

politički
ZATVORENIK

GODINA XVIII. - TRAVANJ 2008. CIJENA 15 KN

BROJ

193

***Bjelovar,
balkon s kojega
je 8. travnja 1941.
proglašena
Nezavisna
Država
Hrvatska***

Zdravko Tomac: Kako je došlo do mog obraćenja?

**Bjelovarski ustanak u travnju 1941. – više od
deset tisuća u borbi za neovisnu Hrvatsku**

Uspomene sudionika bjelovarskog ustanka

**Pavelić i Tuđman – usporedni portreti dva
hrvatska političara**

Dokumenti, sjećanja i svjedočenja

TIBET – ŽRTVA KINESKE AGRESIJE

Baklja olimpijskog ognja oblijćeće Zemlju i na mjestima se plamen gasi. Ljudi dobre volje prosvjeduju protiv tiranije koja vlada u komunističkoj Kini, a posebice protiv genocidne i imperialističke politike u Tibetu. Prosvjednici nisu sami, a u pravu su, jer je Europski parlament od 1987. donio nekoliko raznih rezolucija, koje se odnose na stanje u Tibetu, u kojima opetovano zbog kršenja ljudskih prava i vjerskih sloboda osuđuje kineske vlasti. U rezoluciji od 15. prosinca 1992. utvrđuje se, da je tibetanski narod narod u smislu međunarodnoga prava i da ima pravo na samoodređenje. Osim toga Parlament osuđuje vojnu okupaciju Tibeta od kineskih trupa i izražava bojazan glede ugroženosti „nacionalnog identiteta“ tibetskog naroda. I Senat SAD-a donio je 23. svibnja 1991. rezoluciju, po kojoj je Tibet, uključujući i područja koja su pripojena kineskim provincijama, po smjernicama međunarodnoga prava, okupirana zemlja, koje su stvarni predstavnici Dalaj Lama i tibetanska vlada u egzilu. Kinesku se vladu poziva da iz Tibeta povuče svoje vojne snage.

Pod vodstvom Mao Zedonga upala je 1949. godine u Tibet vojska Narodne Republike Kine, porazila slabu tibetansku vojsku, zauzela polovicu zemlje, a u svibnju 1951. prisilila tibetansku vladu da potpiše ugovor o „mirnom oslobođenju Tibeta“. Narodna Republika Kina nikada nije dokazala svoje pravo nad Tibetom.

Mao je 1955. obećavao Dalaj Lami: „*Kad govorimo o regionalnoj autonomiji Tibeta, mi mislimo na pravu autonomiju. Mi ćemo se uglavnom osloniti na tibetanske službenike. Naši Han-funkcionari doći će samo pomoći vašima, a ne zamijeniti vaše*“. Dalaj Lama nije se suglasio. Četiri godine kasnije, nenasilne demonstracije i prosvjedi Tibetanaca prerasli su 1959. u veliki ustank u Lasi, glavnom gradu Tibeta. Prema objavljenim kineskim protokolima, Mao je Panča Lami objasnio, „da s naše (kineske) strane ni u kojem slučaju ne smije biti ispaljen prvi metak“. O provokatorima nije mu ništa rekao, ali ovih dana viđeno na televiziji strašno podsjeća na taktiku Mao Zedonga. Kinezzi su taj ustank ugušili bombardiranjem, samo u okolini ustaške Lase poginulo je približno 87.000 ljudi. Duhovni vođa Dalaj Lama i cijela tibetanska vlada otišli su u Indiju, u egzil. Nakon 50 godina bilanca je grozna: više od milijun ljudi je pobijeno ili umrlo u radnim logorima, a većina nije nikada čula ni optužnicu, a kamoli presudu. Priznanja su iznudili mučenjem, pravo na obranu je ograničeno. Od preko 600 samostana ostalo ih je samo 13, a komunistička vlast oduzela je stanovništvo Tibeta temeljna ljudska prava, kao pravo na slobodu govora, pravo na korištenje materinskog jezika, slobodu kretanja, ispunjavanje vjere. Najpogubnije je da su se domorodci u svojoj vlastitoj zemlji postali manjina: na 6 milijuna Tibetanaca naselilo se 7 i pol milijuna Kineza. Kina koristi Tibet za iskušavanje kemijskog oružja i skladištenje atomskog otpada. Nema dvojbe da se radi o genocidu – uništenje samobitne kulture i naroda tibetskog.

O problemima ljudskih prava u Kini, bilo je govora i prije, a argument za bio je da će kroz olimpijadu u Kinu doći i više slobode. Koliko je taj pobjedonosni argument kriv znademo mi, jer ni olimpijada u Sarajevu, nedaleko od Zenice i Foče, ni univerzijada u Zagrebu, nedaleko od Lepoglave i Stare Gradiške, nije donijela ne slobodu, nego ni olakšanje robijanja, a verbalni delikt je ostao nepromijenjen.

Tibetanci se bore za slobodu. Mi Hrvati poznamo taj okus, pa im želimo uspjeh i neka im olimpijada pomogne, da svjetski moćnici odlučnije stanu iza njih, a ostalim narodima i vjerskim zajednicama, umjesto ovih dana insceniranih uhićenja, donese ispunjenje ljudskih prava i slobodu.

Jure KNEZOVIĆ

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVА
Alfred Obranić

UREĐNICI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

UREĐNIK
Tomislav Jonjić

UREĐNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kad Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

SLABOSTI POLITIČKOG SUSTAVA

Jedna od neminovnih posljedica nedavnih saborskih izbora bilo je i preispitivanje snage, utjecaja i položaja vodstava političkih stranaka. Radi toga su mnoge stranke prošlih dana održale svoje sabore ili «konvencije», kako se to «po amerikanski» kaže u jeziku naroda koji pod tuđicom *konvencija* u pravilu razumije nešto sasvim različito od stranačke skupštine. Sabore su tako održale i stranke koje su na nedavnim izborima doživjele pravi debakl, poput Hrvatske narodne stranke, Hrvatske stranke prava i Hrvatske seljačke stranke.

Svima je njima zajedničko to, da je – u sustavu koji se hoće zvati demokratskim – čvrsta jezgra u stranačkom vodstvu kandidirala jednoga, unaprijed poznatoga kandidata, kojemu se nitko ili nije usudio suprotstaviti ili je isključen iz stranke još u predkandidacijskom postupku. Drugim riječima, kandidati stranačkih vodstava faktično nisu bili kandidati, nego predodređeni pobjednici. Prividnu iznimku čini SDP, gdje najava više kandidata zapravo ne znači postojanje bogatoga i razvedenog unutarstranačkog života, nego je tek posljedica međusobne suprotstavljenosti klanova i interesnih skupina, koje od njihovih stranačkih suparnika često dijele puno veće razlike i animoziteti, od onih koji postoje prema drugim političkim strankama.

U svjetlu tih činjenica hrvatski politički život biva sve jednoličniji i sve udaljeniji od autentičnih interesa prosječnoga građanina, koji čitav politički sustav promatra kao svojevrsnu partitokratsku diktaturu koja počiva na nedodirljivosti stranačkih vodstava, korupciji i medijskom reketu. Uslijed toga iščezavaju sve ideološko-političke razlike među političkim strankama, a sva se politička borba svodi na goli interes odnosno borbu za vlast, kojoj svrha nije dugoročno određivanje i oblikovanje nacionalne sudbine u skladu s predodžbama jedne političke snage, nego se ta svrha svodi na ostvarenje materijalnih dobitaka iz sudjelovanja u diobi političkoga kolača. Ključna posljedica takvog shvaćanja jest općeniti prijezir prema političkoj kasti, sve naglašenija izborna apstinencija i uopće nezainteresiranost za politiku.

Posve je razumljivo, da se u takvoj klimi rađaju i ideje koje bi se na početku dva desetprvog stoljeća mogle ocijeniti poprilično bizarnima. Jedan od bivših hrvatskih ministara vanjskih poslova – kojemu dosad nitko nije spočitnuo nesklonost prema institucijama demokratskog poredka – tako je nedavno predložio, da se upravljanje državom povjeri ne više političkim strankama, nego predstavnicima pojedinih struka, institucija ili intelektualnih krugova. Ni njemu, a ni drugim promatračima nije palo na pamet upitati se, postoje li bitne razlike između takvoga modela i modela «stališta» kojega je svojedobno, jedva skrivajući provokatorsko kopito, predstavljao jedan omanji Cezar u ulozi predsjedničkog savjetnika. I još više, postoje li bitne razlike između toga modela i korporativizma koji je izvorno zamišljen i definiran u redovima katoličkih intelektualaca iz prve polovice XX. stoljeća, da bi ga uskoro prigradio i iskrivio fašistički ideolog i diktator, Benito Mussolini.

Upravo činjenica da je prijedlog o suvremenom obliku korporativizma prošao nezamijećeno, pokazuje da klima pasivnosti i beznađa i u naše dane rađa zamislima koje ne moraju nužno ostati na razini akademskih razglabanja i tužaljki ocvalih političara, nego uvijek iznova prijeti opasnost da na taj val uzjašu i oni, koji se neće ustezati od vatrenih demagoških fraza radi postizanja potpune vlasti. Imamo, dakle, razloga pribavljati se novih oblika tiranije, a okolnost da tu opasnost ne prepoznajemo, možda posve jasno govori, da u svojevrsnoj tiraniji već poodavno živimo...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

PROF. DR. ZDRAVKO TOMAC: KAKO JE DOŠLO DO MOGA OBRAĆENJA?	2
O SELJACIMA, "SELJACIMA", PENZIĆIMA I DRUGIMA KOJI KOPAJU!	9
<i>Blaž PILJUH</i>	
«BOG POSLA PROROKA NATANA K DAVIDU!» (2 Sam 12, 1)	10
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
BJELOVARSKI USTANAK 1941.: SJEĆANJA I DOKUMENTI.....	13
<i>Zvonimir ŽAGI</i>	
PROGLAŠENJE HRVATSKE DRŽAVE U BJELOVARU	15
<i>Damir BOROVČAK</i>	
POVIJESNA ULOGA DR. FRANJE TUĐMANA I NJEGOVA USPOREDBA S DR. ANTON PAVELIĆEM	18
<i>Ivan GABELICA</i>	
KRIŽARI NA PAPUKU I OZN-a OD SREDINE 1945. DO KRAJA 1946. GODINE (I)	23
<i>Ivan MESAROV</i>	
OBILJEŽEN 4. TRAVANJ, DAN GOSPIĆKIH ŽRTAVA	25
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE	26
<i>Anka RUKAVINA</i>	
MENTICID U KAZNENO-POPRAVNOM DOMU STAROGRAĐIŠKA (IV.)	28
<i>Drago SUDAR</i>	
ŽRTVE OPĆINE CESTICA U RATNIM I PORATNIM STRADANJIMA XX. STOLJEĆA (III.)	30
<i>Franjo TALAN</i>	
O "KRIKU IZ FOJBE"	38
<i>Vlado JURCAN</i>	
ČETRDESETA OBLJETNICA ORGANIZIRANJA POLITIČKIH UZNIKA U ČEŠKOJ I U SLOVAČKOJ	40
<i>mr. Renata KNEZOVIĆ & doc.dr.sc. Vojtech OZOROVSKÝ</i>	
NAPUSTIO NAS JE NAŠ UZNIK-SLIKAR GAŠPAR BOLKOVIĆ - PIK	44
<i>Dr. Marijan KEREKOVIĆ</i>	
IN DIESEM HEFT	47
IN THIS ISSUE	48

PROF. DR. ZDRAVKO TOMAC: KAKO JE DOŠLO DO MOGA OBRAĆENJA?

PZ: Gospodine profesore, u politici ste angažirani skoro čitav život, posebice od stvaranja Hrvatske države. Jeste li možda u svom vrlo aktivnom angažmanu u zadnjih 18 godina zamijetili djelovanje HDPZ-a ili imali u rukama naš mjesecačnik "Politički zatvorenik"?

TOMAC: Pratim vaše djelovanje. Reagirate pravodobno na sve deformacije u hrvatskom društvu. Vaš mjesecačnik "Politički zatvorenik" izvrstan je mjesecačnik. U njemu sam mnogo puta pronašao članke, tekstove i stavove koji su me oduševili. Takvih tekstova nisam našao u drugim hrvatskim medijima. Borite se za istinu i ne bojite se govoriti istinu. Jedino je šteta što ostali mediji ne obraćaju dovoljno pažnje na izvrsne tekstove u vašem mjesecačniku. Oni su zaslužili da budu preneseni i komentirani.

PZ: Usprkos činjenici što ste svoj ljudski i politički "credo" očitovali u svojim knjigama i javnim istupima, bilo bi dobro da našim čitateljima ukratko predložite svoj "curriculum vitae"?

TOMAC: Moja biografija nije previše zanimljiva, pa ne ću o njoj govoriti. Umjesto toga reći ću nekoliko riječi o nekim specifičnostima moga životnog puta. Kao što je javnosti poznato, ja sam u različitim razdobljima svojega života zastupao različita stajališta. Moglo bi se reći da sam od ateista u jednom dugotrajnom procesu postao vjernik i da sam od komunista postao antikomunist. Međutim taj moj duhovni i politički obrat nije bio spektakularan, on je bio postupan i sustavan. U mlađosti sam kršten i krizman kao katolik. Živio sam u katoličkoj obitelji i upijao katolički svjetonazor i moralni sustav. Cijeli život sam nastojao živjeti u skladu s Deset zapovijedi Božjih i na osnovi njih razlikovati dobro i зло, čak i u razdoblju kada sam bio ateist. Moglo bi se reći da je moj proces obraćenja faktično već bio pri kraju 90-ih godina prošloga stoljeća. Ali iz više razloga ja o tome nisam htio govoriti i pisati. Opisivao sam borbu vjere i nevjere u mojoj duši iz dana u dan, u svoj

Razgovarao:

Antun LAUS

Dnevnik, odlučivši da će eventualno objaviti dijelova toga dnevnika tek kada odem u političku mirovinu. Bio sam ogorčen na lažne konvertite i na lažne vjernike, koji su slomom Jugoslavije i komunizma preko noći postali od Jugoslovana veliki Hrvati, a od komunista i ateista veliki vjernici. Zato tek sada, kada sam u političkoj mirovini, pišem knjigu "Memoari obraćenika" u kojoj ću detaljno opisati svoj životni put, i moje obraćenje.

Prof. dr. Zdravko Tomac

Moj životni put od ateista do vjernika i od komunista do antikomunista nije se događao u zrakopraznom prostoru, on se događao u uvjetima žestoke i sudbinske borbe za slobodu hrvatskog naroda u kojoj sam nastojao igrati značajnu ulogu. Iako sam odgojen u kršćanskom duhu, u ranoj mlađosti postao sam mladi ateist i mladi komunist. Bio sam nezadovoljan svijetom u kojem sam živio i cijele noći sam maštalo kako ću doprinijeti jednom novom, boljem svijetu. Vjerovao sam da ljudi svojim umom i spoznajom zakonitosti razvoja mogu izgraditi novi svijet. Čitao sam noći i noći brojne knjige. U pravilu sam išao spavati tek nakon izlaska sunca. Vjerovao sam u znanost, u nepogrešivi um čovjeka, vjerovao sam da znanost može smisliti idealan svijet i da može pronaći zakone i putove i nužnosti ostvarivanja toga svijeta. S nama je u to vrijeme živjela teta Dragica, sestra moje

majke, stara osamljena žena koja se nikada nije udavala, jer joj je zaručnik nesretno umro pred vjenčanje i ona mu je ostala vjerna cijeli život. Kako smo imali mali stan, teta Dragica i ja dječak dijelili smo istu sobu. Ona je živjela u svojem svijetu i također je cijele noći čitala i čitala, te mi je stalno na noćni ormarić podmetala nove i nove knjige. Ja sam s njom zajedno čitao te knjige o kojima smo često i razgovarali. Posebno je bila zaokupljena Krležom, Dostojevskim i Nietzscheom, tako da možda nije slučajno što su ti mislioci na mene najviše djelovali i utjecali i što su moja maštanja usmjerili u određenom smjeru. Da postajem socijalist, odnosno antikapitalist i žestoki protivnik kapitalizma kao nehumanoga eksploratorskog društva, na mene je bitno utjecao Krleža. On je na mene također utjecao da shvatim bit nacionalnog pitanja. Posebno sam bio oduševljen Nietzscheom i njegovom izrekom da je tako malo ljubavi u svijetu i u čovjeku, da je prava šteta da i to malo ljubavi što ljudi imaju u srcu usmjeravaju prema Bogu, nekom nadnaravnom biću, umjesto da ju daju jedan drugome. Pokušavao sam slijediti Nietzschea i njegovu uputu, da kada se čovjek ujutro probudi treba donijeti odluku da će toga dana usrećiti barem jednog jedinog čovjeka i da će barem jednom jedinom čovjeku učiniti neko dobro djelo. Bio sam i nezadovoljan svijetom u kojem sam živio. Svijetom licemjerja u kojem ljudi jedno misle, drugo govore, a treće rade, u kojem postoji bezočna eksploracija, u kojem se bogati pomažu da budu još bogatiji, a siromašni pomažu da budu još siromašniji da što prije propadnu.

U takvom raspoloženju svijela mi se Marxova, Engelsova i Lenjinova vizija socijalizma, koji se može znanstveno predvidjeti i znanstvenim metodama ostvariti. Svidjela mi se njihova kritika religije, odnosno izreka da je religija opij za narod, prije svega za držanje siromašnih u pokornosti, i mirenju s bijedom kroz obećanje da je njihovo kraljevstvo nebesko.

Na neki način prihvatio sam stav da je kritika religije prepostavka svake kritike društva i mogućnosti mijenjanja društva, nepravde, bijede i licemjerja. Smatrao sam svojom obvezom da pokušam nešto učiniti i osobno da popravljam svijet u kojem sam živio. Već tada sam smatrao da je najvažnije da čovjek sebe mijenja, da sebe izgrađuje, da bude moralan i da postupa i djeluje pošteno. Smatrao sam da je moguće izreku: čovjek je čovjeku vuk, koja karakterizira sva dosadašnja društva u povijesnom razvoju čovjeka pretvoriti u izreku: čovjek je čovjeku čovjek. Osjećao sam da u srcu imam ljubavi za druge ljudе i da ne mogu živjeti na egoistični način, brinući se samo za sebe i za svoje interese. Želio sam biti koristan član društva. Smatrao sam svojom obvezom djelovati i boriti se za bolje društvo, više slobode i demokracije i za ravnopravnost svoga hrvatskog naroda.

Kasnije sam video da sam bio u velikoj zabludi, odnosno da nije moguće napuniti ljudsko srce ljubavlju i čovječnošću prema drugim ljudima ako čovjek ne prihvati Isusa Krista kao izvor ljubavi koja omogućava čovjeku da bude čovječan slijedeći život Isusa Krista i njegov primjer. Moja preobrazba išla je u dva smjera. Najprije sam shvatio nužnost religije, da je religija potreba čovjeka i spas za čovjeka, i da bez religije i vjere nije moguće uspostaviti moralni sustav i moralno ponašanje čovjeka, da nije moguće utvrditi kriterije razlikovanja dobra i zla odnosno da nije moguće usmjeravati ljudе da čine dobro, a izbjegavaju zlo. Dakle, najprije sam razumski shvatio nužnost postojanja Boga, nužnost vjere. Razumski sam spoznao da je vjera jedini spas i da je ona žudnja čovjeka i potreba čovjeka.

Ali osobno dugo nisam mogao pronaći Bo-

ga niti dovoljno vjere u sebi da bih definitivno pobijedio naslage nevjere, sumnje i kušnje u meni. Upravo ta borba nevjere i vjere karakterizira većinu mojega života, kao što karakterizira i živote mnogih intelektualaca, koji su razumski pokušali shvatiti i dokazati Boga i kojima je dugo trebalo da shvate da je bit vjere mistična pojava, da je Bog mistična pojava i da se samo na mistični način, srcem, a ne razumom može pojmiti.

Pročitao sam stotine i stotine knjiga, proučio sam Bibliju, povijest religije. Jedno vrijeme oduševljavao me Gandhi, zatim hinduizam i budhizam osobito zen-budizam. Smatrao sam da dobar kršćanin može biti samo onaj koji živi na kršćanski način te da u tom smislu postoji mnogo ljudi koji su kršćani bez čvrste vezanosti s Crkvom kao i da mnogi koji su čvrsto povezani s Crkvom nisu dobri kršćani.

U tom procesu sve više se u meni javlja lažed za Bogom. Sve više se u meni razbuktavala borba vjere i nevjere. Shvatio sam da ne mogu biti sretan i miran, spokojan i zadovoljan dok ne nađem neki svoj odgovor na problem smrti i smisla života. Tek u poznim godinama života dogodila

mi se milost. Danas sam uvjeren da sam konačno prešao u grupu ljudi koji su sretni, koji su našli Boga jer su pronašli odgovor o tome smislu i besmislu života. Imam potrebu o tome svjedočiti, o tome pisati i govoriti, kako bih pomogao barem malo drugim ljudima da nađu odgovore na dvojbe koje su me mučile veliki dio mojega života.

PZ: Ljudi domoljubnog senzibiliteta uočili su Vas još u ranoj fazi vašeg djelovanja dok ste bili član vlade Nacionalnog jedinstva. Naime, Vaša politička stajališta razlikovala su se od stajališta partije kojoj ste pripadali?

TOMAC: Kao što sam već rekao, krajem 80-ih godina proces moje političke i duhovne transformacije daleko je već odmakao i ja sam već u znatnoj mjeri bio i vjernik i protivnik komunizma. To je bilo vrijeme kada sam već 15 godina bio izbačen iz političkog života. Čak su me izbacili iz NK "Dinamo", kao navodnog nacionalista. Zabranili su mi predavati na Fakultetu Političkih znanosti i onemogućili mi javno istupanje kao profesoru i znanstveniku.

Međutim zahvaljujući mojim prijateljima iz Slovenije, Milanu Kučanu i Cirilu

Vlada demokratskog jedinstva (ljeto 1991.)

Rubičiću, koji mi otvaraju prostor za javno djelovanje, postajem kao profesor i publicist jedan od najpoznatijih boraca protiv **Slobodana Miloševića** i velikosrpskog nacionalizma. Uvjeren sam da nastupaju sudbinski dani. Smatram svojom moralnom obvezom vratiti se u politiku iz koje sam istjeran u zadnjoj čistki simpatizera MASPOK-a. Otvaraju mi se različite mogućnosti djelovanja. **Franjo Tuđman** me zove u HDZ i nudi mi mjesto potpredsjednika. Otvara mi se mogućnost da sa skupinom ljudi formiram Hrvatsku socijaldemokratsku stranku ili da uđem u neku od drugih hrvatskih političkih stranaka. Tada se nalazim četiri dana s dr. Franjom

Tuđmanom u Kopenhagenom (druga polovica lipnja 1989. godine). Raspravljamo o predstojećim sudbinskim događajima te razmišljamo o strategiji. Prva dva dana zaključujemo da je potrebno HDZ razvijati kao najširi nacionalni pokret, koji će okupiti sve od ljevice do desnice koji hrvatski misle i koji su se spremni boriti za ostvarivanje hrvatskih nacionalnih interesa, odnosno u slomu komunizma pronaći mogućnosti za formiranje i obranu Hrvatske kao samostalne i suverene nacionalne države hrvatskog naroda.

Međutim kada smo ušli u detaljnju analizu odnosa snaga, došli smo do zaključka da ne bi bilo dobro da se sve nacionalne, odnosno domoljubne snage koncentriraju u nacionalnom pokretu. Zaključujemo da će se presudna borba voditi u Savezu komunista i da bez promjene odnosa snaga u Savezu komunista neće biti zbiljskih mogućnosti ostvarivanja povjesnih ciljeva. Polazeći od toga stajališta, zaključujemo da je jedan od bitnih uvjeta ostvarivanja hrvatskih nacionalnih interesa transformiranje Saveza komunista Hrvatske u Soci-

jaldemokratsku hrvatsku stranku koja će se iznutra suprotstaviti Miloševiću, koja će otvoriti prostora za izbore i višestrašni sustav i čvrsto braniti pravo hrvatskog naroda na samostalnu i suverenu državu. U skladu s takvim zaključkom o budućim sudbinskim danima dr. Tuđman i ja se slažemo da je u ovom trenutku potrebno poticati demokratske promjene u Savezu komunista Hrvatske, kako bi u novo vodstvo došli hrvatski ljevičari. Tada je već bilo zaključeno da će se novi Centralni komitet po prvi puta u povijesti birati neposrednim glasanjem svih članova Saveza komunista. To je omogućilo, odnosno to je otvaralo prostora da po prvi puta u Centralni komitet budu izabrani hrvatski ljevičari, domoljubi.

Dr. Tuđman je smatrao da je moj povijesni nacionalni zadatak da stvorim grupu poznatih hrvatskih ljevičara i da ih navorim da zajedno krenemo u borbu kako bi bili izabrani u novi Centralni komitet. To se i dogodilo i grupa profesora i drugih hrvatskih ljevičara izabrana je na neposrednim izborima u novi Centralni komitet, tako da se bitno promjenio odnos

snaga. Otvorio se prostor i za raspisivanje izbora i za više stranačje i za onemogućavanje Miloševića da zavlada Savezom komunista Jugoslavije na XIV. kongresu Saveza komunista Jugoslavije.

Znao sam da sam izabrao teži put, da će imati velikih teškoća u borbi da se Savez komunista Hrvatske transformira u Socijaldemokratsku stranku, da se od jugoslavenske pretvori u čvrstu hrvatsku stranku, da se od ateističke pretvori u stranku koja će braniti slobodu vjere, odnosno da se od stranke koja brani Jugoslaviju transformira u stranku koja će se ne samo boriti, nego i izboriti za Hrvatsku kao suverenu nacionalnu državu. Znao sam da velikosrpski nacionalizam i JNA neće dopustiti mirnim putem nužne promjene, te da će u jednom trenutku biti potrebno donijeti odluku da se naoružamo i oružjem u ruci branimo svoju slobodu.

To je razlog zašto su se moja politička stajališta razlikovala od tadašnjeg Saveza komunista i većine u Savezu komunista. Nisam odustajao od političkih ciljeva koje sam si zadao. Zato sam bio žestoko napadan iznutra kao crveni ustaša i nacio-

Članovi Vlade demokratskog jedinstva kod predsjednika Tuđmana 6. kolovoza 1991.

nalist, kao čovjek koji navodno razbija hrvatsku ljevicu i koji je krtica HDZ i Franje Tuđmana. Nisam bio krtica, ali sam jasno i javno formulirao političke ciljeve za koje se borim. Izborio sam se da SDP povuče ključne poteze, uključujući i sudjelovanje u Vladi demokratskog jedinstva i u svim kriznim trenutcima čvrsto brani legitimitet vlasti koju je na neposrednim, slobodnim izborima izabrao hrvatski narod.

PZ: Jeste li od svojih partijskih kollega bili možda prepoznati kao "drukčiji", i ako jeste, kako ste to doživjeli i što ste poduzimali?

TOMAC: Ne samo da sam prepoznat kao "drukčiji", nego su me i stalno pokušavali smijeniti i diskreditirati. Kada sam rekao da će JNA napasti Hrvatsku na jednom velikom skupu u Makarskoj, htjeli su me baciti u more. Kada sam rekao na Korčuli da je odluka o naoružavanju Hrvatske povjesna odluka, tražili su istragu i moje izbacivanje iz SDP-a. Kada sam rekao da uskoro ne će biti ne samo konfederacije, nego nikakve Jugoslavije, dolazile su delegacije koje su tražile moje smjenjivanje i izbacivanje iz SDP-a. U početku bili smo u manjini. Ali zbog straha od javnosti koja je bila na našoj strani, većina se nije usudila da nas smijeni i izbaci.

Tako smo postupno mijenjali SKH u SDP. Mislim da smo pridonijeli stvaranju i obrani hrvatske države, odnosno da smo Tuđman i ja već 1989. godine točno procijenili da bi borba Hrvatske za svoju samostalnost bila mnogo teža bez stvaranja hrvatske Socijaldemokratske stranke. Dr. Franjo Tuđman bio je svjestan da mu je potrebna lijeva hrvatska stranka, da je potrebna transformacija Saveza komunista i da ju mora svim sredstvima pomagati. Zato je Franjo Tuđman dopustio da SDP naslijedi imovinu SKH. Dopustio je da prodamo vilu u Opatiji kako bismo finansirali izbore. Umjesto skupe "Kockice" koju SDP nije mogao uzdržavati, dao je SDP-u šesterokatnu zgradu na Iblerovu trgu. Kasnije je dopustio i prodaju drugih vila i svojom ukupnom politikom nastojao je da u kriznoj situaciji, kada je imao vrlo malu podršku građana, SDP opstane u Saboru.

PZ: Imali ste dugi put političke katarze, što Vas potvrđuje kao čovjeka lišenog naglih "osvetničkih" odluka. Je li Vam bilo teško lomiti samoga sebe, pošto ste već bili "izgrađeni" na jednoj drugoj ideološkoj platformi?

TOMAC: Moja obraćenje nije bilo spektakularno. Nisu mi se javili ni Isus niti Majka Božja, niti su mi rekli: Zdravko, brate, progledaj!

Moje obraćenje je bilo dugotrajan proces. Iako mi Isus nije rekao: "Zdravko, brate, progledaj!" nema nikakve dvojbe da ja u svojem životu ne bi progledao bez Božje milosti, odnosno bez Božjeg svjetla i svjetla Duha Svetoga koje me je više puta u životu obasjalo i dalo mojem umu dovoljno svjetla da u labirintu moje duše pronađem Isusa kao istinsku zvjezdu vodilju, odnosno da pobijedim u sebi naslage ateizma, da pobijedim otpor svojegauma prema vjeri.

Dakle, kako su u mojoj umu bile velike naslage ateizma, trebalo je proći dosta vremena da ga pobijedim, da ga rastopim i rastvorim, odnosno da moj um prihvati moju vjeru koja mi se Božjom milošću dogodila.

O toj velikoj borbi vjere i nevjere koja se vodila skoro cijeli moj život, zapisao sam tisuće stranica u svoj Dnevnik iz kojeg ću u svojoj novoj knjizi "Memoari obraćenika" objaviti najzanimljivije dijelove.

Prvi put božansko mistično svjetlo u stvari dodir s Bogom doživio sam sa 16 godina u stanju kliničke smrti. Međutim, dugo nakon toga, u stvari veliki dio mojega života, moj um je nastojao obezvrijediti taj moj doživljaj, nastojao ga je prikazati kao halucinaciju, kao reakciju mojega mozga i mladoga tijela na bolove, rane i smrt koja je nastupala. To čarobno božansko svjetlo, moj ateistički um je objašnjavao na ateističko-materijalistički način. Tada, kao i veći dio života, moj um je bio uvjeren da su sve duhovne pojave odraz i posljedice kemijskih i drugih procesa u tijelu i mozgu čovjeka, da je Bog iluzija, da je čovjek stvorio Boga a ne Bog čovjeka.

Zato za moje obraćenje od ateista u vjernika nije bila dovoljna pojava mističnog svjetla za vrijeme kliničke smrti. Tek nakon ponovnih doživljaja božanskog svjetla moj um konačno prihvatio to svjetlo kao božansko svjetlo i božansku milost. S obzirom na božansku milost i činjenicu da mi je više puta nudio svoju ljubav i spasenje, ali i na tvrdokornost moga ateističkog uma u otporu toj milosti, moj put obraćenja bio je duga plovidba. Tek u poznim godinama mojega života ona će završiti.

Još je veća borba u meni bila potrebna kako bih pobijedio svoju taštinu, priznao svoje zablude, svoje grijeha i javno i iskreno o njima progovorio, kako bih se iskreno pokajao. Javnim priznanjem zabluda, grijeha i pokajanja u stvari odrekao sam se ne samo lažnih idea, nego i znatnog dijela svojega života. Uspješan život time sam pretvorio u neuspješan.

Uvjeren sam da svakom čovjeku Bog određuje njegov životni plan, i ostavlja slobodu čovjeka da taj plan izvrši ili ne izvrši. Čovjek često nije svjestan toga plana, čak često radi suprotno tom planu.

PZ: Ideološka platforma komunističkog sustava je internacionalizam i druge sastavnice u ovom kontekstu nebitne, a nacionalizam je u tom sustavu klasificiran kao neprijatelj "par excellence". Vi očito niste domoljub postali 1990. godine, nego taj osjećaj nosite u sebi čitav život. Kako ste kao partijski čovjek živjeli u tom dualizmu? Ili možda nisam u pravu?

TOMAC: Potječem iz hrvatske obitelji. Otac mi je bio radićevac, mačekovac, seoski učitelj i veliki domoljub. Otac moje supruge bio je također istaknuti HSS-ovac u Lapcu. Oni su iz Boričevca, hrvatskog sela kod Lapca koje je 1941. godine spaljeno, moja supruga je rođena u bijegu, u Bihaću. Cijelo vrijeme su me optuživali da sam se oženio iz ustaške obitelji.

Ono što se ni na koji način mijenjalo u mojoj životu bilo je domoljublje i moja čvrsta odluka da svoj život posvetim borbi za slobodu hrvatskog naroda, za očuvanje identiteta hrvatskog naroda i za stvaranje samostalne i suverene hrvatske države. Dakle, uvijek sam bio ljevičar po tome što sam u sukobu rada i kapitala bio na strani slabijeg, rada i radnika. Ali isto tako uvijek sam bio domoljub. Smatrao sam da se lijevo i desno ne može mjeriti stupnjem domoljublja. Kao što sam već rekao, 90-ih godina ostao sam u Savezu komunista kako bih pridonio da ljevica u Hrvatskoj postane nacionalna i hrvatska, a ne internacionalna i antihrvatska. Teško sam živio, kako kažete, u tom dualizmu. Nikada nisam tajio svoja opredjeljenja i bezbroj puta sam govorio da se unutar hrvatske ljevice moramo žestoko obraćati i s unitarizmom i ateizmom.

PZ: Ima puno naših ljudi, pripadnika NOB-a, snažnog nacionalnog osjećaja i domoljublja. Spomenut ću samo neke: A. Hebrang, V. Holjevac, F. Tuđman, P. Miškina, I. Šibl itd. Svi oni su od strane hrvatskih komunista bili stigmatizirani. Pa i vi. Kako to sumaćite?

TOMAC: Slažem se s vama da su hrvatski ljevičari u teškim uvjetima mnogo pridonijeli formuliranju i ostvarivanju hrvatskih nacionalnih interesa. Također se slažem s vašom konstatacijom da su svi bili žestoko napadani, a većina i uklanjana iz političkog života. Bio sam uvjeren da smo mi u SDP-u pobijedili antihrvatsvo i ateizam i da smo stvorili hrvatsku socijaldemokraciju i umjesto ateističke stranke građansku stranku koja brani slobodu vjere.

Međutim nakon pobjede na izborima 2000. godine, počeli su retrogradni procesi. To je bio razlog mojeg odlaska iz SDP-a. Na žalost ti su se procesi još više

nastavili i ubrzali nakon smrti **Ivice Račana** i izbora za predsjednika **Zorana Milanovića**. Uvjeren sam da Hrvatskoj treba jaka hrvatska socijaldemokracija. Isto tako uvjeren sam da Hrvatskoj treba detitoizacija i dekomunizacija. Hrvatskoj treba istina o prošlosti. Potrebno je utvrditi i osuditi komunističke zločine. Potrebno je razbiti mit o titoizmu kao socijalizmu s ljudskim likom. Na žalost i titozam je bio zločinački režim. Zločini nisu bili, kako se kaže kolateralna šteta, nego su proizlazili iz biti sustava. Kada **Aleksandar Ranković** u Skupštini Jugoslavije kaže 1951. godine, kada se u

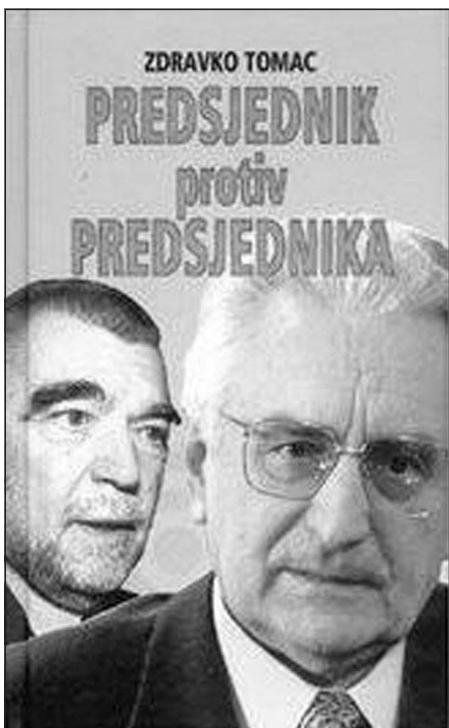
hrvatska stranka. Osudili smo komunističke zločine i mijenjali komunističku ideologiju. Međutim, mnogi su to prihvatali formalno. Čekali su da se vrate na vlast, pa da pokažu svoje pravo lice. Zato predstoji velika politička borba unutar SDP-a koja je važna ne samo za SDP nego i za Hrvatsku. Potrebno se obračunati s titozima. Potrebno se obračunati s onima koji su za novo bratstvo i jedinstvo i jugoslavstvo. Potrebno se obračunati s onima koji zaziru od domoljublja, koji se srame naše kulture i običaja. Potrebno je rehabilitirati one vrijednosti na kojima je SDP dobio izbore 2000. godine, a od kojih je odustao nakon pobjede na izborima.

PZ: Jeste li primijetili da mediji i intelektualci lijeve orijentacije još uvijek predstavljaju domoljublje i nacionalni osjećaj kao "ognjištarstvo", zaostalom i primitivizam. To naročito dolazi do izražaja na našim fakultetima društvenog usmjerenja. Kako se tome oduprijeti?

TOMAC: Slažem se s vašim pitanjem i zato se sustavno i stalno borim protiv takvih tendencija. Na žalost, stanje na našim društvenim fakultetima nije dobro. Pitate me, kako to stanje mijenjati? Tako da šutljiva hrvatska većina progovori, tako da svaki od nas koji se ne slaže s tim stanjem učini najviše što može. Svaki hrvatski domoljub mora shvatiti da je sudbina u našim rukama, ali samo onda ako smo aktivni, ako djelujemo, ako se ne mirimo sa sadašnjim stanjem.

PZ: Kako vi kao slobodni intelektualci doživljavate stanje hrvatskih medija? Jesu li ti mediji za Vas servis istine ili usko grlo demokracije? Ako smatraate da je ovo drugo, kako izaći iz tog labirinta?

TOMAC: Jedan od najvećih problema hrvatske demokracije je stanje u hrvatskim medijima. Pogledajte samo kakva je bila petokolonaška uloga hrvatskih medija u podizanju i propagiranju krivotvorenih haaških optužnica i u sustavnom propagiranju teze po kojoj je Hrvatska od žrtve agresije postala agresor. Postoji sprega antihrvatskih snaga u dijelu politike, nevladinih udruga i medija, obavještajnih službi, stranih ambasada i stra-

nih interesa. Razbijanje te sprege je jedan od najvažnijih zadataka ali i jedan od najtežih zadataka koji stoji pred hrvatskim društvom.

PZ: Pošto živimo u sustavu "neraščišenih računa", pitam Vas, ima li po Vama nade da će jednog dana (kada?) biti raščišćena naša prošlost, koja bremenito opterećuje sadašnjost i slijed u budućnost? Kolika je u tome "zasluga" hrvatskih jugonostalgičara?

TOMAC: Mnogi ljudi kažu: nemojmo se baviti prošlošću. Zaboravimo konačno ustaše i partizane, zaboravimo ideo-loške krvave sukobe dijelova hrvatskog naroda, izbrisimo sjećanje na krvave hrvatske mostove. Na žalost, to nije moguće sve dok se ne suočimo s punom istinom o našoj prošlosti. Moramo na jednak način osuditi sve zločine bez obzira na to, jesu li učinjeni u ime lijevog ili desnog totalitarizma. Treba odati počast svim žrtvama. Utvrditi istinu o prošlosti. Tek tada ta prošlost ne će više biti teret hrvatskom narodu. Tek tada će biti moguće graditi demokratsku budućnost. Na žalost u Hrvatskoj su vrlo jaki jugonostalgičari, branitelji komunističkih zločina pod firmom antifašizma i zagovornici novog zapadnobalkanskog zajedništva.

PZ: Kako procjenjujete u tom smislu niz izjava predsjednika Mesića, koji svaku građansku inicijativu, koja afirmira hrvatski kulturni i povijesni identitet kvalificira ustaštvom i fašističkim bojama?

TOMAC: Ja sam o predsjedniku Mesiću napisao nekoliko knjiga, posebno o njegovom odnosu prema prvom hrvatskom predsjedniku Franji Tuđmanu. U tim knjigama argumentirano i svestrano sam pokazao, zašto je politička koncepcija Mesića koju sam nazvao mesićizam, vrlo opasna za sadašnjost i budućnost hrvatskog naroda i hrvatske države, odnosne za demokratske odnose u Hrvatskoj. Napisao sam i bezbroj članaka u kojima sam javno i argumentirano reagirao na izjave i ponašanje predsjednika Mesića, odnosno na njegove neargumentirane optužbe, kad borbu za istinu i osudu komunističkih zločina proglašava

ustaštvom i obnovom ustašta i nacizma. Posebno sam i u knjigama i u člancima dokazivao vrlo štetnu ulogu predsjednika Mesića na Haaškom sudu. Predsjednik Mesić nije govorio istinu. On je u stvari, dvostruki krivokletnik. Njegove izjave kao svjedoka optužbe na žalost su jedan od temelja krivotvorenih haških optužnica protiv generala Gotovine i drugih, kao i protiv Hrvata iz Bosne i Hercegovine.

PZ: Zanemario bih komentiranje Mesićevih izjave. Ali kako tumačite da njegove, ne samo lažne nego i prizemne i diskvalificirajuće izjave poput: "spodobe" (prosvjednici za izmjenu imena trga M. Tita) ili primitivna diskvalifikacija sudeca Ustavnog suda nisu predmet čak ni blage reakcije intelektualne javnosti?

TOMAC: Slažem se s Vama, da je neprimjereni ponašanje aktualnog hrvatskog Predsjednika koji svoje političke protivnike naziva seronje, spodobe, ustašoidi, odnosno koji vrijeđa one koji se s njim ne slažu. Moja savjest je čista. Ja uvijek reagiram ali se slažem s Vama, da je nedopustivo da mnogi koji bi morali reagirati na to, ne reagiraju. To je dokaz da još mnogo toga moramo učiniti u razvijanju demokracije u Hrvatskoj.

PZ: Može li kohabitacija po Vama, kao imperativ "mira u kući", pokriti bez društvenog potresa niz takvih

Mesićevih ispada i djela, koja su u suprotnosti s voljom i interesom hrvatskog naroda?

TOMAC: Ja sam više puta argumentirao, kritizirajući ponašanje predsjednika Mesića, javno tražio da se pokrene njegova politička odgovornost. To su tražili i mnogi drugi. Sada sam informiran da Hrvatski svjetski kongres priprema jednu tužbu protiv predsjednika Mesića zbog njegova lažnog svjedočenja na Haaškom sudu, zbog kršenja hrvatskog Ustava i zakona prilikom davanja transkriptata Haaškom sudu i zbog lažnih optužbi protiv prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana.

PZ: Bi li eventualna saborska inicijativa za opoziv S. Mesića bila dobra politička odluka ili bi nanijela društvenu štetu?

TOMAC: Mislim da je davno prije trebalo otvoriti, barem raspravu o nekim postupcima predsjednika Mesića, te da bi to ojačalo demokraciju u Hrvatskoj. Međutim odnos političkih snaga je takav da se to nije dogodilo, a niti će se dogoditi do kraja isteka mandata predsjednika Mesića.

PZ: Europska unija: srljati ili usporiti tempo uz traženje novih partnera?

TOMAC: U novoj povijesnoj situaciji kada Rusija postaje ponovno super-sila i kada upravo na Balkanu želi dokazati Amerikancima da ne mogu bez Rusije vladati svijetom, i Hrvatska mora pronaći nove odgovore. Mislim da je u toj situaciji, kada je Rusija čvrsto stala iza Srbije i Srba, porasla važnost Hrvatske i za Ameriku i za Europu. Zbog toga Hrvatska i ulazi u NATO uz velike hvalospjeve, jer im sada Hrvatska treba. Vjerojatno će Hrvatska konačno i ući u Europsku uniju, jer i zagovornici neke balkanske zajednice u koju bi silom tjerali Hrvatsku vide, da procesi u Srbiji, koja ide u čvrsti savez s Rusijom, onemogućavaju takvu zajednicu. U toj novoj situaciji optimalna je opcija da Hrvatska što prije uđe u Europsku uniju. Dakle, vrijeme je povoljno da se ubrza put. To je naš interes. Potrebno je zato postići konsenzus oko toga.

PZ: ZERP: dosljedno provođenje od-luke Hrvatskog sabora ili ustupci?

TOMAC: Što se tiče ZERP-a, mislim da je Ivo Sanader vukao dobre poteze. Najprije je zaoštrio i po cijenu sukoba s Europskom uniju. Zatim je popustio, ali tek onda kada je dobio čvrste garancije da će Hrvatska 2010. ući u Europsku uniju.

PZ: Hrvatske granice: dogovor sa susjedima ili međunarodni sud?

TOMAC: Ne vjerujem u dogovor sa susjedima oko granice. To je moguće riješiti samo na Međunarodnom судu ili arbitražom. Mislim da će akademik **Rudolf** dobro znati braniti i obraniti hrvatske interese vezane za sporove oko granice.

PZ: Perspektiva: gospodarski napredak Hrvatske i politička samostalnost, ili zaostajanje?

TOMAC: Hrvatska ima velike mogućnosti razvoja. Hrvatska ima biser - Jadran-sko more. Hrvatska ima 10 posto obale od ukupne europske obale. I to najljepše obale. Zato su razumljivi apetiti. Zato je najvažnije nacionalni interes obraniti našu obalu, ne dopustiti da ona dođe u ruke

stranaca. Tu se mora biti čvrst i pod cijenu otvaranja sukoba s Europskom unijom. Slažem se s vašim pitanjem da Hrvatska mora igrati na više opcija kako bi iskoristila svoj povoljni geopolitički položaj. Posebno je značajno što se uspostavljaju prijateljski odnosi s Amerikom. Ali ne treba zaboraviti ni potrebu prijateljskih odnosa s Rusijom, Kinom, arapskim svijetom. Vjerujem u dobru budućnost Hrvatske.

PZ: Molio bih vas na koncu da odgovorite na eventualno pitanje koje vam nisam uputio, a bilo bi vrijedno odgovora.

TOMAC: Ima mnogo stvari o kojima bi se moglo još govoriti. Odabrat ću još samo jedno. Hrvatske političke stranke su nedemokratske, predsjedničke i one postaju kočnica demokratskog i ukupnog razvoja Hrvatske. Da bi se stranke mijenjale, da bi postale demokratske, potrebno je mijenjati izborni sustav. Sadašnji izborni sustav proizvodi nesposobnu partitokraciju. Svaki novi sastav Sabora je sve lošiji. Sve više političke stranke gube identi-

tet, sve ih je teže razlikovati. Bitna im je vlast, čast i mast. Spremne su na trule kompromise i neprincipijelne koalicije, ako se time dobiva novac i vlast. Tek kada bi se promjenio izborni sustav i kada bi se uveo izborni sustav u kome zastupnik odgovara građanima, a ne šefu svoje stranke, mogao bi otpočeti demokratski proces, koji bi onda omogućio i borbu protiv korupcije i svega onoga negativnog što karakterizira politički život. Danas su političari kompromitirani. Kompromitirana je i politika kao nešto nečasno i prljavo. A upravo je obrnuto. Ako se želi uspjeh, ako se želi demokratski razvoj, a želi se, onda je potrebno vratiti moral politici, onda je potrebno da na političku scenu stupi moralni političari. U Hrvatskoj je na tisuće sposobnih i moralnih ljudi, koji bi mogli na moralan način obnašati političke dužnosti. Na žalost, oni nikada ne će biti izabrani, ako ne dođe do promjene izbornog sustava. Zato bi svaki domoljub morao učiniti najviše što može da izvrši pritisak kako bi ipak političke stranke morale pristupiti promjenama izbornog sustava.

Hvala na razgovoru!

FIGURAE VENERIS: LJUBAVNI POLOŽAJI U STOTINU SLIKA (5.)

Već mjesecima se poteže pitanje zaštićenoga ekonomsko-ribolovnog pojasa (ZERP), kojega je Hrvatska proglašila u skladu s međunarodnim pravom. Kao što se prije toga govorilo: general Gotovina

ili Europska unija, danas se govori: ZERP ili EU. Tu poruku, koja je izvorno došla s onu stranu Jadrana, odmah je požurio prihvati (tko bi drugi?) aktualni predsjednik Republike, **Stipe Mesić**.

Svi znaju da je Hrvatska u pravu, i da je postupila jednako kao 136 država svijeta, ali se malo tko iz naše političke nomenklature usuđuje predbaciti Italiji i Bruxellesu, da Hrvatskoj postavljaju ultimatum bez ikakva oslonca u međunarodnopravnim normama, tj. da postupaju protupravno i nemoralno, upravo u skladu s tradicionalnom politikom sile. Naprotiv, naša se politička elita u odnosu prema EU i dalje ponaša nojevski, upravo onako kako sugerira naslov jednoga dodvorničkog članka u strukovnome pravničkom glasilu. Tamo je, naime, u jeku tih nepravednih pritisaka, na naslovnicu objavljen članak: «*Europska unija kao prostor slobode, sigurnosti i pravde*». Kad bi taj izraz sljepila i servilnosti bio samo djelo jednoga kvazistručnjaka, ne bi ga vrijedilo ni primijetiti. No, on, nažalost, ilustrira opću odnos hrvatske političke elite tom «prostoru slobode i pravde».

Poštarna plaćena u pošti 10000 Zagreb

56. godina

informativ

www.novi-informator.net

INSTRUKTIVNO-INFORMATIVNI LIST ZA EKONOMSKA I PRAVNA PITANJA

mr. sc. Kristijan Turkalj, dipl. iur., Zagreb

ZAGREB, 9. veljače 2008.

BROJ 5627

Europska unija kao prostor slobode, sigurnosti i pravde

1. Uvod

Igradnja EU kao prostora slobode, sigurnosti i pravde obuhvaća brojne mjeru, najprije na području pravosuđa i unutarnjih poslova. Pravosuđe i unutarnji poslovi olaze među najmlade politike Europske unije. Proces prestanka suradnje država gledje pojedinih pitanja pravosuđa i unutarnjih poslova u politiku EU tekući je postupno i

(onom definiranom Lisabonskim ugovorom). Također, prava stечevina EU će se, posebice gledje prostora slobode, sigurnosti i pravde, da nadogradi i modificirati kako će se ostvariti jedinstveni i jedinstveni EU u svim područjima. U procesu tributarnog pregovora kroz osobu koje trebaju dobro poznavati pravnu stечevinu ograničen je na one koji su uključeni u sam proces. No, ulaskom u članstvo

ilegalne trgovine odnosno na sprječavanje kaznenih djela.

Razvidno je da prostor slobode, sigurnosti i pravde obuhvaća brojna pitanja od velikog interesa za državne elitice u kojima se vidi i interes za državne elitice u kojima se vidi i interes za njihove građane. S jedne je strane strane građana za životom u sigurnom okruženju, a s druge je strane izlaz za postavljanjem njihovih građanskih sloboda i

O SELJACIMA, "SELJACIMA", PENZIĆIMA I DRUGIMA KOJI KOPAJU!

Seljak! Čovik koji živi na selu. I kopa zemlju. Ali kad ti niki reče da si seljak, to je, nažalost... uvreda! Primitivac, tvrdoglavac, neznačica, naivac! Friščić! A, ne! On je "seljak", ma ne seljak! Jer...naivac sigurno ni! Ribarima je ubeća ZERP, pak je na valovima našega plavega zaštićenega Jadrana uplovija ravno u saborsku fotelju! I tamo iskaza svu svoju urođenu seljačku furbariju! Pak kad je Sanader rekao: -"Je..š ZERP, idemo dalje!", un je izjavio: -"Ja ne ću dignuti ruku za ukidanje ZERP-a!!!" I ne samo da ni dignuva ruku, nego...ni prstom ni maka! A ni iz fotelje se ni maka, naravno! A vi, dragi moji ribari, ako ste to ud njega učekivali, ste stvarno naivci! Seljaci! I ča se sad bunite! I govorite da uva naša vlast, koju ste si sami i izabrali, nič ne dela na zaštiti našega plavega mora. A ki vas zaje...a kad vi dojdete loviti u ZERP? Uostalen, ča bi bilo da uva naša, hrvacka vlast gnjavi strane državljanke talijanske i slovenske ribare? Pa ste vidili ča se je dogodilo sa-

Piše:

Blaž PILJUH

mo u ta dva miseca trajanja ZERP-a, Slovenci išču odštetu ud 100.000 Eura! Za izgubljenu dobit! Za une svoje dvi koće! A ča bi bilo da to isto išču Talijani za stotine svojih ribaricah? Bimo zajno bankrotirali!

Ali najveća opasnost za naš ribilji fond predstavljaju... penzići!!! Vero da! Gladuši nezajazljivi! Danima ih gledan kako na rivi pecajući sa svojin "prekomjernim izlovljavanjem ugrožavaju našu morsku faunu"!!! Sva sriča da je uva naša pomorska policija stroga i rigorozna. Pak svima koji nimaju dozvolu naplačuju paprene kazne!

Ča san još stija reći? A, da! Utu penzići su stvarno remetilački faktor u uvoj našoj brižnoj, napačenoj zemlji, vero su! Kopaju, iako nisu seljaci! Prikopavaju i rondaju po kontejnerima i po danu i po noći! Skupljaju plastične boce i

druge stvari koje su tamo hitili poštene građani. I miran san njin remete! A z tin svojin neprimjerjenin, neprihvatljin ponasanjen, loše djeluju i na našu mladež. Vide se i niki mlađi ljudi koji se bave z tin športkin, nečasni delon! Istina je, to je zasad (!!!) tek manjina. Besposleni propalice! Stvarno je to velika sramota za našu državu, za naše novo mlađe demokratsko društvo, vero je! (!!!!!) I dobro su bili odlučili u Zagrebu Bandić i njigovi socijaldemokrati da će takove stvari kažnjavati! E, ali kako naše vlasti u svemu i svakem pod pritiskom popuštaju, tako je i uva odluka pala. Ja van samo rečen, ne će to sve skupa z tin popuštanjen dobro finiti, vero ne će!

Molin? Ča ste rekli? A, ne! Nisan ja ni spomenju ni Haag, ni EU ni Talijane, ni Slovence, nemojte mi to imputirati. Ja san mislij samo na une koji po škocvacami kopaju! Mi virujete? Ne? Koji ste vi tvrdoglavci seljaci!!! •

LEKCIJA O DEMOKRACIJI, VLADAVINI PRAVA I LJUDSKIM PRAVIMA

«Desetcima afganistanskih muškaraca, koji su bili zatvoreni u zrakoplovnoj bazi Bagram i u Guantanamu, sada se sudi u Afganistanu, uglavnom na temelju inkriminacija američke vojske, i u postupcima s kojih je isključena javnost. Optuženicima se izriču kazne do 20 godina zatvora u suđenjima za koja je tipično da traju između pola sata i sata, kažu borci za ljudska prava. (...) Za jedno se

suđenje navodi da je trajalo manje od deset minuta, tvrdi jedan od njih.

Optužbe se oslanjaju dijelom na zakonodavstvo doneseno 1987., tijekom sovjetske okupacije Afganistana. Svjedoci se ne pojavljuju na sudu, niti je dopušteno njihovo unakrsno ispitivanje. Ne postoje zaprisednuti zapisnici njihovih izjava. (...) Od 2002. Bushova je administracija izvršila pritisak na desetke

država da provedu suđenja svojim državljanima koji su bili zatvoreni u Guantanamu, što je uvjet za njihovu repatrijaciju. Ali, mnoge od tih država, pa čak i savezničke, poput Velike Britanije, tomu se protive, navodeći da dokazi koje im podastiru američke vlasti, ne mogu proći pred njihovim sudovima...» (*The Globe and Mail*, 12. IV. 2008., A12.)

«BOG POSLA PROROKA NATANA K DAVIDU!» (2 Sam 12, 1)

Nesuglasice i trzavice oko uspostave kraljevske vlasti bijahu u židovskom narodu vrlo istaknute; one nisu ni kasnije – kad je kralj već bio službeno pomazan i svečano ustoličen – posve utihnule. Njutjecajnija osoba u onodobnom židovstvu bijaše neporecivo prorok Samuel. On se odlučno protivio ustanovljenju državne uprave, kojoj bi na čelu bio kralj, po uzoru na stanje i upravu kod susjednih naroda. Njemu bijaše jasno kako će, tko god bude izabran za kralja, samim činom ustanovljenja kraljevske vlasti padati u sjenu živa svijest u narodu kako je Gospod Bog jedini kralj komu se svi moraju pokoravati i za svoja djela polagati račun. Štoviše! Samuel je sa svom odlučnošću nagovijestio – imajući pred očima iskustvo susjednih naroda – kakve će obveze narod imati prema kralju i njegovim zahtjevima, a najveća je nevolja što će kralj vladati bezobzirno i nasilno: «a vi sami postat ćete mu robovi!» (1 Sam 8, 17).

Promotrimo li samo letimično povijest židovskih kraljeva, ne će biti teško ustanoviti kako se prorok Samuel u svojim nagovještajima u biti nije prevario. To se najbolje vidi u kobnim događajima nakon Salomonove smrti.

Za vrijeme svoga duga vladanja, David je nedvojbeno učinio mnogo dobra za svoj narod, i to na svim područjima svoje djelatnosti: gospodarskom, društveno-političkom, vojničkom i civilizacijski-uljudbenom. Kratko rečeno: on je od maloga, međusobno razbijena, gospodarski i društveno-politički ugnjetavana, a civilizacijski i kulturno zaostala naroda, stvorio za ono doba naprednu i moćnu malu državu. Sve pohvale koje su tada i kasnije išle njemu u prilog, imaju svoj oslonac u zbilji. Pa ipak treba reći: David bijaše vlastodržac koji je upravljao samovoljno, i – ako je to njemu trebalo – ponašao se nasilnički, posezao je za neograničenom vlašću, kao čovjek koji je iznad svih zakona i pravila ponašanja.

Nu, dok je u susjednih, neznabogačkih, naroda to prolazilo, u onodobnom židov-

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

stvu to nije išlo. Nasrnuvši na svoju polusestrzu Tamaru, Davidov sin Amnon je našao na otpor djevojke koja se grčevito branila i pri tom odlučno govorila: «Ne sramoti me, jer se tako ne radi u Izraelu! Ne čini takve sramote!» (2 Sam 13, 12).

David je mudro znao izabrati svoje suradnike – listom vrlo sposobne ljude, kao što bijaše vojskovođa Joab ili neizrecivo nadaren čovjek, pronicljiv i vješt, Davidu odan prijatelj Hušaj. Međutim David je s njima surađivao i uglavnom ih pridobivao za svoj stav i svoje odluke, odnosno jedan je drugomu znao progledati kroz prste.

Nu postojao je jedan s kojim to nije bilo moguće. To je prorok Natan!

David se bijaše strastveno zagledao u ženu jednoga od svojih vojnih zapovjednika Hetita Urije, prelijepu Bat-Šebu. Dok je Urija bio na bojištu s vojskom, Bat-Šeba je zatrudnjela, pa se David našao u velikoj neprilici. Pozvao je Uriju k sebi i pokušao ga nagovoriti neka ode svojoj kući i prenoći. Nu nije mu to nikako pošlo za rukom. Urija bijaše častan vojnik i držao se vojničkih pravila: dok je vojska na bojištu, dok vojnici spavaju pod šatorima, nitko od njih ne ide spavati sa ženom. Tako se kralj nađe u još većoj nevolji. Dijete će doći na svijet, i svima će biti jasno: posrijedi je preljub, a preljub se kažnjava smrću. Pa sve kad bi i izbjegao kazni, javnoj sramoti nikako ne će umaknuti. David tada pošalje poruku glavnom vojskovođi Joabu, neka Uriju stavi na pogibeljno mjesto gdje će poginuti. I to tako bude! Nakon toga David uzme Bat-Šebu sebi za ženu. Činilo se kako je izbjegao i kaznu i sramotu. Međutim iznenada se na dvoru pojavi prorok Natan i u razgovoru s kraljem ispriča mu priču:

- Bijaše neki čovjek siromah koji nije imao ništa doli jednu jedinu ovčicu; nju je

neizmjerno volio, ali mu je ugrabi bogataš i zakolje.

Čuvši priču, David plane gnjevom i reče kako taj čovjek zasljuže smrt. Prorok mu odgovori: «Ti si taj čovjek!» Na to nasto prizor odista potresan, jedan od najpotresnijih u Starom Zavjetu, a jedincat u cijelokupnoj povijesti staroga vijeka. David ne bijaše sebe prepoznao u Natanovoj priči, ali kad je čuo odlučan Natanov glas, shvatio je kako je sam sebe osudio na smrt... Istoga trena riječ mu zastade u grlu, a u očima se zacakli zaprepaštenost.

Trebalo bi sada malo zastati i zamisliti se: Bi li se sličan prizor u to doba mogao ponoviti na nekom od poznatih kraljevskih dvorova: u Babiloniji, Asiriji ili u Egiptu? Nikako! Tu su na vlasti pojedinci koji su se zaodjenuli božanskim dostojanstvom, i pred njima su svi podanici – poput roblja s kojim oni mogu raspolagati samovoljno, i nikomu ni za što ne trebaju odgovarati.

Među Židovima nije bilo tako. Premda su i tu pojedinci prisvajali sebi svu vlast te u svakodnevici uskraćivali i Bogu njegova prava, ipak u konačnoj odrednici, načelno se nisu usuđivali osporavati Božji zakon i Božje vrhovno gospodstvo. To je u velikoj mjeri zasluga židovskih proroka. Kao nigdje drugdje, oni se javljaju u židovstvu – kao po nekom nepisanu zakonu – jedan za drugim ili više njih od jednom i revnuju Božju čast i dostojanstvo svakoga čovjeka:

- Koliko god se uzdizalo kraljevsko dostojanstvo i njegova uloga u narodu, kraljeva osoba, njegovo JA ne predstavlja zbir pojedinaca pa se ne smije isticati na štetu Božjega vrhovnog gospodstva, niti smije gušiti dostojanstvo čovjeka pojedinca i slabiti glas njegova pojedinačnog Ja.

- Biblijski proroci zahtjevaju od vladara ne samo upravljanje narodom usklađeno s Božjim zakonima, nego i budnu svijest s kojom će stati pred Božje lice u svakoj svojoj odluci te tako biti glasnicima Božje

istine i promicateljima pravde u službi Božjega čovjekoljublja.

- Nikakav društveni položaj, nikakva prisila što se rađa u izuzetno nepovoljnim okolnostima, kao ni ljudska razboritost, ne mogu nikoga i nikada, pa ni kralja, oslobođiti od osobne odgovornosti. Svaki je čovjek u jezgri svoga bića od Boga stvoren kao slobodno i odgovorno biće, pa takav mora ostati i u svim svojim odlukama.

Iz toga slijedi proročki zahtjev: treba trajno buditi i razvijati tu svijest kako ne bi ničije, pa ni kraljevo JA, moglo stati na put Božjem naumu i njegovo volji s ljudima!

Biblijска predaja ističe kako je poput Natana djelovao cijeli niz proroka, od Ilike pa sve do Ivana Krstitelja. Jezgra pak njihova svjedočanstva zablistala je punim sjajem u Isusu Kristu.

Nu ta ista proročka predaja govori kako je kralj David, saslušavši Natanov oštar prosvjed zamuknuo, a onda skrušeno progovorio Gospodu Bogu svome: «Bezzakonje svoje priznajem... Smiluj mi se, Bože, po milosrđu svome... Čisto srce stvori mi, Bože, i duh postojan obnovi u meni!» (Ps 51).

Svako zlodjelo razara čovjeka koji ga učini, nanosi nepravdu drugim ljudima te tako truje ozrače u kojem pojedinci moraju živjeti i razvijati duh zajedništva. S time se ipak ne iscrpljuje razorno djelovanje zlodjela što ih ljudi čine. Izvor čovjekove slobode i odgovornosti, čovjekova dostojanstva, krije se u Bogu. Proroci ističu upravo tu istinu: da bi čovjek bio slobodan i odgovoran, potrebno mu je pouzdano uporište kao izvor duhovne snage.

I tko živi u proturječju s tim izvorom, živi u proturječju sa samim sobom! Otud Davidova molba: «Čisto srce stvori mi, Bože!». *Kad je riječ o svijesti odgovornosti, onda nije posrijedi neko svojstvo čovjeka, nego sama njegova bit, jezgra čovjekova bića!*

David u navedenim zlodjelima nije bio sam. Mi ne znamo koju su ulogu imali Bat-Šeba i vojskovođa Joab, prva u preljubu, a drugi u ubojstvu. Nije nam poznato je li se Bat-Šeba opirala kralju ili ga je, možda, zavodnički izazivala; poz-

nati su nam slučajevi u kojima vrhovni vojskovođa Joab nije poslušao kralja, ali u slučaju časnika Urije nijemo je slijedio kraljevu uputu!

Pa ipak kralj David u svojoj raskajanosti ne navodi nikakvu olakotnu okolnost sebi u prilog. On se obraća Bogu i samo jedno govori: «Ja sam sagriješio!»

To je moćno djelovalo na narodno shvaćanje lika kralja Davida; upisali su mu u dobro tu skrušenost i tu spremnost na pokoru i obraćanje. Ljudi kasnijih razdoblja isticali su sve više i sve jače Davidove zasluge, a pri spomenu njegovih prijestupa, u prvi je plan stavljana njegova iskrenost i kajanje koje se u obliku ponizne molbe uzdizalo do Boga. Prvi zajamčeni podatci o Davidu potječu iz kasnijega razdoblja, možda su zabilježeni tek 200 godi-

na nakon njegove smrti. U pojedinima su mimođene neke nepovoljne vijesti o njemu, a istaknute one dobre. Zbog toga ne možemo biti sigurni kako je u onomu što je zapisano o kralju Davidu sadržana cjelovita i pouzdana povjesna istina. Sigurno je nešto drugo:

Cjelokupna povijest kralja Davida o njemu i o njegovu djelovanju sadrži duboku ljudsku istinu. Ona nam pokazuje raspon ljudskih mogućnosti u dobru i u zлу, ali nam još jače naznačava putokaz kako možemo izbjegći skliskost putova zla i ujedno kako možemo imati snage za istinsku čovječnost. Sve se konačno svodi na jedno: kruži li čovjek oko same sebe ili je Bog središnja točka njegove životne putanje!? •

PRVOMUČENIK

Stjepanu Prvomučeniku

*Zivot je često nepravedno divlji
u ophođenju i nakani muke.
Često je svetac od bahatog krivlji.
Na kraju mirno operu se ruke.*

*Stjepan je bio uzorit u svemu.
Prvomučenik u kršćanskom bitku
očuti nevin smrtni dah u trenu.
Kamenovan je. Narod u gubitku*

*Zanesen moćno ubilačkim plamom
Ne spozna kako Sveti život uze.
Ostade ruka, bečka katedrala...*

*U duši klica optočena sramom
niz koju kaplju pokajničke suze
zbog učinjenih, prekomjernih zala.*

Fabijan LOVRIĆ

SPONTANO SUDJELOVANJE HRVATSKIH MASA U PROGLAŠENJU NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

U trećem broju 39. godišta (2007.) *Časopisa za suvremenu povijest*, kojega objavljuje Hrvatski institut za povijest, na str. 581.-609. obavljen je znanstveni članak dr. Zdravka Dizdara pod naslovom **Bjelovarski ustank od 7. do 10. travnja 1941.**

Riječ je o epizodi koja je u hrvatskoj javnosti još nedovoljno poznata, iako se o njoj fragmentarno pisalo, ponajprije u publicistici, dok joj u historiografiji dosad nije posvećena primjerena pozornost. Dizdar je rad prvi koji se ne oslanja samo na objavljenu literaturu (kako onu, djelom prigodničarsku iz doba Nezavisne Države Hrvatske, tako i onu koja se poslije 1990. oslanjala uglavnom na ratne uspomene i dojmoce), nego sustavno i sveobuhvatno obrađuje i nemalo arhivsko gradivo. Prema tom gradivu, uz većinu pristaša Hrvatske seljačke stranke, u kotaru Bjelovar krajem tridesetih počinje djelovati i Komunistička partija, a vlasti od sredine tridesetih godina uočavaju sve intenzivnije djelovanje pripadnika ilegalnoga Ustaškog pokreta. Dizdar procjenjuje da je uoči izbijanja rata na području bjelovarskoga kotara bilo pedesetak zaprisednutih ustaša i stotinjak njihovih pristaša. Četnički, pak, pokret djeluje polulegalno ili sasvim legalno tijekom čitava postojanja prve jugoslavenske države.

Prema uspomenama prvaka ustaničkog pokreta (Mirko Jerec, Ivan Čvek i dr.), ključni poticaj za njihovu akciju dali su pozivi ustaškog Poglavnika dr. Ante Pavelića, koji je od 4. travnja 1941. preko radio-postaje *Velebit* sa sjedištem u Firenzi, pozvao Hrvate da predstojeći sukob Jugoslavije sa silama Osovine iskoriste za uspostavu neovisne države. Nasuprot njemu, predsjednik HSS-a i podpredsjednik jugoslavenske vlade, dr. Vladko Maček, tih je dana pozvao na obranu jugoslavenske države.

Iako su do ratnih zbivanja uglavnom bili pristaše HSS-a, hrvatski vojnici, seljaci u radnici u kotaru Bjelovar tih su dana počazali, na što su zapravo mislili kad su 1935. i 1938. glasovali za Mačekovu iz-

bornu listu; pokazali su da su dali svoj glas za hrvatsku državu, a ne za «vođu», stranku ili ideologiju. Već 7. travnja 1941. izbila je pobuna u 108. pukovniji jugoslavenske vojske, koja se uskoro proširila na druge vojne postrojbe, a onda i na građanstvo. Na pokušaje jugoslavenskih zapovjednika da pobunu smire pozivanjem na Mačekovo sudjelovanje u vlasti, vojnici su **«odgovorili da ne poznaju oni više Mačeka, nego Slobodnu Državu Hrvatsku»**, a **«tijekom pokreta pobunjenika u selima nastanjenim Hrvatima okupljena masa oduševljeno ih je pozdravljala poklicima 'Živjela Hrvatska!'»**.

Dr. Julije Makanec (Sarajevo, 19.IX.1904. - Zagreb, 7.VI.1945.), gradonačelnik Bjelovara koji je 8.IV.1941. proglašio NDH

Dok su se pobunjeni vojnici kretali prema Bjelovaru, pale su i prve žrtve, broj kojih će narasti na nekoliko desetaka. Na području grada i kotara do 25. travnja smrtno je stradalo 99 osoba. No, hitci jugoslavenske vojske i oružnika više nisu mogli sprječiti narodni zanos. Gradonačelnik Bjelovara dr. Julije Makanec dao je odmah nalog da se **«na svim kućama izvješe hrvatske zastave u znak slaganja s pobunjenicima»**, a još prije nego što su ti hrvatski vojnici ušli u Bjelovar, u Sta-

rim Plavnicama kod Gudovca **«došlo je do razoružanja velike skupine jugoslavenske vojske i proglašenja nezavisne hrvatske države»**. To je 8. travnja 1941. učinio redarstveni detektiv Martin Cikoš. Istog je popodneva bjelovarski gradonačelnik dr. Makanec s balkona gradske vijećnice oko 18 sati proglašio **«uskršnuc Nezavisne Države Hrvatske»**.

U svome jugoslavenskom zanosu, dr. Maček je pobunu i proglašenje hrvatske države pokušao spriječiti najprije apelima i pozivima. Tražio je da se vrate u sastav jugoslavenske vojske i da se pokoravaju nalozima srpskih generala. Kad su oni to listom odbili, Maček ih je pokušao uplašiti represalijama koje navodno prijete od četnika i jugoslavenskih snaga. Štoviše, najavio je da će osobno doći u Bjelovar i rastjerati pobunu, ali za to ipak nije imao hrabrosti. Umjesto toga, u Bjelovar je poslao zapovjednika Hrvatske seljačke zaštite, Đuku Kemfelju. No, i njegova se misija pokazala uzaludnom: prema nekim je izvorima Kemfelja **«moraо 'bježati pred narodom' iz Bjelovara, 'da iznese čitavу kožu i živu glavu'»**. Još 9. travnja 1941. uvečer, dr. Maček je pokušavao ugušiti pobunu, ne bi li se nekako spasilo Jugoslaviju...

Prema Dizdarovim podatcima, u pobuni je sudjelovalo **oko 10.000 vojnika**, što pokazuje da je ona **«dobila sve značajke ustanka»**. Njima se pridružilo još nekoliko tisuća hrvatskih civila, seljaka i radnika.

Tim je zanimljivije da je sve te ljude, koji su ustali da bi iskoristili prvu prigodu za uspostavu neovisne hrvatske države, aktualni predsjednik Hrvatske Stipe Mesić ne tako davno nazvao *izdajicama i slugama okupatora*. No, broj sudionika bjelovarskog ustanka, način do kojega je do njega došlo i njegovi rezultati, jasnije od ičega pokazuju što je zapravo hrvatski narod htio i želio. «Vođama» i «predsjednicima» usprkos. (T. J.)

BJELOVARSKI USTANAK 1941.: SJEĆANJA I DOKUMENTI (Iz uspomena sudionika travanjskih događaja 1941.)

Drugi je svjetski rat u našim krajevima počeo kad je u Kraljevini Jugoslaviji došlo do pada vlade Cvetković-Maček 27. ožujka, te je kraljem proglašen malodobni **Aleksandrov** nasljednik **Petar II.** Užurbane su pripreme za rat s Njemačkom.

Grad Bjelovar je poznat kao vojnički grad. U njemu su se tada nalazile postrojbe jugoslavenske vojske, koje su se pripremale za rat. U noći 5. travnja postrojbe su izašle iz grada na granicu Pčelići

– Drava. U sastavu tih vojnih postrojbi bila je redovna jugoslavenska vojska pojačana pričuvnicima. Razmješteni su bili na pravcu: Severin - Veliki Grđevac - Gornja Kovačica, s ciljem kretanja prema Pčelićima – Dravi. Kada su 7. travnja vojnici primili oružje (streljivo), na području Velikog Grđevca nalazila se 108. pukovnija («puk»). Tada je spontano, u trenutku došlo do pobune. Vojnici pričuvnici nisu htjeli na bojište, nego su razoružali pripadnike srpske vojske, vojнике, podoficire i oficire. Na čelo pobunjenika stavio se narednik **Ivan Čvek**, pa su pobunjenici krenuli nazad u grad Bjelovar. Kad su došli do Severina, njima su se pridružili pričuvnici, pripadnici 40. dopunske pukovnije, a pobunu je vodio mladi učitelj, rezervni poručnik **Leopold Supanić**. Kad su ustanici stigli do sela Mlinovac ispred Bjelovara, tamo su stali. Dočekalo ih je izaslanstvo grada Bjelovara, kojemu je na čelu bio zrakoplovni kapetan I. klase **Ivan Mrak**, HSS-ovac **Fabijan Antoljak** i drugi.

Glavnina ustanika 108. i 40. pukovnije zadržala se u selu Mlinovac, a nekoliko vojnika pobunjene 108. pukovnije ušlo je u grad na teretnom samovozu. Kad su

Piše:

Zvonimir ŽAGI

prešli željezničku prugu u Rusanovoj ulici, iz zasjede su zapucali srpski oružnici («žandari») i dvojicu ubili, a trojicu teško ranili. U gradu je još tada bio "stab armije" s nekoliko stotina dobro naoružanih srpskih vojnika i jaka žandarmerijska posada.

Bjelovar

Suočeno s dolaskom pobunjenih hrvatskih vojnika, Gradsko je poglavarstvo formiralo *mirovno vijeće*, u koje su ušli gradonačelnik prof. dr. **Julije Makanec**, **Ivan Mrak** zrakoplovni kapetan I. klase, **Ivan Šestak** sudski pripravnik, **Robert Wagner** i **Kunek** gradski senatori, **Mijo Hans**, **Fabijan Antoljak**, **Franjo**

Hegeduš i dr. Rodoljubni gradonačelnik Makanec sa Šestakom kreće u žandarmerijsko zapovjedništvo, da zatraži predaju. Žandarmerijski zapovjednik neodređeno im je odgovorio, da o predaji može odlučiti samo Štab armije i srpska vojska. Uporni Makanec sa zastupnikom HSS-a Franjom Hegedušom odlazi u armijski štab, sastaje se s majorom **Topalovićem**, koji im reče da se u blizini grada nalazi potpuno naoružani *Vrbaski puk* i da će se oni do zadnjega čovjeka boriti da očuvaju svoju vojničku čast.

Izaslanstvo ne popušta. U međuvremenu major Topalović doznaće da je pukovnik **Djurić** pobjegao iz grada. Topalović pristaje na pregovore, ali zatraži časnu riječ da im se neće ništa dogoditi, te da će nakon razoružanja vojnici biti otpremljeni iz Bjelovara. Mirovno vijeće donosi odluku o razoružanju srpskih vojnika u gradu: razoružanje mora biti brzo i munjevito. Nadstražar **Stanko** sa stražarima Hrvatima izvršuje naredbu, zarobljeno oružje se prenosi u zgradu poglavarstva, gradonačelnik poziva članove Hrvatskog junaka, ustaše i učenike bjelovarske gimnazije, da dođu pod oružje. Kad su se svi pozvani skupili i spremno preuzeli oružje, gradonačelnik Makanec odredi da se na svim kućama grada izvijese hrvatske zastave.

Ususret pobunjenim vojnicima odlazi izaslanstvo građana pod vodstvom narodnog zastupnika Hegeduša i kotarskog predstojnika **Verhasa**. Vojnici ulaze u grad dočekani hrvatskim zastavama i razdraganim građanima. Za to vrijeme u prostorijama gradskog poglavarstva zuji brzglas. To zove predsjednik HSS-a **dr. Maček**, da se

informira o događajima. Narodni zastupnik Hegeduš govori: «Evo, predsjedniče, ulaze pobunjeni hrvatski vojnici u grad, narod ih pozdravlja i kliće im, sve je u velikom oduševljenju i zanosu!»

Nažalost, predsjednik ostaje hladan prema ovim događajima. Njegovo srce kuca u ovim trenutcima drugačije od srca hrvatskoga naroda i njegovih sinova, koji su u ovim sudbonosnim trenutcima stavili na kocku svoje živote, da cijelome svijetu dokažu kako hrvatski narod misli i osjeća. Predsjednik HSS-a dr Maček na ove događaje reagira mrzovljom i negodovanjem.

Oko šest sati poslije podne 8. travnja 1941. gradonačelnik prof. dr. Julije Makanec s balkona gradske vijećnice proglašio je uskrsnuće nezavisne države Hrvatske, uz burno klicanje vojske i građanstva. Iz Zagreba dolaze prve prijetnje bana Šubašića i generala Nedeljkovića: "Vratite vojsku nazad na bojište!" U Bjelovar dolazi vlak pun vojnih obveznika, većinom srpske narodnosti, na čelu sa srbskim četnicima. Na kolodvoru ihочекuju pobunjeni hrvatski vojnici i razoružavaju ih; svi su se predali bez otpora.

Glas o pobuni u Bjelovaru pušao je kao grom iz vedra neba među vojskom. Srbi su bili konsternirani, a Hrvati su u masama počeli juriti u Bjelovar ostavljajući svoje postrojbe. Vijesti su prohujale cijelom Biogradom od Kalnika do Virovitice. Jugoslavenska vojska počela se drobiti i topiti kao snijeg na proljetnom suncu. Iz Narte je došla poruka da prema gradu kreće motorizirani četnički odred oboružan strojnica. Pobunjeni hrvatski vojnici odlaze im ususret, ispaljuju iz susjednih šuma nekoliko hitaca, pa se odred povlači čekajući pojačanje.

Od Velikog Grđevca dolazi jaki motorizirani srbski odred, koji je dobio zapovijed da u Bjelovaru „uspostavi red“ i uguši pobunu. Od predsjednika HSS-a dr. Mačeka došlo nam je izaslanstvo s poru-

kom, da se grad preda, a pobunjena vojska vrati na frontu na Dravu: «Uvijek ste me do sada slušali, pa me poslušajte i ovaj puta. Ako me ne posluštate, bit će grad bombardiran i sravnjen sa zemljom - a ja dižem ruke od vas i neka vam bude, kako vam Bog dade!» U isto vrijeme došla je i poruka generala Nedeljkovića: «Ako se u najkraćem roku ne predate, jugoslavenski bombarderi će nemilosrdno uništiti čitav grad.»

vojska, da se protivnika pobune dočeka. Dana 9. travnja sedamnaestogodišnji gimnazijalac **Milan Bačani** i gestioničar **Duro Matijašić** krenuli su iz grada prema selima. U pokušaju da zaustave u selu Hrgovljani auto sa srbskim četnicima, pogibaju od bačene bombe.

Kasno poslije podne 9. travnja u Gradsko poglavarstvo je došao iz Velike Pisane mlinar **Joseph Strumpf**, po narodnosti Nijemac, ali privržen Hrvatima, radi dogovora o stupanju u vezu s njemačkom vojskom, kako bi ona što prije došla u grad i pomogla pobunjenim hrvatskim vojnicima. Motorizirane njemačke jedinice dolaze u grad 10. travnja. Građanstvo ih dočekuje. Neke jedinice ostaju, dok glavnina preko Čazme odlazi prema glavnom gradu Hrvatske, Zagrebu. U međuvremenu dolaze vijesti iz Kapele, da se s granice povlači konjički puk "Car Dušan - Silni", koji vodi Bjelovarčanin, rezervni poručnik **Milan Hrgović**. U selima Mosti Donji, Srednji, Gornji, Polančani i Kapeli, četnici su pobili sedam seljaka za osvetu i krenuli put grada Bjelovara. U grad je već bila nadošla njemačka vojska, pa su njezina dvoja oklopna kola krenula četnicima u susret, te ih razbila u šumi Šištat.

U Zagrebu je 10. travnja **Slavko Kvaternik** proglašio **Nezavisnu Državu Hrvatsku** i time ostvario višestoljetni san hrvatskog naroda.

Nakon proglašenja NDH, na logoru u gradu postrojene su sve vojne jedinice prispjele prigodom pobune, pa je zrakoplovni kapetan I. klase Ivan Mrak oformio 16. pješačku pukovniju hrvatskoga domobranstva, čime je u gradu uspostavljena civilna i vojna vlast. Bjelovarski događaji još su jedan dokaz, da Nezavisna Država Hrvatska nije bila plod želja i nastojanja niti talijanskih fašista niti njemačkih nacija. To je bila želja hrvatskog naroda, za koju je znao cijeli svijet, ali ju nije htio pomoći. I danas imade pojedinača, a i naroda, koji tu borbu hrvatskog naroda ne priznaju i podcjenjuju, pa radi toga valja uvijek iznova podsjećati na te događaje.♦

Crkva sv. Benedikta u Donjim Mostima

Kada su u gradsko poglavarstvo došle sve poruke sastalo se mirovno vijeće u kojem su bili prisutni i narodni zastupnici Hrvatske seljačke stranke, spomenuti Hegeduš i **Tomo Vojković**. Trebalo je odlučiti: predati se ili nastaviti borbu. Sad je došao sudbonosni trenutak za hrvatski narod, sad se odlučuje o судбинi hrvatskog naroda, možda za vjekove. Vidjelo se raspoloženje naroda u gradu i okolnim selima, a posebno kod pobunjenih hrvatskih vojnika. Tako je i donesena odluka, da se ne predajemo i nastavljamo borbu za pravu hrvatskog naroda. Srpske jedinice koje su se nalazile po selima oko grada, povukle su se prema Dravi radi borbe s Nijemicima. Sve je bilo organizirano, narod i

PROGLAŠENJE HRVATSKE DRŽAVE U BJЕLOVARU

(Srpski ratni zločini u Donjim Mostima 11. travnja 1941.)

Parlamentarna skupština Vijeća Europe donosi Rezoluciju br. 1481 o nužnosti osude zločina totalitarnih komunističkih režima. U Poljskoj se provodi lustracija suradnika komunističkog režima, od diplomacije do svećenstva. U Hrvatskoj ništa novo, sve ostaje po starom: državna se vlast zaklinje u europske standarde i ne mari o rezolucijama Vijeća Europe. Rezolucija 1481 uredno se stavlja *ad acta*, a političari i mediji su suglasni: lustracija je u Hrvatskoj »zakašnjela i nepotrebna«. Tako na zapadnom Balkanu obrasci iz komunizma ostaju na snazi do daljnjega. Potvrđuje se to najnovijim primjerima ignoriranja povjesnih istina, smrtno opasnih u komunizmu.

Što se primjerice 8. travnja 2006. dogodilo u Donjim Mostima? Na otkrivanju prevažnog spomenika o istini i povijesnim činjenicama, odana je počast hrvatskim seljacima koji su 1941. postali prve civilne žrtve ratnog zločina nad Hrvatima. Gdje su tog dana bili ministri i predsjednik hrvatske vlade? Gdje je tog dana bio predsjednik-građanin? Što su o tom događaju napisali i izvjestili hrvatski mediji? Nitko ništa, kao da se ništa nije ni dogodilo! A u Donjim Mostima obilježen je događaj, iznimno važan za hrvatsku povijesnu istinu!

Priča počinje potkraj ožujka 1941., kada je u Beogradu pala Vlada bivše Kraljevine Jugoslavije, za kralja je postavljen maloljetni kralj **Petar Karađorđević** (...) Nakon više od dvadeset godina krvave velikosrpske diktature, represije i tlačenja Hrvata, događaji kulminiraju nakon njemačke objave rata Beogradu 6. travnja 1941. godine. Ne čudi neraspoloženje hrvatskog naroda prigodom proglašenja opće mobilizacije. Dok se obavljaju pripreme za rat, nastaje opći kaos, posebno u pograničnim mjestima. U Bjelovar, tada jako vojno središte, početkom travnja 1941. stižu srpski dobromisljenici, zvani srpski komite, sa zadatkom

Piše:

Damir BOROVČAK

podrške starojugoslavenskoj vojsci. Za obranu represivne srpske države Hrvati nisu imali ni želje, ni interesa jer je njihovo nezadovoljstvo prema srpskoj državi i vojsci dosegnulo je vrhunac, pa je pobuna bila na pomolu. Starojugoslavenska vojska našla se u rasulu. U jedinicama je streljivo podijeljeno samo Srbima.

U noći 7./8. travnja 1941. u Velikom Grđevcu, nedaleko od Bjelovara, pobunila se 108. pričuvna pukovnija, sastavljen od Hrvata iz toga kraja. Pod vodstvom narednika **Čveka** 108. pukovnija uspijeva doći do streljiva i 8. travnja samoinicijativno kreće prema Bjelovaru. Na putu im se pridružuje i 40. dopunska pukovnija poručnika **Supančića**. Uz pomoć hrvatskoga građanstva, vojnici slamaju otpor preostale vojske i srpskih žandara u Bjelovaru. Organizirane su grupe građana i mladeži u gradu, koje pomažu pri preuzi-

manju vojnih objekata pod hrvatski nadzor. Pritom su poginula četiri hrvatska vojnika. Nakon tih događaja uspostavlja se hrvatska narodna vlast, te se u Bjelovaru proglašava Hrvatska država. Zbilo se to 8. travnja 1941., dva dana prije nego što je u Zagrebu proglašena Nezavisna Država Hrvatska. Bilo je to prije svih drugih događaja za koje se još danas optužuje Hrvatska. U bjelovarskom kraju uspostavljena je hrvatska vlast i proglašena slobodna Hrvatska država, spontano, kao pravi odraz volje hrvatskog naroda za vlastitom državom. Dogodilo se to bez Nijemaca i Talijana, bez bilo čijega fašizma, bez bilo kakvoga komunizma, bez partizanskih šumskih ustanača! Ali tada, kao i poslije u nedavnoj hrvatskoj povijesti, velesrbi i orjunaši pokušavaju u krvi ugušiti slobodan izbor hrvatskog naroda.

U Bjelovaru je nastalo opće oduševljenje, bez ikakvih nereda. Proglašenje je bilo nevjerojatan doživljaj, narod je iz okolice Bjelovara s hrvatskim zastavama dolazio u grad pjevajući hrvatske pjesme i kličući novouspostavljenu državu.

Otkrivanje spomenika u Donjim Mostima, 8. travnja 2008.

ljenoj hrvatskoj državi. Događaji su tekli spontano i dostojanstveno. Izvještene su hrvatske zastave na svim kućama u gradu, a mladež je vijest o tom događaju prenosiла po selima bjelovarske okolice. Iz Bjelovara su 8. travnja krenuli **Milan Bačani** i **Mato Matijašić** noseći hrvatsku zastavu. U selu Hrgovljani pokraj Bjelovara dočekani su iz zasjede od srbočetnika, te su uz poginula četiri vojnika postali prvi novoproglasene hrvatske države. Poginuli su časno i slavno, noseći hrvatski barjak slobode. Tako su pred Uskrs 1941. u bjelovarskom kraju započeli prvi ratni zločini nad hrvatskim civilima. O tim se zločinima ni danas dovoljno ne govori, šuti se od strane aktualne politike i javnost o tome gotovo ništa ne zna. To ni danas ne prikazuje HTV, o tome ne izvješćuje dnevni tisak. Ti se događaji jednostavno prešućuju, o njima se već ubičajeno ne uči u hrvatskim školama. Njih izbjegavaju hrvatski političari, njima se ne bavi hrvatska diplomacija u ime tumačenja hrvatske istine o nacizmu ili fašizmu. Opća medijska i politička nezainteresiranost potvrdila se još jednom povodom 65. obljetnice tih krvavih događanja, pri komemoraciji u Donjim Mostima 8. travnja 2006. godine.

Nakon njemačke objave rata 6. travnja 1941. glas o pobuni hrvatskih vojnika u 108. pukovniji širio se u redovima srpske vojske. Kod Srba to izaziva mržnju i bijes. Starojugoslavenska vojska se rasipa, a srpske postrojbe dobivaju iz Beograda zapovijed ugušiti ustank u Bjelovaru.

Već 9. travnja 1941. srbočetnici u Bjelovaru i bližoj okolini pojedinačno ubijaju osam hrvatskih civila. Bio je to samo uvod u krvave srpske pokolje koji će uslijediti. Istog dana srpski 2. konjički puk *Car Dušan Silni* iz Virovitice povlači se s položaja iz sela Peteranca, gdje je prethodno ubijeno petero nedužnih hrvatskih seljaka. Srpski 2. konjički puk prenasio je u mirnom selu Donjim Mostima, odvrijek nastanjenim samo Hrvatima katolicima. Bio je Veliki četvrtak 10. travnja 1941., kada su oko podne ispred župne crkve Benedikta započeli krvavi uskrsni dani. Bespomoći hrvatski seljaci nagovarali su srpsku vojsku da se ostave oružja i da mirno pođu svojim kućama u

Srbiju. Najednom je zapucalo, a ispred crkve ostao je mrtav seljak **Josip Kovačić**. Jedan od srpskih zapovjednika naredio je da se krene u potjeru za seljacima koji su se razbježali, te da ih se pohvata i ubije. Pronalazili su ih po tragovima u snijegu, koji je tog proljeća bio obilan. Tako su u blizini crkve došli u kuću **Stjepana Ružmana**, gdje su pronašli skrivene **Boltu Pavlovića** i **Ludviga Rupića**. Pavlović su odmah ubili. Rupića, koji je pri pokušaju bijega slomio nogu, ubili su poslije sa **Stjepanom Hercegom**, kojeg su našli u susjednoj štali. Potom su vlasni-

Blaž Pintarić i još neki seljani morali su ići na čelu kolone kao taoci.

Ivan Blažeković, napustivši vojsku, vraćao se iz Velikoga Grđevca u Moste, dok ga u selu Zrinska nisu susreli srpski konjanici i zaklali ga. Pred grobljem u selu Kapela ubili su 17-godišnjeg Franju Rupića i Davorina Martina Blažekovića. Istoga dana Srbi su kraj Kapele naišli na **Josipa Rožmarića** iz Koprivnice, te su i njega ubili. Nakon toga kravavog pokolja nad hrvatskim seljacima, zločinački 2. konjički puk *Car Dušan Silni* uputio se prema Bjelovaru. Nijemci su toga dana

Nazočnima se obratio Zdravko Ivković, predsjednik ogranka Matice hrvatske u Bjelovaru

ka kuće Stjepana Ružmana pretukli, tako da je nakon nekog vremena umro. **Josip Bugarin**, **Bolto Sedak** i **Stjepan Šifkorin** nisu bježali i nisu se skrivali, ali su ipak ubijeni na seoskom putu. Nekim čudom **Ivan Rupić** iz Srednjih Mosti, tada star 28 godina, preživio je teško ranjavanje. Pobješnjeli Srbi istjeruju iz kuće **Valenta Rupića** i njegova 17-godišnjeg sina **Franju Rupića**, zeta **Davorina Martina Blažekovića** i njihova kuma **Andriju Peveca**. Tjeraju ih pješice cestom po snijegu u smjeru Kapele. Andriju Peveca izuli su i bosonoga vezali konju za rep. Padao je pod konje, dok nije klonuo i tada su ga ubili. Valent Rupić,

tenkovima već došli do Bjelovara, te su naišli na Srbe i prisilili ih na predaju. Bio je zarobljen i konjički major **Nikola Hrgović** iz Bjelovara, Srbin, za koje se pretpostavljalо da je naredio umorstva hrvatskih seljaka u selu Donji Mosti. Dospio je pred hrvatski sud u Bjelovaru. Nakon neuspjelog dokaznog postupka, u srpnju 1941. godine pušten je u Srbiju, gdje je nakon rata umro u Beogradu.

Taj je podatak znakovit jer pokazuje djelovanje hrvatske sudske vlasti u novoj hrvatskoj državi, koja je poslije proglašena zločinačkom. Krivica se nije dokazala, zbog nedostatka svjedoka, pa je hrvatski sud u Bjelovaru oslobođio ozlogla-

Spomenik okićen cvijećem

šenoga srpskog majora, čiji je 2. konjički puk *Car Dušan Silni* poubijao najmanje 11 nedužnih civila. Sud nije primijenio načelo zapovjedne odgovornosti, već je postupio po dokaznom postupku.

Gradsko redarstvo u Bjelovaru 30. travnja 1941. izvjestilo je Ministarstvo vanjskih poslova NDH posebnim Iska-zom o ubojstvima srbočetnika nad Hrvatima od 6. do 30. travnja 1941. na području grada Bjelovara i Kotarskog poglavarstva u Bjelovaru. Tih su dana poginula ukupno 33 Hrvata i to su bili prvi ratni zločini nad hrvatskim civilima početkom rata 1941. Srpski pokolj u Mostima, umjesto zastrاشivanja hrvatskih seljaka, postigao je suprotan učinak. Većina je seljaka krenula u hrvatsku vojsku braniti Hrvatsku državu. U tijeku Drugog svjetskog rata i porača, sela Gornji, Srednji i Donji Mosti teško su stradala. Poubijana su i poginula još 63 mještana, uz spomenutih 11 prvomučeničkih iz triju sela Mosti, ukupno 75 mještana. Na kraju je u ožujku 1945. ubijen i župnik **Viktor Müller**.

Proglašenje Hrvatske države 8. travnja 1941. u Bjelovaru prije objave Nezavisne Države Hrvatske u Zagrebu i zatim srpski pokolj 2. konjičkog puka *Car Dušan Silni* 10. travnja 1941. nad jedanaestoricom seljaka u mirnom selu Donji Mosti povijesne su činjenice.

To je hrvatska istina o kojoj se javno do 1990. nije smjelo ni pisnuti, a kamoli govoriti. Danas se trebamo zapitati: zašto

se i danas povijest prešućuje? Komu smeta istina? Zašto je izostala najviša državna počast palim nedužnim civilima za Hrvatsku? Hrvatska povijest sustavno je krivotvorena i zataškavana s namjerom lažnog prikazivanja genocidnih Hrvata pred svijetom i prikrivanja srpskih zločina nad Hrvatima kroz posljednjih stotinjak godina. U čije ime i zašto se to ponavlja i danas? Zašto nam se nameće krivnja zbog 10. travnja 1941., kada događaji to ne opravdavaju? Hrvati bi se povodom svakog 10. travnja prije svega trebali prisjetiti krvavoga Velikog tjedna 1941. u bjelovarsko-bilogorskem kraju. Istina o tim događajima i danas se hrvatskom narodu iznova prešućuje umjesto da joj se osigura posebna pozornost. Tomu uporno pridonose mediji koji drsko ignoriraju objavu povijesnih podataka, te uskraćuju osvrte na krvave srbočetničke ratne zločine, koji su prethodili svim drugim zlima na hrvatskim prostorima. Srpski su zločini započeli prije svih drugih zločina, prije svega onoga što se poslije predbacuje Hrvatima kao genocid nad Srbima. Treba podrobno istražiti i rasvijetliti sve okolnosti zločina poznatih pod imenom prosinačkih žrtava 1918. na Trgu bana Jelačića u Zagrebu, zatim žrtava u travnju 1920. u Velikom Trojstvu, žrtava u rujnu 1920. u Velikom Grđevcu, sibenjskih žrtava u veljači 1935., senjskih žrtava u svibnju 1937., atentata na **Stjepana Radića** i saborske zastupnike u Beogradskom parlamentu, atentata na **Milana Šufflaya**, atentata na **Milu Budaku**... i svih drugih nedovoljno istraženih srpskih zločina iz doba stare Jugoslavije. Istina o tim događajima također je većim dijelom prešućena, uglavnom se nastoji zataškati i nametnuti neka druga istina.

Dnevni tisak i elektronički mediji nedavni su događaj odavanja počasti civilnim žrtvama rata na Veliki četvrtak 1941. u Donjem Mostima doslovno prešutjeli! Zločin nad svim zločinima ratni je zločin nad civilima koji nemaju nikakvu mogućnost obrane. Kažu kako ratni zločini nikada ne zastarijevaju. Zašto onda zločin srbočetnika nad nemoćnim

hrvatskim seljacima na samom početku Drugog svjetskog rata nikoga od vlasti u Zagrebu nije zanimalo? Zašto taj događaj nije bio vrijedan medijske pozornosti i informiranja javnosti? Tko je za to odgovoran? Zločin prešućivanja, nakon zločina koji je počinjen nad nedužnim civili, više je nego sramotan!

Zašto se onda čudimo kad se u današnjim okolnostima suvremenog medijskog inspiranja mozga Hrvatima ponovno nastojići svim silama nametnuti osjećaj krivnje te ih ugurati na zapadni Balkan. Čini se to upravo metodama prešućivanja povijesnih istina, krivotvorenjem povijesnih

Detalji spomenika u Donjem Mostima

uzroka i posljedica i izvrтанjem redoslijeda povijesnih događaja. Najnovijim podvalama i iskrivljenim političkim zaključcima Hrvatskoj se ponovno pokušava nametnuti osjećaj povijesne krivnje. A to nije ono što se zove istina! Barem ne kada govorimo o hrvatskim žrtvama i okolnostima započinjanja ratne 1941. kao i o posljedicama, poput kraja rata u Bleiburgu i hrvatskog naroda na Križnom putu. Za tu krivu sliku, koja se još uvjek nije povijesno ispravila, uz gotovo sve urednike elektroničkih medija i tiskovnih dnevno-političkih glasila, snose odgovornost i današnji vodeći političari i aktualna državna vlast. (Iz knjige Damira Borovčaka, *Voliš li Hrvatsku?*, Zagreb, 2007., 163.–171.)•

POVIJESNA ULOGA DR. FRANJE TUĐMANA I NJEGOVA USPOREDBA S DR. ANTONOM PAVELIĆEM

Samo se na istini može temeljiti zdrav državni i narodni život i graditi snošljiv i pošten međuljudski odnos unutar jednoga naroda i države i unutar cijelog čovječanstva. Što je pojedincu vlastito pamćenje i iskustvo, to je narodu njegova povijest. U njoj su sadržane svijetle i tamne strane narodnoga života, dani uspjeha i slave, ali i tragedije i poraza. Da bi povijest bila učiteljica života, ona mora biti objektivno, istinito pisana. Ništa se u njoj ne smije prešućivati, ali ni tvrditi ono što nije bilo. Na takvo je ponašanje pogotovo obvezan svaki hrvatski rodoljub, jer se samo na istini može postići pomirba unutar hrvatskoga naroda, o čemu se puno govori zadnjih petnaestak godina. Nažalost, mnogi se tako ne ponašaju, pa je hrvatski narod jednako duhovno podijeljen, kao što je bio i prije Domovinskoga rata. Ne iznenađuje me nimalo, što se razne pogrešne povijesne tvrdnje šire iz pera i usta fanatičnih sljedbenika ove ili one političke struje. Ali boli, kada tako nešto izlazi iz usta ili pera povjesničara i k tomu svećenika.

Naime, **dr. fra Karlo Jurišić**, franjevac Provincije Presvetoga Odkupitelja, sa sjedištem u Splitu, u razgovoru s **Anom Dragičevićem**, objavljenom u "Slobodnoj Dalmaciji" 29. travnja 2001., pretiskanom godine 2004. u listu "Zmijavci", glasili istoimene župe kod Imotskoga, nazivajući **Tuđmana** hrvatskim Mojsijem, tvrdi, da je dr. Franjo Tuđman "najveći hrvatski državnik u drugom tisućljeću", da je "utemeljio nakon 888 godina hrvatsku državu", pošavši "srednjim putem, najboljim, što nije uspjelo **Starčeviću**, velikom ideologu **Radiću**, velikom državniku i političaru **Mačeku**, stvoritelju Banovine" Hrvatske. Da ovo nije trenutačni izljev Jurišićeva oduševljenja Tuđmanom, pokazuje njegov govor održan 4. studenoga 2001. u Kozici, kod Vrgorca, na komemoraciji žrtvama partizanskoga zločina, također pretiskan u listu "Zmijavci". U tom govoru on tvrdi, da je "nakon tisuću godina stvorena slobodna demokratska država Republika Hrvatska, pod vodstvom njezina utemeljitelja dr. Franje Tuđmana". Ove tvrdnje ne odgovaraju istini.

Ako je dr. Franjo Tuđman utemeljio hrvatsku državu nakon 888, odnosno na-

Piše:

Ivan GABELICA

kon tisuću godina, onda Nezavisna Država Hrvatska nije bila država. Ovdje ostavljam po strani činjenicu, da je Hrvatska sve do godine 1918., po jednoglasnomu sudu pravnih povjesničara, bila država, ali s ograničenim suverenitetom. No, Nezavisna Država Hrvatska je bila međunarodno priznata potpuno suverena država i članica nekih međunarodnih organizacija. Ovu činjenicu nijedan objektivan čovjek, a pogotovo povjesničar, pa prema tomu ni dr. fra Karlo Jurišić, ne bi smio

pravo oduzima, pa čak i od onih od kojih bi se to najmanje očekivalo.

Kojim mjerilima valja mjeriti političare?

Tvrdeći, da je Tuđmanu uspjelo ono, "što nije uspjelo Starčeviću, velikom ideologu Radiću, velikom državniku i političaru Mačeku", dr. fra Karlo Jurišić, prešućujući notorne činjenice, promatra ove političare izvan vremena i prostora, U ovomu nizu on ne spominje dr. Antu Pavelića ni kao istaknutoga političara, koji se je borio za hrvatsku državnu nezavisnost, imajući u tomu mnoštvo sljedbenika. Za Jurišića Pavelić uopće ne postoji. On se prema njemu odnosi gore nego jugokomunisti. Ovi su ga barem spominjali kao svoga neprijatelja i protagonista jedne, njima neprihvatljive ideje. Fra Jurišić ni to. Ne znam po čemu je to za njega dr. Vladko Maček veliki državnik i političar. Zalažući se samo za autonomiju Hrvatske unutar Jugoslavije, on nikada nije bio za nezavisnu hrvatsku državu, pa je nije ni mogao ostvariti. Je li možda u tome njegova veličina? Sporan je i Radićev odnos prema tomu cilju. Ali najviše iznenađuje, što fra Karlo Jurišić potpuno zanemaruje uzročno - posljedične odnose u vrednovanju povijesnih događaja, pa minorizira Starčevićevu ulogu u stvaranju hrvatske države. Filozofi su davno utvrdili, da je sadašnjost kći prošlosti, a majka budućnosti. Suprotstavljajući se odlučno i energično jugoslavensku i državnoj zajednici s Austrijom i Ugarskom ili s bilo kim drugim, dr. Ante Starčević je razvio nauk, po komu je potpuno suverena hrvatska država *conditio sine qua non* opstanka hrvatskoga naroda i politički cilj ispred bilo kojega drugoga. Time je, zajedno s dr. Eugenom Kvaternikom, postavio idejne temelje borbe za hrvatsku državnu nezavisnost. Od tada su se svi borci za slobodu i nezavisnost hrvatskoga naroda, od kojih su mnogi svoj život žrtvovali za ostvarenje toga cilja, pozivali na Starčevića i Kvaternika, a nakon Drugoga svjetskoga rata još i na dr. Antu Pavelića. Bez Starčevića i Kvaternika ne bi bilo Pavelića, a bez Pavelića i Nezavisne Države Hrvatske, Tuđmana i Republike Hrvatske. Stoga Starčevićeva uloga u stvaranju sadašnje nezavisne Republike Hrvatske

Dr. Ante Pavelić na naslovnici poratne emigrantske publikacije

zanjekati. Dakle, **dr. Anti Paveliću** i Ustaškomu pokretu pripada zasluga, da su nakon 839 godina uspostavili potpuno suverenu hrvatsku državu. Dr. Franjo Tuđman je to ponovno učinio tek nakon 46 godina otkako su strani imperialisti u svezi s domaćim kvilinjizmom 1945. srušili hrvatsku državu i suprotno plebiscitarno izraženoj volji hrvatskoga naroda nametnuli mu boljevičku Jugoslaviju. Prešućivati zasluge dr. Ante Pavelića i Ustaškoga pokreta u cjelini ničim se opravdati ne da. I mrtvi Pavelić i ustaše imaju pravo na istinu o sebi. Nitko im to pravo ne smije oduzeti. Nažalost, to im se

sigurno nije ništa manja, ako nije puno veća, od Tuđmanove.

Fra Jurišićeva nekritičnost dolazi naročito do izražaja u tvrdnji, da je dr. Franjo Tuđman najveći hrvatski državnik u drugom tisućljeću. Pri tomu naglašava, da on to kaže odgovorno "kao povjesničar i 40 godina profesor na Franjevačkoj visokoj bogosloviji". No, za tako laskavu ocjenu Tuđmana, koji je po njemu veći državnik i od kralja **Petra Krešimira IV.** i od kralja **Dmitra Zvonimira**, on ne nudi nikakve dokaze, pa je o takvoj tvrdnji gotovo nemoguće raspravljati. Za valjanu usporedbu bilo bi potrebno poznavati i uzeti u obzir mnoštvo činjenica te ih staviti u odgovarajuće vrijeme i prostor. To je tim teže, što se radi o vremenskoj razlici od preko 900 godina, Ipak, već nekoliko dobro poznatih nam činjenica dovodi u pitanje ozbiljnost fra Jurišićeve tvrdnje. U povelji samostanu svetoga Grizogona, izdanoj u Ninu godine 1069. u nazočnosti više banova, knezova i župana, Petar Krešimir IV. kaže, da je Bog rasprostranio njegovo kraljevstvo na kopnu i moru. Dakle, on je uvećao svoju državu, pripajivši joj do tada bizantsku Dalmaciju i Bosnu do Drine. Tuđmanu je tek uspjelo obraniti okljaštene granice Hrvatske, koje joj je godine 1945. nametnula jugoslavenska komunistička vlast, oduzimajući joj srednji i istočni Srijem i Boku Kotorsku, s kojima je 1918. ušla u sastav jugoslavenske države. Oduzet joj je i bivši kotor Šid, koji je sporazumom **Dragiše Cvetkovića** i Vladka Mačeka 1939. bio pripao Banovini Hrvatskoj, I ne samo to. Daytonskim sporazumom 1995. Tuđman je pristao, da Bosanska Posavina pripadne Srbima, iako je to područje više od tisuću godina većinski naseljeno Hrvatima.

Prema "Hrvatskoj kronici", Hrvatska je za vrijeme kralja Dmitra Zvonimira bila država blagostanja, reda, pravne sigurnosti i socijalne pravde. Ona, naime, "biše puna i urešena svakoga dobra, i gradovi puni srebra i zlata. I ne bojaše se ubogi da ga izji bogati, i nejaki da mu vazme jaki, ni sluga da mu učini nepravno gospodin, jere kralj svih branjaše, zašto ni sam prezpravedno ne posidovaše, tako ni inim ne dadiše. I tako veliko bogatstvo biše, tako u Zagorje, kako u Primorje, za pravednoga kralja Zvonimira. I biše puna zemљa svakoga blaga i biše veće vridna ureha na ženah i mladih ljudih, i na konjih, ner i nada sve imanje" itd. Nažlost, Hrvatska u Tuđmanovo i sadašnje

vrijeme pruža posve sumornu sliku. Zemљa, poduzeća, banke, hoteli i sl. rasprodani su tuđincima ili domaćim nesavjesnim špekulantima, sela su opustjela, u gradovima je visoka nezaposlenost, mnogi zaposleni radnici i umirovljenici teško preživljavaju, najvitalniji dio mladoga na-raštaja odlazi u tuđinu, odakle se mnogi nikada ne će vratiti u Domovinu. Ove činjenice ne daju pravo na zaključak, da su Hrvatskom upravljadi ili da danas upravljaju veliki državnici. Dakle, dr. Franjo Tuđman kao državnik daleko zaostaje za kraljevima Petrom Krešimirom IV. i Dmitrom Zvonimiri.

I dok je teško i nezahvalno praviti usporedbu dr. Franje Tuđmana s hrvatskim kraljevima iz 11. stoljeća, daleko ga je lakše usporediti a dr. Antonom Pavelićem,

manu, svakovrsne laži, kako bi time kompromitirale samu ideju hrvatske državne nezavisnosti. Zadaća je hrvatske povijesne znanosti utvrditi istinu i o Paveliću i o Tuđmanu, kako bi se stalo na kraj toj nedostojnoj kampanji -protiv hrvatskoga naroda.

Političke razlike između ovih dvaju hrvatskih državnika mogle bi se svesti na sljedeće:

1. Dr. Ante Pavelić je uvijek stajao na hrvatskome državotvornom stajalištu, boreći se u prvim borbenim redovima za hrvatsku državnu nezavisnost. Nema ni jednoga dana, pa ni sata, u njegovu životu, u kojem je odstupio od toga cilja. Kod dr. Franje Tuđmana je političko djelovanje bilo bitno drukčije. On je tek u zadnjemu desetljeću svoga života prihv

Dr. Franjo Tuđman, prvi predsjednik Republike Hrvatske

jer je vremenska razlika među njima svega 30 do 40 godina. Ali okolnosti, u kojima su djelovala ta dva hrvatska državnika, bitno su različite, što se mora uzeti u obzir pri konačnoj ocjeni njihova djelovanja. Oni imaju nekih sličnosti, ali daleko više razlika. Zajedničko im je, da su obojica obnovitelji hrvatske državne nezavisnosti: Pavelić nakon 839, a Tuđman nakon 46 godina. Zbog toga su jedan i drugi na meti raznih domaćih i inozemnih protuhrvatskih snaga, koje se nikada nisu mogle miriti ili se ne mire s pro-pašću Jugoslavije, pa su o njima širile i još uvijek šire, o Paveliću više nego o Tuđ-

tio hrvatske državotvorne težnje. U Drugome svjetskom ratu oružjem u ruci borio se je protiv hrvatske državne nezavisnosti, težeći za uspostavom boljševičke Jugoslavije. Zahvaljujući tomu, postigao je generalski čin u Jugoslaviji. Kasnije se je suprotstavljao velikosrpskim tvrdnjama o genocidnosti hrvatskoga naroda, iznoseći povremeno kritike jugoslavenskoga režima, ali Jugoslaviju kao državu sve do početka devedesetih godina prošloga stoljeća nije dovodio u pitanje. Tek 1991. javno nastupa s idejom hrvatske državne nezavisnosti.

2. Prije proglašenja šestosiječanske diktature Pavelić se bori u Domovini legalnim sredstvima za uspostavu hrvatske državne nezavisnosti, pripremajući ujedno ilegalno sa svojim mladim istomišljenicima oružanu borbu za ostvarenje toga cilja. Kada je 1929. uvedena šestosiječanska diktatura i onemogućen svaki oblik nacionalnoga političkog djelovanja, on odlazi u emigraciju, odakle kao poglavnik Ustaškoga pokreta svim sredstvima, dakle usmenom i pisanom riječju, atentatima, pa čak i jednim ustankom lokalnoga značaja, otvoreno vodi borbu protiv Kraljevine Jugoslavije za uspostavu Nezavisne Države Hrvatske. Pri tome uspostavlja sveze i sklapa saveze s predstvincima drugih potlačenih naroda u Jugoslaviji (Makedonci, Albanci, Mađari) radi rušenja te velikosrpske tamnice naroda i stvaranja nacionalnih država na njezinim ruševinama. Istodobno se suprotstavlja onim snagama unutar hrvatskoga naroda, kao što je, na primjer, vodstvo Hrvatske seljačke stranke, koje su za autonomiju Hrvatske unutar Jugoslavije. Time idejno priprema hrvatski narod za uspostavu državne nezavisnosti. Zbog ove djelatnosti dva puta je za vrijeme Kraljevine Jugoslavije bio osuđen na smrt, ali je ostao na životu, jer ga se egzekutori nisu uspjeli dočepati. Stalno su mu bile za petama plaćene ubojice. Umro je od posljedica atentata. No, sve te prijetnje i stradanja nisu ga mogle zastrašiti i natjerati da odustane od borbe za hrvatsku državnu nezavisnost. U toj borbi pale su mnoge njegove ustaše, završivši život na vješalima. Ali te žrtve nisu bile uzalud. Zahvaljujući njima, stvorena je nakon 839 godina Nezavisna Država Hrvatska. Pavelić je sigurno najveći hrvatski nacionalni revolucionar u povijesti.

U borbi za hrvatsko nacionalno oslobođenje Tuđmanova je uloga daleko skromnija. Za cijelo vrijeme jugoslavenske komunističke vlasti nikada se nije izjasnio za hrvatsku državnu nezavisnost. Ograničivši se samo na kritiku režima, dva puta je u komunističkoj Jugoslaviji bio uhićen i osuđen ukupno na četiri godine zatvora, od čega je izdržao svega nešto više od dvije godine. Ni nakon demokratskih promjena, kada je bilo slobodno javno nastupati i otvoreno iznositi političke ciljeve, on ničim nije promicao misao hrvatske državne nezavisnosti. To je činila najprije Hrvatska stranka prava, a

Pavelić pri imenovanju prve državne vlade 16. travnja 1941.

zatim i Hrvatska demokratska stranka. Tuđman je najprije kao svoj politički cilj isticao pravedno uređenu federalivnu, a zatim konfederativnu Jugoslaviju. Kako je na ovo, umjesto pozitivnoga odgovora sa srpske strane, uslijedila njihova agresija na Hrvatsku, Hrvatski je državni sabor na temelju prethodno provedenoga referenduma 25. lipnja 1991. proglašio Republiku Hrvatsku suverenom i samostalnom državom. Pod pritiskom inozemnih političkih čimbenika primjena ove odluke bila je odgođena na tri mjeseca, pa je Sabor 8. listopada 1991. odlučio, da Republika Hrvatska od toga dana "raskida državno-pravne sveze na temelju kojih je zajedno sa ostalim republikama i pokrajinama tvorila dosadašnju SFRJ". Obje ove odluke sigurno su donesene na temelju Tuđmanovih smjernica, jer ih je predložila Hrvatska demokratska zajednica, koja je u Hrvatskomu državnom saboru imala apsolutnu većinu, a u toj stranci ništa se bitno nije moglo odlučiti bez Tuđmana, kao predsjednika.

Hrvatski narod s oduševljenjem je prihvatio ponovno uskrsnuće, nakon 46 godina, potpuno suverene hrvatske države, iako za nju prethodno s Tuđmanove strane nije vođena nikakva politička promidžba. Ta pojava može se objasniti sljedećim čimbenicima: Nezavisna Država Hrvatska ostavila je duboke tragove u duši hrvatskoga naroda. Nitko nije kao ona unio u najšire slojeve hrvatskoga naroda svijest o potrebi državne nezavisnosti. Godine 1945. moglo se je silom uništiti

državu, ali ne i ideju o njoj. Ideja je stalno bila živa i pozivala na otpor Jugoslaviji i komunizmu. Na toj ideji razvio se je u svim hrvatskim pokrajinama gerilski križarski pokret, koji je djelovao otprilike sve do 1952. U ime te ideje nicale su na cijelom hrvatskomu području neprekidno ilegalne organizacije, koje su u svom programu imale za cilj obnovu hrvatske državne nezavisnosti. Tu ideju držala je i neprekidno, raznim svojim pothvatima, oživljavala hrvatska politička emigracija, koja se je stalno pomlađivala novim snagama iz Domovine. Sve je to pak duhovna baština dr. Ante Pavelića i Ustaškoga pokreta. Naravno, svemu ovomu je pogodovala velikosrpska hegemonija nad hrvatskim narodom.

3. Republika Hrvatska ima kopnenu površinu 56.610 km². Nakon Rimskih ugovora kopnena površina Nezavisne Države Hrvatske iznosila je 102.725 km². Raskidom Rimskih ugovora ta se je površina povećala za koju tisuću četvornih kilometara. Tako je Nezavisna Država Hrvatska nakon 10. rujna 1943. bila gotovo dvostruko veća nego sadašnja Republika Hrvatska. To je površinom bila najveća hrvatska država u povijesti. Za razliku od Republike Hrvatske, u kojoj su vrlo nepovoljne, Nezavisna Država Hrvatska imala je idealne strateške granice. U visokoj mjeri poklapala se je s hrvatskim povijesnim granicama. U jednoj državi našao se je jedinstven geopolitički prostor. Ne uzimajući u obzir demografske promjene nastale u ratu 1991.-1995. prisilnim prot-

jerivanjem hrvatskoga pučanstva s njegovih tisućljetnih ognjišta, izvan Nezavisne Države Hrvatske ostao je daleko manji postotak Hrvata nego izvan Republike Hrvatske.

4. Država nije samoj sebi svrha. Zadaća joj je unapredivati materijalni i duhovni boljšitak naroda. Pod tim se svakako misli i na učvršćivanje narodne samosvijesti i na utvrđivanje istine o dotočnomu narodu. Kuća se ne gradi na pjesku niti hrvatska država na jugoslavenstvu. **Josip Broz** je masovni ubojica i metafora borbe za Jugoslaviju. Unatoč tomu njegov kult ostao je netaknut i nakon 1991. godine. Ulice i trgovi u Republici Hrvatskoj i dalje se nazivaju njegovim imenom. Groteskno je zadržavati takav odnos prema njemu, s jedne strane, a odražavati komemoracije bleiburškim žrtvama, s druge strane. Partizanski i Titov kult, unatoč njihovim strašnim zločinima, podržavao je, nažalost, i dr. Franjo Tuđman. U interviewu "Startu" 13. travnja 1991., analizirajući ulogu Ustaškoga pokreta i Hrvatske seljačke stranke u Drugom svjetskom ratu, rekao je, da je tada "zaista jednu pozitivnu ulogu na hrvatskom tlu odigrao partizanski pokret pod vodstvom Tita, uopćeno govoreći, zatim **Hebranga**". A taj partizanski pokret, kojega on toliko hvali, ne zaboravimo, borio se je za boljevičku Jugoslaviju protiv Ustaškoga pokreta, koji je stvorio i branio hrvatsku državu! Usput budi rečeno, on istodobno o Ustaškomu pokretu iznosi najgore neistine, koje je mogla izmisliti velikosrpska mašta, vrijedajući time hrvatski narod. On, naime, kaže: "Planovi ustaša za rješenje srpskog pitanja u NDH svodili su se na to da trećinu Srba treba iseliti, trećinu likvidirati, a trećinu prevesti na katoličanstvo". Ovim svojim neistinama nije mimošao ni **bl. Alojzija Stepinca**, o kojemu tvrdi, da "je bio protiv fašizma, protiv ustaške NDH, ali i protiv komunizma, a bio je za hrvatsku državu". Da, Stepinac je zaista bio protiv fašizma i bio je za hrvatsku državu. Ali on nije bio samo protiv komunizma, nego je bio protiv ciljeva, metoda i djelatnosti partizanskoga pokreta u cjelini. Međutim, ne samo da je oduševljeno pozdravio stvaranje Nezavisne Države Hrvatske, radio na njezinu učvršćenju i branio njezin

Tuđman u Benkovcu 1990.

opstanak, nego je pozivao i ostalo svećenstvo, da ga u tomu slijedi.

Ta Tuđmanova indoktriniranost Titom i partizanstvom dobila je i konstitutivni značaj u izvorišnim osnovama Ustava Republike Hrvatske, u kojima se kao temelj hrvatske državnosti navode odluke ZAVNOH-a, te razni Ustavi Narodne odnosno Socijalističke Republike Hrvatske, iako su ti akti, kao i tijela stvorena tim ak-tima, samo karike u organiziranju boljevičke Jugoslavije, u kojoj Hrvatska nije sačuvala ni najnužnije elemente državnosti. Na takvim vrijednostima počiva cijeli naš javni duhovni život. Takvim su nam duhom prožeti školski udžbenici, novine, radio, televizija i sl. Godine 1991. nije bilo dovoljno samo stvoriti državu.

Trebalo je i odlučno obračunati s jugoslavenstvom i komunizmom i sa svim njihovim lažima. Kratko rečeno, trebalo je provesti detitoizaciju. Tuđman, izgleda, nije imao snage za to, jer bi se morao obračunati s vlastitom prošlošću. U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj bilo je posve drukčije stanje. Hrvatska nacionalna misao nikada nije bila tako afirmirana kao u njoj. Ta se je osjećalo na svakomu koraku. Izdavala su se visokokvalitetna znanstvena, kulturna i umjetnička djela. Osim što su bili na visokoj stručnoj odnosno profesionalnoj razini, školski udžbenici, novine i radio bili su prožeti hrvatskim duhom. Bio je to pravi preporod hrvatske misli. Izdavačka djelatnost onoga vremena može nam i danas biti na ponos.

Iako je bila priznata, ni Slovačka nije opstala

5. No, Nezavisna Država Hrvatska trala je kratko vrijeme, propala je nakon četiri godine i mjesec dana. Republika pak Hrvatska živi već sedamnaest godina i nema nikakva razloga posumnjati u njezinu trajnost. Ne govori li to o političkoj kratkovidnosti dr. Ante Pavelića i o političkoj dalekovidnosti dr. Franje Tuđmana?

Takav zaključak bio bi pogrešan. Nezavisna Država Hrvatska nastala je u naj-

Pet hrvatskih zastava 10. travnja 1987. pred gradskom vijećnicom Vancouvera

Dr. Tuđman na bojišnici

strašnjemu ratu u povijesti čovječanstva, u blokovski podijeljenom svijetu. Budući pobjednici u tomu ratu, iako su se zaklinjali na demokraciju i na pravo naroda na samoodređenje, u praksi su sve to zanijekali hrvatskomu narodu i kao jedan od svojih ratnih ciljeva proglašili su obnovu Jugoslavije. U skladu s tim su se i ponašali za cijelo vrijeme rata. Bombardirali su hrvatska sela i gradove, a oružjem, strjeljivom, hranom i odjećom pomagali su četnike i partizane, koji su iznutra rušili hrvatsku državu. Među ovim unutarnjim neprijateljima bilo je i jugoslavenski orientirani Hrvata, među četnicima puno manje nego među partizanima. Ali u odnosu na cijeli hrvatski narod oni su bili manjina. Partizani su pobijedili samo zato, što su Amerikanci, Englezi i Rusi pobijedili na svjetskim bojištima. Da nije toga bilo, hrvatska bi država bila obranjena. Ti pobjednici u Drugom svjetskom ratu nisu priznali ni jednu državnopravnu promjenu u Europi, koja je nastala u svezi sa silama Osovine. Likvidirali su baltičke države (Estoniju, Letoniju i Litvu), pa čak i Slovačku Republiku, s kojom su prije rata te zapadne velesile održavale diplomatske odnose, dakle priznavale su je kao nezavisnu državu.

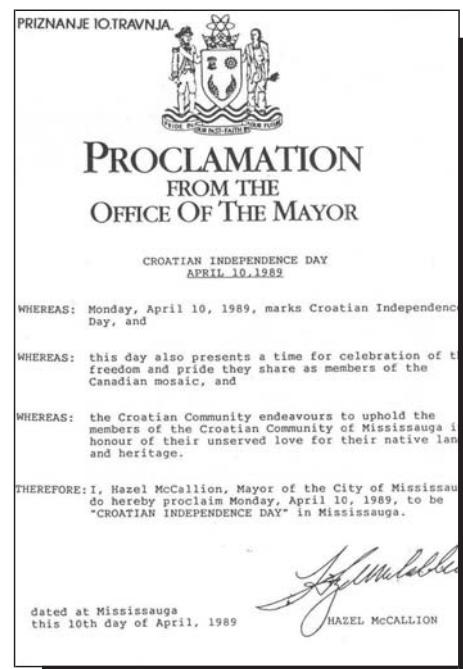
U ovim činjenicama nalazi se ujedno i odgovor na prigorov, da bi se Nezavisna Država Hrvatska spasila, da je dr. Ante Pavelić raskinuo savezništvo s Njemačkom i prešao na stranu zapadnih saveznika ili da je predao vlast Hrvatskoj seljač-

koj stranci. Isključeno je jedno i drugo. Pobjednici u ratu zahtijevali su potpuno vraćanje na versailleski poredak, stvoren nakon Prvoga svjetskog rata, a u tomu po retku nije bilo mjesa za nezavisnu hrvatsku državnu, iako se je, po Stepinčevim riječima, hrvatski narod za nju plebiscitarno izjasnio. Predaja vlasti Hrvatskoj seljačkoj stranci značila bi mirnu likvidaciju države, jer je ta stranka čvrsto stajala na jugoslavenskomu državotvornomu stajalištu. Hrvatska država mogla se je spasti samo u slučaju, da se je vodstvo Hrvatske seljačke stranke, predvođeno dr. Jurjem Krnjevićem, i hrvatski komunisti, predvođeni Andrijom Hebrangom, borili za nju. Međutim, oni su se jedni i drugi borili nepokolebljivo za Jugoslaviju protiv svoje države i svoga naroda. Razlika je među njima bila samo u obliku vladavine, za kojim su težili. Krnjević je kao potpredsjednik kraljevske jugoslavenske izbjegličke vlade i ministarski kolega Draže Mihailovića htio monarhističku Jugoslaviju pod dinastijom Karađordovića. Andrija Hebrang i ostali hrvatski komunisti, među kojima je bio i Franjo Tuđman, borili su se za boljševičku Jugoslaviju. Zbog toga je slom Nezavisne Države Hrvatske bio neminovan.

U potpuno povoljnijim okolnostima nastala je Republika Hrvatska, iako su i njoj svjetske sile u početku bile nesklone. Ona je stvorena nakon propasti svjetskoga komunističkog poretka i raspada mnogih višenacionalnih država, kada je nestalo i blokovske podijeljenosti u svijetu. Ia-

ko su se vodili lokalni ratovi, u svjetskim razmjerima vladao je mir. Komunizam i jugoslavenstvo su se toliko bili istrošili i kompromitirali, da nitko od domaćih jugonostalgija nije bio spremna oružjem se suprotstaviti hrvatskoj državi i braniti Jugoslaviju pogotovo u okolnostima Miloševićeve otvorene agresije, u kojoj su i njihovi životi bili ugroženi. Stoga su zauzeli stajalište lojalne oporbe, a neki su sudjelovali i u Domovinskom ratu. Zbog svega toga nigdje nije bilo radikalnoga nijekanja opstanka hrvatske države. Što više, svjetski moćnici su se ubrzo pomirili s njezinim postojanjem i diplomatski su je priznali. U tomu je posebno pozitivnu ulogu odigrala Njemačka, a naročito karizmatski papa Ivan Pavao II. Prema tomu, kratkotrajnost Nezavisne Države Hrvatske ne znači Pavelićevu kratkovidnost, niti trajnost Republike Hrvatske svjedoči o Tuđmanovoj dalekovidnosti.

6. Dakle, besmisleno je govoriti o Tuđmanu kao najvećemu hrvatskomu državniku drugoga tisućljeća, hrvatskomu Mojsiji, ocu hrvatske državnosti, kako mu neki drugi tepaju, i slično. On to sigurno nije. Dr. Ante Pavelić je od njega daleko jača politička ličnost i u borbi za hrvatsku državnu nezavisnost daleko značajnija i dosljednija. S njime zapravo počinje posve nova epoha u hrvatskoj povijesti - obnova potpune hrvatske državne suverenosti nakon 839 godina. •

I gradonačelnik Mississauge proglašio je
Deseti travanj Danom hrvatske
nezavisnosti

KRIŽARI NA PAPUKU I OZN-a OD SREDINE 1945. DO KRAJA 1946. GODINE (I.)

Uvod

Ovo je rasprava o događajima koji su se odvijali na prostoru sjeverne Hrvatske tijekom 1945. i 1946. godine. Ova zbivanja pratim od svoje sedme godine, jer je moja obitelj bila duboko involvirana u njih. O ovim je događajima do sada pisalo dosta autora.¹ Neki su bili objektivni istraživači, a drugi povezani s obavještajnim službama bivše države. Mene je na pišanje potakla knjiga pod nazivom „Križari i gerila u Hrvatskoj“ koju je napisao dr. Zdenko Radelić iz Hrvatskog instituta za povijest, kojemu ujedno zahvaljujem na pomoći pri koncipiranju ovog teksta. Njegova je knjiga do sada najobuhvatnija knjiga koja se bavi ovom problematikom.

Manjkava su ona istraživanja o ovoj temi, u kojima su se autori morali (mogli) služiti samo dokumentima OZN-e. Oni nisu raspolažali opisima događaja samih sudionika. Osobe koje znaju kako se stvarno situacija odvijala, mogu odmah zapaziti da su ti dokumenti često proturječni. Koncipirani su tako da u njima niži organi obavještavaju više i uvijek se hvale svojih uspjesima. Do sada još nisam naišao niti na jedan dokument u kojem operativac priznaje svoj neuspjeh. U drugoj vrsti dokumenata pisac obično post festum opisuje događaje, te nije do kraja upoznat sa stvarnim zbivanjima. U njima apologetski veliča uspjele akcije OZN-e i zato ta izvješća izgledaju kao istina u razbijenom ogledalu. Treba biti vrlo kritičan čitajući OZN-ine dokumente.

U ovom svjedočenju želim se usredotočiti na one stvari koje su ostale nerazriješene, a to su: (1) Svi autori koji o tome

Piše:

Ivan MESAROV

pišu, slažu se da križarska organizacija nije postojala. Postojale su samo provokacije OZN-e prema nadbiskupskom dvooru i franjevačkom samostanu. No, nitko ne iznosi dokaze kako je to OZN-a organizirala, nego se ostaje na paušalnim tvrdnjama: „OZNA je to sve organizirala“; (2) OZN-ini dokumenti navode da je bivši zastupnik HSS-a Martin Mesarov na prijevaru uhvaćen i njegovo je ime korišteno u hvatanju, kako oni kažu „ostalih ustaških zločinaca“. Tako uopće nisu postojali križari u šumi; (3) za križarsku zastavu se kaže da je udbaška tvorevina; (4)

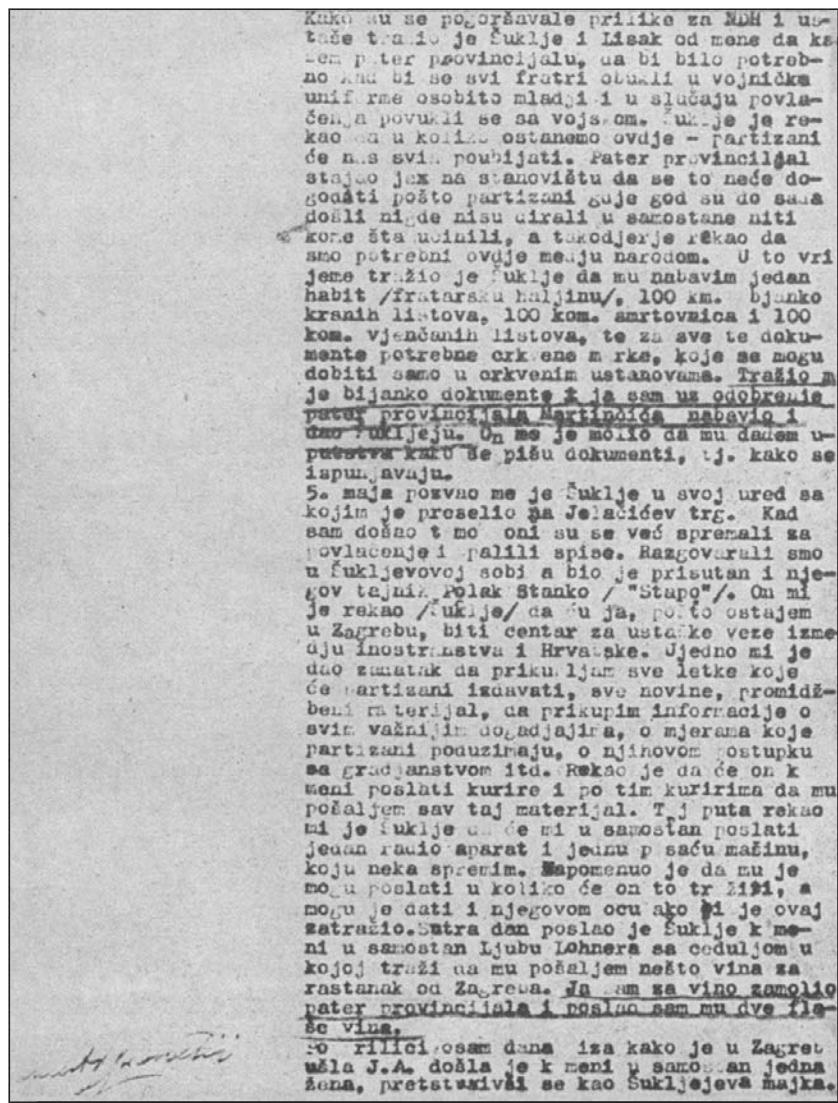
rasplet na Papuku u studenome 1945. Ovim raspletom gasi se križarska organizacija na Papuku, ali je i OZN-ina akcija provaljena, pa je morala biti završena.

Dok se o prve tri točke dosta pisalo, o ovoj četvrtoj se uopće nije znalo. Ovo je prvi put da se govori o tome, što se događalo na Papuku tijekom studenoga i prosinca 1945. godine.

I. Fra Mamerto Margetić.

Rat je završio. Nastupila je 1945. godina. Poslije rata osjeća se opća nestaćica. Naročito gradsko stanovništvo oskudjeva prehrambenim artiklima. Državne vlasti dijele ograničene količine hrane gradskom stanovništvu. No, na Kaptolu postoji franjevački samostan, koji je prisiljen sam se brinuti za svoje preživljavanje. U samostanu živi

i radi oko četrdeset ljudi. Ta gladna usta u toj nestaćici treba zbrinuti. Među njima obitava i jedan čovjek po imenu fra Mamerto Margetić.² Mamerto je specifična osoba. On je u samostanu samo sakristan. Trebao bi se brinuti o poslovima sakristije, pripreme za euharistiju i voditi brigu o svim poslovima oko održavanja samostana. Međutim on je osoba čije djelovanje izlazi daleko izvan zidina samostana. Putuje diljem Hrvatske. Uspijeva nabaviti neophodne namirnice za samostan, iako mu to nije primarni posao. Jednom odlazi u Vinkovce i vraća se s cijelim vagonom hrane. Možete misliti što to znači za samostansko osoblje. On je znao isticati drugima: iako je nestaćica, mi nismo gladni. OZNA ga u svojim dokumentima unapređuje u glavnog ekonoma franjevačkog samostana. To je samo

Iz istražnog zapisnika fra Mamerta Margetića

početak njegova uspinjanja u hijerarhiji OZNA-ine ljestvice.³

Druga njegova osobina je širok krug poznanstava. Pored starih, on vrlo lako uspostavlja nova. Kada samostan ima neke teškoće, on ih preko svojih veza vrlo uspješno rješava. Treća njegova osobina, da se miješao i petljao u sve. To hijerarhiji samostana baš i nije bilo pravo. Osvjedočivši se što on za njih znači, zažimirili su na jedno oko a često i na oba. Kad smo se upoznali sa svojstvima ovoga neobičnog čovjeka, lakše ćemo razumjeti kamo će ga ta njegova svojstva dovesti. Uvijek moramo imati na umu, da je on samo običan sakristan. Putujući Hrvatskom, odsjedao je u franjevačkim samostanima. On je doznao, da u svakom mjestu postoji grupa ljudi koja se skrivala od komunističke vlasti. To su bili ili ustaše ili bjegunci s križnog puta ili oni koji su pobjegli iz raznih logora. Neki su bili naoružani, neki aktivni, a neki se samo pasivno skrivali. Obično su brojile od tri do petnaest ljudi. Mamerto je stupao u vezu s takvim skupinama, čak je počeo i prenositi poruke između njih, pokušavajući ih povezati. OZNA navodi takve grupe u Virovitici, Novoj Gradišći,⁴ Vinkovcima, te skupine u Lici, dalje navodi povezivanje grupe iz Slavonskog Broda s grupom u Virovitici.

OZNA ga je očito pratila, kad je doznaла da se sastao sa vojnom misijom SAD-a i V. Britanije. To su vjerojatno bili njihovi obavještajci. Mamerto je prava osoba, koја им može dati podatke o političkoj situaciji u Hrvatskoj. Bolje reći o oružanim grupama u Hrvatskoj, koje pružaju otpor komunističkim vlastima. Preko virovitičkoga franjevačkog samostana upoznaje se s HSS-ovcem **Ivanom Pavokovićem**.⁵ Pavoković je prije rata bio predsjednik kotarske organizacije HSS-a u Virovitici. Kasnije je bio predsjednik poljoprivredne zadruge. U to vrijeme gvardijan franjevačkog samostana na Kaptolu bio je **Srećko Majstorović**. On je bio kratko gvardijan, oko četiri mjeseca, a prije je bio kateheta, mislim u Čazmi. On je bio upoznat s Mamertovim djelovanjem u Hrvatskoj. Upravo zbog toga ga je upoznao s **Josipom Crnkovićem**.⁶

II. Josip Crnković.

Josip Crnković je rođen u Kupjaku kraj Delnice u mnogobrojnoj obitelji. Brat mu je kao domobran poginuo u Drugome svjetskom ratu, povlačeći se s njemačkom vojskom, pretpostavlja se u Maclju. Za

grob mu se ne zna. Po zanimanju je bio arhitekt. Predavao je povijest umjetnosti u jednoj srednjoj školi u Banja Luci. Od tuda mu se često spominje naslov profesor. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata bio je domobranički časnik. Kraj rata zatekao ga je na mjestu zapovjednika bitnice na Borongaju. Nije se povlačio prema Dravogradu. Ostao je u Zagrebu i odmah prešao u ilegalnost. Povezuje se sa ostalim osobama, koje se skrivaju u Zagrebu pred komunističkim represalijama. Pomaže takvim ljudima, da se prebace na Bilogoru, gdje već postoje organizirane skupine. Često putuje u Novo Virje, gdje ima organizirano mjesto za prihvrat ljudi. Tako od istomišljenika stvara ilegalnu organizaciju. Organizacija počinje proširivati svoje djelovanje na skupljanje sanitetskog materijala, odjeće, pa i oružja, koje se prebacuje skupinama na Bilogori. U tome mu pomaže sve širi krug ljudi, koji obuhvaća i crkvene osobe. To su mu prijatelji: **Šalić**, tajnik nadbiskupa **Stepinca**, **Šimečki**, kateheta II. realne gimnazije u Zagrebu i ostali. Lako putuje, jer je krivotvorio legitimaciju JDŽ s kojom ostvaruje besplatni prijevoz vlakom.

Kad je upoznao Mamerta, koji ima vezu s raznim grupama po Hrvatskoj, njihovo se djelovanje proširuje. Ujedno gvardijan Majstorović u dogовору с Mamertom dopušta Crnkoviću, da svoju ilegalnu organizaciju preseli u prostorije franjevačkog samostana na Kaptolu. Od tog trenutka Crnković održava sastanke sa svojim ljudima i Mamertom u franjevačkom samostanu.⁷ Oni djeluju u dubokoj konspiraciji. Imaju svoju lozinku. Otvoreni prozor znak je da se sastanak može održati. Zatvoreni prozor znači opasnost i članovi produljuju kraj samostana. Sastanka nema.⁸ Još je za Mamerta važno reći da je lakovjerna osoba. Međutim kad usvoji neku ideju, onda je tvrdoglav i tjera ju do kraja ma kakva ona bila.

Bilješke:

1. O ovoj temi su pisali: Zdenko Radelić, *Križari: gerila u Hrvatskoj 1945.-1950.*, Zagreb, 2002.; Isti, „Križari: ustaška gerila 1945.-1950.“, Časopis za suvremenu povijest; Zagreb, 2000.; Isti, „Vodstvo ustaškog pokreta i križari 1945.-1948.“; Časopis za suvremenu povijest; Zagreb, 2001.; Stjepan Kožul, *Spomenica žrtvama ljudavi Zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb, 1999.; Anto Baković, *Stradanje Crkve*

u drugom svjetskom ratu. svećenici - žrtve rata i porača 1941.-1945. i dalje“, Zagreb, 1994.; Berislav Jandrić, Drržavno – partijska priprema javnosti za suđenje nadbiskupu Stepincu. Proglašen krimim i prije započetog kaznenog postupka“; Croatica Christiana Periodica; Zagreb, 2000.; Marko Grgić, „Križari u klopcu“; Vjesnik, 2. 7. – 26. 8. 1967.; Vinko Nikolić, *Stepinac muje ime*, Zagreb, 1991.; Joža Horvat-Zdenko Štambuk, *Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela klera*; Zagreb, 1945.; Milan Stanić, *Suđenje Lisaku, Stepincu, Šaliću i družini, ustaško-križarskim zločincima i njihovim pomagačima*, Zagreb, 1946.; Fikreta Jelić-Butić, *Hrvatska seljačka stranka*, Zagreb, 1983.; Stjepan Sulimanac, *Naše pravice*, Zagreb, 1991.

2. Kratke crtice o Mamertu autor je dobio od fra Bonaventure iz franjevačkog samostana na Kaptolu.
3. "Mamerto je pomagač i organizator ustaša-križara." U jednoj izjavi na temelju izvještaja OZNA-e, V. Bakarić ga je proglašio vođom križara. (Hrvatski državni arhiv (dalje HDA), Zbirka dokumenata Službe državne sigurnosti SR Hrvatske (dalje: ZD SDS SRH): Izvještaj OZNA-e Zagreb 1945., 74.)
4. HDA, RSUP SRH SDS 015-19 Vilim Babel.
5. Ivan Pavoković kandidirao se 1945. na izborima i dobio 7.000 glasova, dok je njegov protukandidat A. Hebrang dobio 12.000 glasova, s tim da je Pavokoviću bilo zabranjeno agitirati. On šalje Stjepana Sulimanca na sastanak sa Šutejem i Šubašićem, koji se održao 2. rujna 1945. godine u hotelu „Esplanade“, kako bi se uputio u mogućnosti legalizacije oporbene stranke. Pavoković u Virovitici okuplja oporbene snage, pa je u vezi s grupama i pojedinicima koji se kriju od komunističke vlasti. Zato je on interesantan Mamertu. (HAD ZD SDS SRH Izvještaj OZNA-e za Zagreb, 73.)
6. HDA, ZD SDS SRH Izvještaj OZNA-e za Zagreb, 1945., 73.
7. HDA ZD SDS SRH Izvještaj OZNA-e za Zagreb, 1945., 73.
8. Ovo je izjavio Josip Crnković pred svojim sinom Dariom Crnkovićem, a ovaj je to rekao autoru.♦

(nastavit će se)

OBILJEŽEN 4. TRAVANJ, DAN GOSPIĆKIH ŽRTAVA

Partizanski "osloboditelji" su prije 63 godine, dne 4. travnja 1945. zapalili Gospić i u svome krvavom plesu smrти u prvih 48 sati pobili veliki broj Gospiciana starijih od 16 godina. Nisu stradali samo Gospicani. Partizani zatvaraju i ubijaju zarobljenike, koji su se pred podivljajim, pobojdom opijenim i osvete željnim, krvožednim partizanima, povlačili preko Gospicja iz ostalih dijelova NDH. Iz logora u Gospicju svakodnevno odvode logoraše na strijeljanja i vješanja na brojna stratišta u gradu i okolici. Posljednja sudska smrtna presuda za koju imamo podatak uručena je optuženom u gospickom zatvoru 20. lipnja 1949. godine.

Djeca gospicnih žrtava, kako odrastaju, tako napuštaju grad. Veliki dio bježi preko granice na Zapad, a drugi iseljava uglavnom u Zagreb. Rijetki ostaju u rodnome gradu, u kojem ih guši "bratski srpski zagrljaj", zaognut komunističkom ideologijom "bratstva i jedinstva". Ostaju čuvarice ognjišta, njihove majke, vjerne do kraja života dušama svojih muževa. Grad koji je imao obilježe male metropole, u kojem je pulsirao kulturni i duhovni život sličan onom u Zagrebu, konačno pred "bratskim zagrljajem" braće s istoka tone šezdesetih godina prošlog stoljeća.

U tranzicijskom metežu iz Domovinskog rata Gospic postaje grad kafića, trgovackih centara i profesionalne ženske košarke. Starosjedilačka manjina bez predvodničke inteligencije ne može se u kulturnom i duhovnom smislu nametnuti došljačkoj većini i uključiti ih u tradicijski gradski život. Žive ta dva svijeta jedan uz drugi, odvojeno. Stanje najbolje ocrtava tvrdi lički humor: **Zdenka Šubarić**, stara Gospicanka, susrevši **Josu Brklijačića Jukežu** reče mu: "E, moj Joso, draga mi je što te vidim! Gledaj što nam se dogodi, jednom kesicom Podravka juhe mogla bih nahraniti sve stare Gospicane".

Piše:

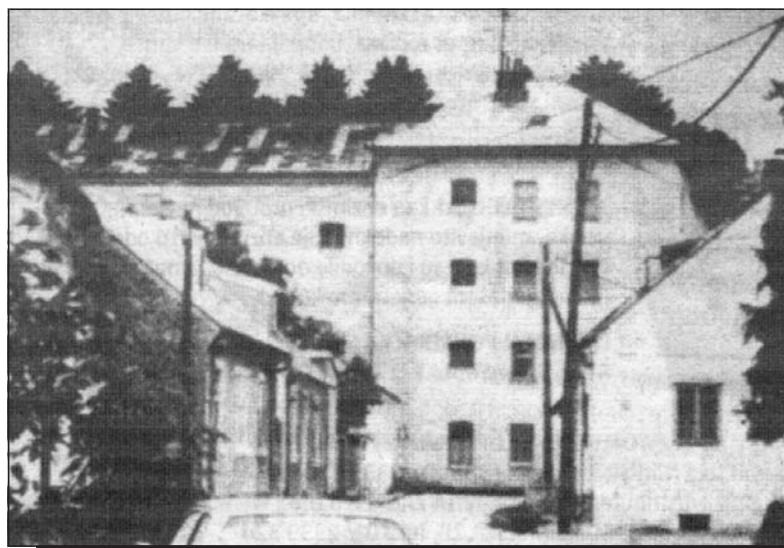
Ivan VUKIĆ

Ipak naznake su dolaska pozitivnih promjena. Utemeljene su institucije koje navješćuju višu civilizacijsku razinu življenja. Na dan 4. travnja 2008. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar-Područni centar Gospic, Hrvatski institut za povijest u Zagrebu i Državni arhiv u Gospicu priredili su znanstveno-stručni okrugli stol na temu **Lika u Drugome svjetskom ratu i poraću i arhivsko gradivo**. U radu okruglog stola sudjelovali su: prof. dr. sc. Miroslav Akmadža, mons. dr. sc. Mile Bogović, Ivan Brlić, prof., Anita Bušljjeta, prof., dr. sc. Zdravko Dizdar, Ana Došen, prof., dr. sc. Manja Frković Kovačević, dr. sc. Željko Holjevac, dr. sc. Mario Jareb, Jure Karakaš, prof., dr. sc. Josip Jurčević, Blaženka Ljubović, prof., Ivica Matajia, prof., prof. dr. sc. Vlado Šakić, Ana Tomljenović, dipl. oec., Ivan Vukić i dr. sc. Dražen Živić. Sudionici su u slobodnom razgovoru iznjeli sažetak tema o kojima će govoriti najesen na znanstvenom skupu. Kod sudionika, koji se u svom radu bave ovim temama, prepoznatljiva je lakoća u izričaju, a kod onog dijela koji se povremeno ili amaterski bavi ovim temama osjeti se prikočenost nametnuta partizansko komunističkim predlošcima. Posebno veseli što je ravnatelj Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu prof. dr. sc. Vlado Ša-

kić najavio, da će im prostorije u Gospicu, koje im je dodijelio Grad Gospic uskoro biti pretjesne, jer će povećati broj djelatnika, primjereno potrebama. Lika je kralješnica Hrvatske, znanstveno je djelomično istražena, a to nije dobro za Liku i širu zajednicu.

Istog dana u 19 sati u katedrali Navještenja Blažene Djevice Marije u Gospicu, gospicki župnik pop **Ante Luketić**, služio je svetu misu zadušnicu za pobijene Hrvate, žrtve partizanskog zločina počinjenog u Drugome svjetskom ratu i poraću. Uz svoje župljane ubijeni su svećenici **Dragutin Kukalj**, **Vladimir Kargačin**, časna sestra **Žarka Ivasić**, a s namjerom da ga zaraze, popa **dr. Frana Biničkog** zatvorili su s tifusarima. Zarazio se i u teškim mukama je preminuo. Nakon mise pop Ante Luketić rekao je vjernicima, da će biti otvorena sva zvona katedrale, jer žrtvama nisu zvonila kada su vođeni na stratište, te tko može, neka se uključi u povorku, koja će s upaljenim svijećama krenuti "cestom smrti" do "Gradskog groblja sv. Marije Magdalene", kojom su žrtve partizanski "osloboditelji" vodili na pogubljenje. Povorka je krenula praćena zvonjavom. Uz zvuk zvona čula se prigušeno molitva, a kako je zvonjava postajala tiša, molitva je postala sve glasnija. Ispred križa na spomen-obilježju, ganutljivim glasom pop Luketić je predvodio molitvu za spas duša pobijenih. U tišini sumraka vjernici su se u duhu sjedinili s pokojnicima. Uzvišenost trenutka povremeno su remetili vozači automobila koji ne poštuju svetost žrtve i bez pjeteta voze po njihovim grobovima.

Mirno smo se razišli pod dojmom doživljenog uzvišenog ugođaja i sjedinjeni u mislima s nekim ubijenim iz svoje obitelji, krenuli kućama. Dok je nas starih Gospicana, ne ćemo zaboraviti nevine žrtve. Neka im je laka hrvatska gruda i neka se dragi Bog smiluje onima koji priječe, da se njihovo grobište uredi, te da u tišini gospičkog groblja nađu miran ovozemaljski počinak.♦

Gospicka kaznionica

IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE: OTMICA ZATVORENIKA IZ TALIJANSKE TAMNICE U FERMU – SPAŠAVANJE IZ ENGLESKE TAMNICE «REGNA ELENA» U RIMU (III.)

Iva je nestrljivo očekivao naš povratak iz Ferma i svježe informacije o uhićeniku. Jedva sam za sobom zatvorila vrata, već je pokucao i ušao s još trojicom momaka, koje do tada još nisam poznavao. Za njima je ušla Đurđica odlučno i naglo. Po pogledu i karakterističnom drhtanju njezine donje vilice, bilo mi je jasno, da je ne vodi nikakvo dobro. Angelina, s kojom sam dijelila paravan, bila je u školi na dužnosti; sav je paravan bio za nas. Govorila je Đurđica, moje iznenađenje nije moglo biti veće. Provela sam s njom cijelu noć i dan, jedva da je koju probijelila, odakle joj sada tolika odlučnost i snaga! Drhtala je i mucala, jedva smažući riječi, obraćajući se momcima, kao da su to upravo bili oni, koji su odlučili pobiti Engleze: – «S ovim, što namjeravate – govorila je – ne ćete učiniti nikakvu uslugu ni hrvatskom narodu, ni meni, niti mome mužu, i ja vas molim, da to ne činite! Upropastit ćete sebe i cijeli logor, a mome ćete mužu ogorčiti zadnje dane života». – Izručila im je poruku prof. Crljena, da ne želi nikoga nositi na duši. Jesu li oni svjesni kakvo bi zlo zadesilo sve hrvatske izbjeglice, kad bi koji engleski vojnik nastradao? Neka mu stoga ne uskrate jedinu utjehu u ovom času, da umre u milosti Božjoj i dostojanstvu ljudskom, te da ona može mirne savjesti pogledati u oči Bogu, svom narodu i svom djetetu!

Gledali smo se u čudu pred ovom bujicom riječi i jecaja, ne shvaćajući o čemu govorи. Nakon duge stanke i obilja suza, razjasnila je o čemu se radi.

Momci su bili duboko potreseni njezinom boli. Slušali su je bez riječi s osjećajem duboke sućuti. Svi su je poznavali i cijenili, bila je za njih uzor Hrvatica. Povlačili su se kroz Italiju s istom kolonom, prisustvovali su agoniji njezina djeteta, poznavali su tragediju njezine obitelji: otac i brat, već su bili ubijeni, majka na prisilnom radu, a njezina Dani-

Piše:

Anka RUKAVINA,
Buenos Aires, Argentina

jela, u svojoj četvrtoj godini, nije izdržala ni dva mjeseca teškog izbjegličkog života. Umrla je više od slabosti, nego od bolesti. Molila je mamu, da joj dade «Lade» (mljeko u prahu), no kolona je morala prosljediti, nitko se nije smio isključiti. Nije bilo ni «Lade», ni vode, a kad je stigla u bolnicu, već je bilo kasno. Koliki križ, Bože sveti, za njezine dvadeset i tri godine!

Njima je bilo jasno s koje strane puše vjetar. U izjavi onoga čovjeka pokazao se je papak one nemani, koja je živjela među nama, koja je dobro hranjena, dobro štićena, dobro kamuflirana hrvatskim rođajubljem, vrebala na hrvatske glave i koja se zvala O.z.n.a. Nismo je vidjeli, ali smo u zraku osjećali njezinu perfidiju, a prepoznali smo je kasnije i po tragičnim plodovima njezina rada među nama. Bili su to oni, koji su najbučnije pjevali: «Glavu moja nisam kopa' za te», i koji su na sva usta vikali «Živio Pavelić! i dolje Englez!», kad je bilo očito, da nas to može stajati glave. Koji su donosili svježe po-

Josip Crnobori - Crtež

– «Smirite se, gospođo!» – govorio je Iva. – «Nijedan hrvatski vojnik ne stoji iza izjave toga čovjeka. Postoji jedna skupina čarkara, koji su svojim planom zasjede i otmice spremni izložiti svoj život, da oslobole Vašeg muža. No, nitko od nas nije tako lud, a da ne bi bio svjestan, da ni jednom Englezu ne smije ni vlas s glave pasti, a kamoli glava!»

ruke i pisma iz Hrvatske, pozivajući sve časnike, vojničare i mornare, da se vrate u Hrvatsku, gdje ih čekaju puna skladišta oružja i gdje je već sve spremno za daljnju borbu. Čarkarski plan s Oznom za petama postao je opasan ne samo za one, koji su spremni goloruci na strojnice, nego i za sve ostale pripadnike logora. Doušnici, bez sumnje, vrebaju na priliku, da nas zas-

koće i izvrgnu nesreći cijeli logor, te da zatim na sva četiri vjetra viju svoje «junaka» podvige protiv ustaša.

Te sam večeri stigla posljednja pred kuhinski prozorčić, da podignem jelo. Večera je već bila pri kraju, u nastambi se je slušao žamor, uobičajen u vrijeme obroka. Napor i događaji dana odražavali su se na mojim živcima. Jelo je stajalo preda mnom netaknuto. Sva je moja pozornost bila u karabinjerskoj postaji, u onoj strašnoj ćeliji, po kojoj su gmizale stjenice i pauci. Između ceste i ćelije, između života i smrti, nije bilo ni pedeset metara udaljenosti. Kako preći ovu udaljenost i vratiti se u slobodu i život?

Zatvorenički odjel u postaji sastojao se je od svega dvije ćelije. Na uskim prozorima mlijeko staklo i guste željezne rešetke. Vrata ćelije bila su masivna, okovana željeznim prečkama. Na njima nije bilo ni brave ni ključa ni lokota i zatvarala su se s vanjske strane dugim željeznim zavorom. Uređaj jednostavan za uhićenika, kojemu je smrt za vratom, i Englezi nisu bili vrlo oprezni – pomislih – kad su ga ovdje ostavili. No, radilo se je od dan-dva, i karabinjeri su nedostatak riješili oprezom i pojačanom stražom. Škripanjem zavora i metalnim udarcem željeza zatvarala su se vrata ćelije i završavali naši posjeti. Izgledalo je nepojmljivo, da iza toga zavora čeka sigurna smrt, a ništa lakše nego povući zavor i otvoriti vrata.

Moja nastojanja, da se smirim i zaspem, bila su uzaludna. Jedva bi me počeо hvatati san, već sam se nalazila pred ćelijom, povlačila zavor i otvarala vrata, da me odmah iz sna trgne ruženje zahrdalog željeza. Čarkari bi morali poznavati okolnosti u postaji, prije nego što nesmotreno bace glavu u torbu. Misli o bijegu iz zavora sijevale su mi glavom. San, fantazija, napeti živci? Čovjek se hvata za slamku i vjetar, kad gleda smrti u oči! Ja sam se hvatala za ona vrata bez brave i ključa – uistinu, neznatna slamka – do koje je trebalo doprijeti kroz cijeli roj naoružanih karabinjera. No, to je jedini adut u našu korist, u ovoj opasnoj igri, u kojoj je, tako rekuć, već sve bilo izgubljeno.

Ove me misli nisu ostavljale. Slušala sam mirno disanje ljudi, koji su spavalici, i dočekala jutro širom otvorenih očiju.

Negdje duboko, na kraju svijesti ili podsijesti, tinjala je iskra vjere i nade, da još nije sve izgubljeno, da ova igra još nije doigrana.

Osvanuo je ponедjeljak, treći dan od uhićenja prof. Crljena. Đurđica je bila jedan živac. Englezi su brzi u likvidiranju osuđenika. Hoće li ga još zateći u Fermu? Iva Vidović je već rano ujutro došao s posljednjim izvješćem iz Ferma. Negdje pred samu zoru, čarkari su obavili izmjenu straže. Noćas nije bilo nikakve promjene. Prof. C. je još u karabinjerskoj postaji.

Pred kuhinjom su se već nizali redovi ljudi s porcijama u ruci. Još malo, kada se podijeli čaj i kruh, kad se **Jadranka** razbudi, spremi i nahrani, polazimo prema Fermu.

Izbjegavamo glavnu cestu, uspinjemo se utrtim puteljkom kroz njive i vinograde. Đurđica žuri uzbrdo, Jadranka leprša između moga i njena naručaja. Vinogradi su puni svježeg jutarnjeg sunca. Na ulazu u grad, pozdravlja nas izdaleka, diskretnim smiješkom **Štef Novosel**. Ulicomama i na Piazza Maggiore, susrećemo poznata lica iz vojničke sobe. Prolazimo jedni pokraj drugih, kao da se ne poznamo. Grad je već u punoj aktivnosti. Na ulazu u karabinjersku postaju vrzu se građani i karabinjeri, to je vrijeme najveće djelatnosti u postaji. –«Il maggiore e il sargento, sono molto occupati!» Uspinjemo se dalje, prema vrhu brda, oko kojega se je skupio grad, kao izrastao iz kamena. Tu je crkva, perivoj, klupe, cvijeće, tu ćemo čekati prikladnije vrijeme za naš posjet. Slijedimo upute sargentu, da dođemo, kad nema puno prometa, i nastojimo izbjjeći susret s maggirom. Njegov strogi pogled, pun autoriteta, odaje čovjeka volje i stege, da ne bi u službenoj revnosti i dužnosti rekao kao i jučer: «Cinque minuti, ma non più!»

Perivoj je tih i pust u ovo rano jutro. Život grada dopire do nas u valovima tihoga žamora. Sa strane postaje, čuju se glasni povici, dozivanje, razgovor.

Đurđica je oko i uho u smjeru postaje. Kako odmiče jutro, tako raste njezina tjeskoba. Što joj nosi današnji dan? Englezi se mogu pojaviti svaki čas, a onda je sve gotovo. Sa strepnjom pogledava

prema uglu, odakle bi mogao naići njihov djeep. Predobro pozna bjesomučni lov na Hrvate, a da bi imala ikakve iluzije. Za nas je ovdje sve izgubljeno. Iza ovih debelih zidova, željeznih rešetaka i engleskih strojnica, Smrt ima sigurnu svoju žrtvu.

Masivna pačetvorina karabinjerske postaje je jedva desetak metara niže od nas. Iz ove se visine vidi u svim njezinim dimenzijama. To je najveća zgrada u ovom dijelu grada, s visokim pročeljem i velikim unutarnjim dvorištem. Do nje i dalje oko brda nižu se kuće građana, zbijene kao zrnja na klipu kukuruza, a visoki bedemi na podnožju drže ih u čvrstom naručaju, podupiru i štite, da se ne sruše niz brdo. Ovi bedemi, kuće, postaja, kao i tri romanska luka na ulazu u grad, vuku svoje temelje kroz stoljeća iz davnine Srednjega vijeka. Krovovi su pokriveni crijeponom, istrošenim i sivim od zuba vremena. U svome uspinjanju prema vrhu, laganog su nagiba i oslanjaju se jedni na druge. Jedna malo vještija nogu, prelazeći s jednog na drugi, može doprijeti do karabinjerske zgrade. Krovovi iskravaju preda mnom, kao prikladan most između ceste i postaje. Ova se okolnost ne smije propustiti, to je jedini način, da se doper do postaje. Može li se preko toga mosta stići i do ćelije, teško je zaključiti, no, to je jedino kuda se može krenuti.

Silazimo prema postaji, dok još odzvanja majorov korak na kamenom pločniku. Stražar na ulazu već nas pozna, sargent nam prilazi i ljubezno nas pozdravlja. Naš se posjet odvija znatno lakše nego jučer. U ćeliji je nepodnosivo vruće i bez zračenja. Sargent nas izvodi iz nje, prolazimo kroz špalir karabinjera i ulazimo u dvorište zgrade, gdje nas čekaju tri stolca u sjeni jednoga zida. Jadranka upravo tih dana pokušava svoje prve korake i svaki uspjeh pozdravlja velikim veseljem. Sretna je i vesela, ništa je više ne dijeli od tate i mame, i dok oni stisnuti, blijadi i nijemi, žive tjeskobu skorog rastanka, ona ispunja cijelo dvorište svojom cikom i smijehom. Vrti se kao zvrk i hoće stići do svakog ugla dvorišta. Ja slijedim njezinu upornu volju, slažem stopu do stope, mjerim dužinu i širinu dvorišta.

(nastavit će se)

MENTICID U KAZNENO-POPRAVNOM DOMU STARA GRADIŠKA (IV.)

Ako povjesničari budu pisali o «revidiranju stava», bit će im zanimljivo zaključivati kako su jugoslavenski komunisti, koji su u zatvorima kraljevske Jugoslavije imali politička i druga predavanja, prevdili Marxov „Kapital“, a kad se radilo o političkim zatvorenicima u njihovim zatvorima, kažnjavali su ih novim zatvorskim kaznama, nakon što su već bili pravomoćno suđeni, i to samo zato što su razgovarali kako se ne slažu s njihovim režimom i njihovom politikom i ideologijom, iako ti razgovori nisu imali nikakva odjeka izvan zatvorskih zidina.

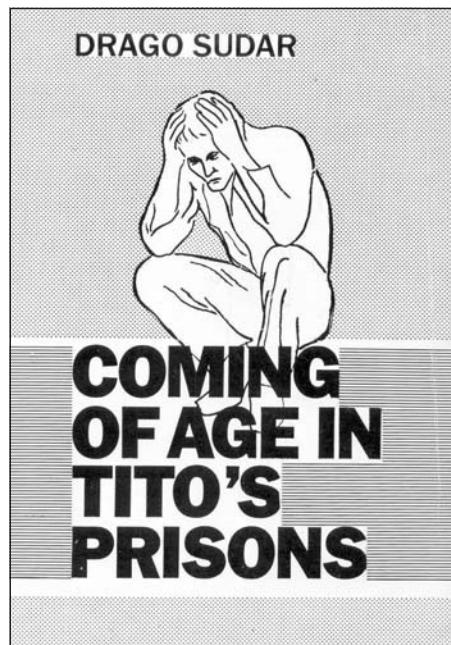
Ali, kada povjesničari utvrde, na osnovi drugih dokumenata, kako su komunisti došli na vlast 1945. i uzurpirali je, nakon što su izigrali svoje koalicijske partnere (lijevo krilo HSS-a i bana bivše Banovine Hrvatske dr. Ivana Šubašića), što su radili i kako su postupali sa svojim podanicima kako bi se na vlasti održali, pretvarajući čak i vlastitu stranku (partiju) u zvjerinjak u međusobnim frakcijskim borbama i obračunima, bit će im jasniji i smisao i svrha revidiranja stava. Osim toga, s njihova stajališta prosuđivanja o političkim zatvorenicima, oni su si utuvali u glavu da su faraoni. Kako u XX. stoljeću nije bilo moguće graditi piramide, gradovima su mijenjali dotadašnja imena i davali im svoja: Kardeljevo, Rankovićevo, Titov Veles, Titovo Užice, Tito-va Korenica itd. Na osnovi tih činjenica povjesničari će moći utvrditi, u čijim su rukama bili milijuni ljudi nad kojima su provodili samovolju od 1945. do sloma njihova zločinačkog sustava 1990. Bit će suočeni i s teže objašnjivom zagonetkom, u čemu se zadržavala tolika moć tih silnika i nakon što se hrvatski narod na referendumu u svibnju 1990. plebiscitarno izjasnio što misli o njima, njihovu režimu i o Jugoslaviji, a trgovci i ulice mnogih gradova u Hrvatskoj i dalje nose njihova imena. To u slobodnim državama, u kojima ne vlada jednostranačka diktatura i jednoumlje, dobivaju znanstveni, kulturni i nacionalni zaslužnici nakon njihove tjelesne smrti, a nikako progonitelji svoga naroda, bahati nasilnici i zločinci.

Kad je Cimeša ispričao što bih sve morao uraditi kako bih postao „nova osoba“,

Piše:

Drago SUDAR

rekao sam mu da je naša skupina bila sastavljena od malodobnika i starijih malodonika, kad je 1949. stigla iz Gospića u Gradišku, te da i on (Cimeša) znade, iz osobnog iskustva, da stariji i iskusniji ljudi nemaju povjerenja u lako savitljive i još nezrele mladiće, i kako je najvjerojatnije to razlog radi kojega u našoj nazočnosti nisu htjeli govoriti protiv postojeće vlasti i njezinih predstavnika.

Ne skrivajući iznenadenje, procijedio je kroz zube:

- Znači, ti odbijaš uslugu koju ti pruža narodna vlast, kako bi te izvukla iz stanja u koje su te uveli tvoji učitelji i savjetnici. Idi, reci svom učitelju **Grospiću**, da sam ja rekao da te je dobro *iškolovao*. Kaži mu da sam ja bolji psiholog od njega, i da znam pod kolikim si njegovim i **Pejnovićevim** utjecajem. Pejnović je premješten u Lepoglavu, a Grospić je ovđe s tobom u *prijevoznoj*, u kojoj će ostati dok budu tražale ljetne vrućine. Zatim će otići u strogu izolaciju, u kojoj će revidirati stav, kao što su to već mnogi tamo učinili. A sada, uzmi svoje stvari i tu dolje u prizemlju pričekaj, dok po tebe dođe komandir odjela (odno-

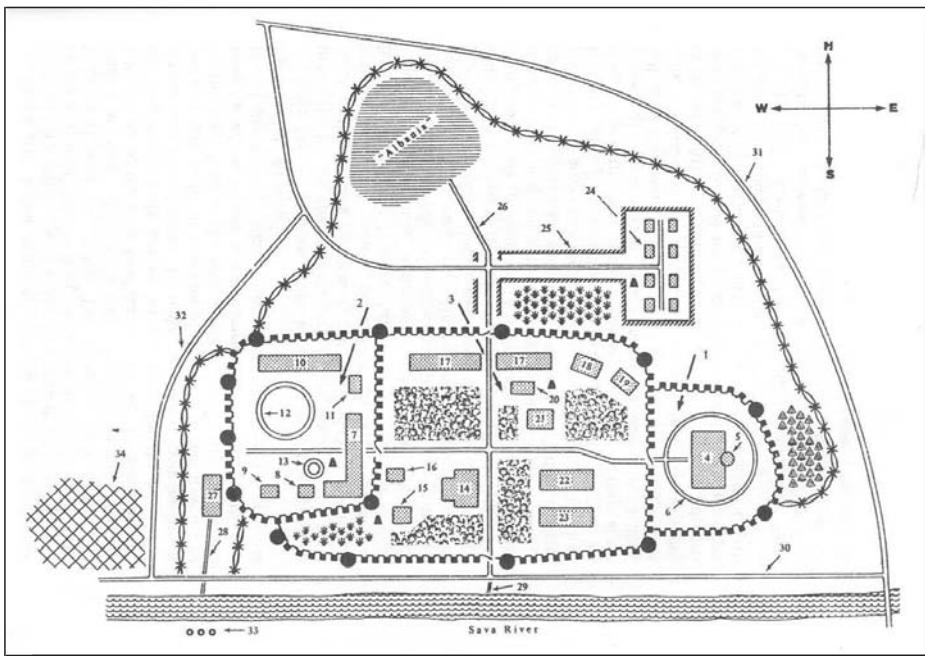
silo se samo na sobe skupne izolacije) i odvede te natrag u istu sobu, a ujutro ćeš opet u *prijevoznu*.

Slamanje duha

Čekajući „komandira“, opazio sam skupinu zatvorenika u hodniku – stoje u redu.

Nakon kratkog vremena pojавio se Cimeša s nepoznatom osobom, također u civilnom odijelu. Malo pognut, držeći po običaju ruke na leđima, prošetao je s nepoznatim ispred njih, vratio se natrag i održao im kratki govor iz kojega se lako moglo zaključiti da su to „revidirci“. Pohvalio ih je kako su sada potpuno novi ljudi, očišćeni od grijeha i dotadašnjih zabluda, zbog kojih su se našli u kazneno-popravnom domu. Ne zato što „narodna vlast“ želi zatvarati ljudе, nego zato da ih preodgoji, kako bi se mogli uključiti u socijalističku zajednicu. Nakon tih pohvala, prešao je na upozorenje i opomenu. Kazao im je kako u sobama u koje se vraćaju, kao i na vanjskim radovima na koje će otići, ima još onih koji nisu račistili s prošlošću. Zato je njihova dužnost da ih budno prate, s kim se druže, i da pomno slušaju što govore i da ga o tomu izvješćuju. Protiv takvih bit će podignuta optužnica, na osnovi onoga što su prilikom revidiranja o sebi napisali. Dok sam slušao to s male udaljenosti, bilo mi je lako zaključiti kamo smjeraju ta upozorenja i prijeteća opomena. Osim prisiljavanja da se samooptužbama odreknu svojih uvjerenja i tako postanu „novi ljudi“, nastoji ih se pretvoriti i u sitne doušnike. Neki od njih, kako se pokazalo i u slučaju s informbiorovcima, to su i postali. Oni koji ipak nisu, povukli su se u duhovnu samoću. Izbjegavali su, koliko je to bilo moguće, druženje sa svojim prijateljima, kako ne bi dali povoda za sumnju da s njima vode zabranjene razgovore.

Takvih, koji su se povukli u sebe, bilo je i među onima koji su neko vrijeme bili u *prijevoznoj*. Dok smo mi s punim kolicima išli u jednom smjeru i vraćali se natrag, oni su sadili i njegovali cvijeće i poljevali travnjak u trećem odjelu. Na naše pozdrave osmijehom i kimanjem glave, pravili su se da to ne primjećuju, hineći da nas ne poznaju.

KPD Stara Gradiška - tlocrt

Iz soba skupne izolacije i iz *prijevozne* pojedinci su odvođeni na „razgovore“ u zatvorskoj upravi, ali se broj u tim prostorijama i u *prijevoznoj* nije smanjivao. Na njihova su mjesta pristizali drugi, s vanjskih radova. Oni koji su odlazili na „razgovor“ završavali su u sobi za revidiranje ili u strogoj trogodišnjoj izolaciji. Kako nije bilo moguće saznati koji od njih su odlazili na vlastiti zahtjev, a koji protiv svoje volje, to je među nama stvaralo ne-

lagodu i u takvome neizvjesnom ozračju utjecalo na gubljenje povjerenja, čemu su doprinisili i oni među nama, koji su govorili da su se odlučili revidirati, jer da daljnje odbijanje više nema nikakva smisla.

Budući da je bilo teško proniknuti, kane li uistinu to učiniti ili tako govore da prikriju što zapravo misle, sve je to djelovalo na nekoć povezanu cjelinu, podgrizalo povjerenje i međusobno bodrenje, koje je u takvim okolnostima bilo najpotrebnije.

BATINAŠI

*U snijegu tragovi krvi
Domoljub neki u snijegu leži
Netko mi šapnu: on je sad prvi
a poslije ti si, nad Turopoljem sniježi.*

*Stojim u redu, u lisicama, čekam red i za se,
komandir brekne, dolazi drugi,
netko me gurne, ja krenem dalje u zagrljaj Vase,
on udari nogom i vikne: Idemo drugi!*

*I tako cijelo jutro: krv hrvatska teče,
Upitah kraj sebe, subrata Antu, dokle će tako,
A on rekne: To je naša sudba, sve dok traje veče,*

*Umjesto slobode, biti će ovako!
A batinaši batinaju od jutra do noći,
I tako svaki dan i svaku veče, bit će tako!*

Bruno ZORIĆ

JEDAN DAN

Pritisak je i vrućina.
Malakslost od problema.
Oblaci se crni kupe.
Oluja se skoro spremna.

Planovi se samo šire.
Misli jure kao lude.
Slabići se samo mire
što dolazi neka bude.

Sve strahote su u nama
Suočit se treba s njima.
Dobro znamo da je tama
Al'u Boga svjetla ima.

Višnja SEVER

Jalčinović je u Zagrebu osuđen 1947 – s **Jerkom Artukovićem, Brankom Radičevićem Čičom, Cahunekom** i još nekim hrvatskim sveučilištarcima. S tisućama drugih zatvorenika radio je na *isušivanju* Lonjskog polja, na dovršavanju autoceste Zagreb-Beograd, službeno nazivanom *Autoputom bratstva i jedinstva*, te na izgradnji Novoga Beograda u hrvatskome Zemunu. Nakon *pomilovanja* pušten je na slobodu, a kad je nakon toga otisao na kupanje u Crikvenicu, uhićen je na plaži i sproveden ravno u prijevoznu u Staroj Gradiški. Bilo je više takvih slučajeva, a zadaća je bila pojačati psihološki pritisak na ostale političke zatvorenike, jer se iz zatvorske uprave ubaćena glasina odmah širila i prepričavala, kako ni ostali ne će biti pušteni na slobodu nakon što izdrže kaznu, ako prije toga ne revidiraju stav. Branko Jalčinović i drugi *pomilovani*, morali su odslužiti dio *oproštene kazne*, ako i oni ne revidiraju stav. Jalčinović je prvog dana mislima bio potpuno izvan stvarnosti. Nije shvaćao gdje je, kvario je uhodani red u koloni čestim zaostajanjem, što je bilo zabranjeno, pa je stražar vikao na nj, mada je i on bio nervozan uslijed velike vrućine, iako nije imao *ham* na vratu bez kojega bi bilo nemoguće osam sati držati puna kolica.

(nastavit će se)

ŽRTVE OPĆINE CESTICA U RATNIM I PORATNIM STRADANJIMA XX. STOLJEĆA (III.)

Poslije smrti župnika **Ivana Mađarića**, upravitelj župe bio je **o. Ljudevit Trtinjak**, kapucin iz Varaždina, do konca svibnja, a kasnije upraviteljem bude imenovan **o. Hadrijan Borak**, kapucin rodom iz Radovca i župe Križovljana. Sredinom rujna iste godine župu je preuzeo župnik **Josip Bakan**, koji je na župi dočekao kraj rata i progone svećenika u hajci „narodne vlasti“, koja ga je strpala u zatvor, 4. travnja 1947. i na robiju, na kojoj se nalazio do 1. svibnja 1948., nakon čega je otiašao k bratu u Prekomurje, gdje je dočekao starost i smrt te je pokopan na groblju u Murskoj Soboti. (Bio je to progon Crkve i crkvenih ljudi od komunističke vlasti, Udbe i Partije. Podsjećam, u ljeto 1946. nastalo je grobište „Križara“ u Lovrečanu, iza čega su uslijedili i progoni stanovništva. Na proljeće iduće godine uslijedila su nova uhićenja i progoni, ovog puta u naselju Gornje i Donje Vratno, a Udba i KNOJ u poznatim ubojstvima u Štrigovi u Međimurju usmrćuje tridesetak ljudi, koji su završili u jednoj jami kod groblja, više u listu *Politički zatvorenik*, br. 183 – lipanj 2007., op. F. T.)

Ni u novoosnovanoj državi ljudska prava nisu vrijedila za sve stanovnike podjednako, te su u logore iz kojih se nisu vratili odvedeni i Židovi s područja općine Cestica, a potkraj rata od bombardiranja i u povlačenju raznih vojski stradali su i civili, dok su poratne žrtve plod osvete i terora pobjedničke strane. Sve žrtve i stradali navedeni u popisu:

Smrtno stradali s područja naselja općine Cestica

Prezime i ime:	Ostali podaci o stradalome:
1. Banfić, Franjo	Sin Stjepana i Helene,, rođene Pavlović, rođen u Virju Križovljanskome 19. kolovoza 1921. Pripadnik njemačke vojske, poginuo u Rusiji 2. listopada 1943.
2. Banfić, Mijo	Rođen 1904. u Radovec Polju. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo kod granatiranja grada Varaždina 15. travnja 1945. Pokopan na groblju u Varaždinu.
3. Bednjanić, Stjepan	Sin Martina Bednjanić i Leopoldine, rođene Schmidhofer, rođen u Cestici 27. ožujka 1912. Pripadnik hrvatske vojske, domobran. Poginuo 7. srpnja 1942. u Bosanskom Novom.
4. Bednjanić, Ivan	Rođen 30. travnja 1921. u Babincu, 32 sin Josipa i Helene, rođene Vočanec. Pripadnik njemačke vojske, poginuo u tijeku Drugoga svjetskog rata.
5. Bednjanić, Josip	Sin Martina Bednjanić i Leopoldine,, rođene Schmidhofer, rođen u Cestici 18. ožujka 1914. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran, stradao na Križnom putu u Mariboru 1945.
6. Bešvir, Stanko	Rođen 29. ožujka 1921. u Cestici na kućnome broju 37, sin Imbre Bešvir i Dragice, rođene Ceglac. Pripadnik hrvatske vojske, ustaša, poginuo u Moslavini 28. veljače 1944.

Piše:

Franjo TALAN

Od njih deset, šestorica se nikad nisu vratila...

7.	Bešvir, Stjepan	Rođen 10. kolovoza 1922. u Cestici na kbr. 37, sin Imbre Bešvir i Dragice, rođene Ceglac. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, ustaša, stradao nesretnim slučajem u Jasenovcu 1. veljače 1943.
8.	Bistrović, Stjepan	Sin Ivana i Ane, rođene Majhen, rođen u Gornjem Vratnu 12. prosinca 1922. Pripadnik hrvatske vojske, domobran stradao od strane partizana na Križnom putu 1945. kod Osijeka.
9.	Borak, Andrej	Sin Ferde i Elizabete, rođene Bogadi, rođen u Lovrečanu, župa Križovljana, 6. rujna 1933. Civil, dijete poginuo nesretnim slučajem od eksplozije mine u Lovrečanu 10. svibnja 1945.

10.	Borak, Ivan	Sin Andrije i Josipe, rođene Liplin, rođen u Radovcu 12. ožujka 195. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, časnik, ustrijelili ga partizani kod Jajca 1944.
11.	Borak, Stjepan	Sin Antuna i Kate, rođene Cestar, rođen u Lovrečanu, župa Križovljani, 6. listopada 1919. Pripadnik partizanskog pokreta, poginuo u borbi na Kalniku.
12.	Bregović, Ivan	Rođen 2. svibnja 1926. u Gornjem Vratnu, sin Franje i Alojzije, rođene Ivančić. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, časnik, ustaša. Nestao na Križnom putu 1945.
13.	Bregović, Mijo	Sin Franje i Alojzije, rođene Ivančić, rođen u Gornjem Vratnu 18. kolovoza 1927. Za vrijeme rata bio u ustašama, a nakon rata bio na „dosluženju“, služio vojsku koju je napustio, te je do strane vlasti Jugoslavije ubijen 18. veljače 1950. u Zagrebu.
14.	Butija, Stanko	Sin Jakoba i Ane, rođene Kralj, rođen 15. rujna 1925. u Radovcu. Pripadnik njemačke vojske, hrvatske legije, poginuo u ožujku mjesecu 1945. od savezničke vojske.
15.	Cabran, Dragutin	Sin Josipa i Terezije, rođen u Križovljani Radovečkom 6. listopada 1913. Civil, osuđen na smrt od vlasti Jugoslavije 6. srpnja 1945.
16.	Ceglec, Antun	Sin Stjepana i Roze, rođene Banfić, rođen u Radovec Polju 5. lipnja 1914. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, nestao, stradao od partizana, kod povlačenja 1945.
17.	Cestar, Stjepan	Sin Stjepana i Marije, rođene Težak, rođen u Gornjem Vratnu 18. kolovoza 1920. Nestao na Križnom putu, ubijen kod Borla u susjednoj Sloveniji.
18.	Deutsch, Filipina	Kći Hinka Meider i Regine, rođene Blüvajs, rođena u Dubravi Križovljanskoj 9. studenoga 1894. Židovka po nacionalnosti. Civil, ubijena od vlasti Nezavisne Države Hrvatske, u logoru, 1943.
19.	Dobrotić, Ivan	Sin Marije Dobrotić, rođen u Lovrečanu, župa Križovljani, 8. siječnja 1931. Civil, dijete, poginuo od eksplozije mine 10. svibnja 1945. u Lovrečanu.
20.	Dobrotić, Mijo	Sin Marije Dobrotić, rođen u Lovrečanu, župa Križovljani, 4. rujna 1935. Civil, dijete, poginuo od eksplozije mine 10. svibnja 1945.
21.	Dobrotić, Stanko	Sin Jakoba i Antonije, rođene Županić, rođen 16. listopada 1925. u Lovrečan Otijeku, župa Križovljani. Civil, skelar, ubijen u noći, 22. srpnja 1946. od vlasti Jugoslavije (OZN-a).
22.	Dobrotić, Viktor	Rođen 21. srpnja 1921. u Lovrečan Otijeku, župa Križovljani, od oca Ivana i majke Marije, rođene Županić. Pripadnik njemačke vojske, poginuo na ratištu u Francuskoj 1944.
23.	Eker, Ivan	Rođen 1. ožujka 1924. u Lovrečan Bregu 17, župa Križovljani, sin Martina i Paule, rođene Eker. Pripadnik njemačke vojske nestao u ratu.
24.	Eker, Stanko	Rođen 3. srpnja 1925. u Lovrečan Bregu 17, župa Križovljani, sin Martina i Paule, rođene Eker. Pripadnik njemačke vojske poginuo 9. svibnja 1945.

Stjepan Bednjanić jedan je od poginulih u ratu

25.	Ferlin, Ivan	Rođen 1918., sina Ivana. Bio lugar kod vlastelina Varady Eleka, živio u lugarnici kod Drave u Virje Otijeku. Za vrijeme rata bio u njemačkoj vojsci, na istočnoj fronti. Nakon rata hvalio se kako je poubjiao mnogo ruskih „generala“. Po njega u lugarnicu došla je na proljeće 1947. Udba i odvela ga. Osuđen na robiju, umro, nije se vratio sa robije, umoren - ubijen.
26.	Furjan, Ferdinand "Magdičin"	Rođen 5. travnja 1918. u Falinić bregu, sin Pavla i Magde, rođene Korotaj. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, nestao na Križnom putu 1945. Ubijen na "Pancerici" kod Otok Virja.
27.	Furjan, Josip	Sin Mirka i Josipe, rođene Kralj, rođen 6. siječnja 1926. u Babincu. Pripadnik njemačke vojske, SS divizija, poginuo u borbi kod Banja Luke 2. siječnja 1944.
28.	Golubić, Antun, Radovec Polje 74	Rođen u Radovec Polju 30. svibnja 1920., sin Mije i Josipe, rođene Lazar. Živio je u Virje Otijeku. Pripadnik njemačke vojske poginuo u borbi u Rusiji 1943. (1944.) godine.
29.	Golubić, Josipa (žena Mije), Radovec Polje 74	Majka Antuna Golubića. Rođena 23. veljače 1897. u Falinić Bregu 27 od oca Blaža Prekupec i majke Dore, rođene Lazar. Kao civil poginula od ruske granate u Otok Virju 9. travnja 1945. Kako je u doba rata Virje Otok bilo pod njemačkom vlašću, pokojnica je pokopana na groblju u Ormožu.
30.	Golubić, Mijo	Sin Pavla i Marije, rođene Talan, rođen 18. kolovoza 1925. u Radovcu. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo, nestao u ratu 1944.
31.	Golubić, Milan	Rođen 1892. u Natkrižovljani. Civil, učitelj, osumnjičen od strane vlasti NDH za suradnju s partizanima, stradao u Lepoglavi 5. siječnja 1945.

Stjepanov brat Josip Bednjanić (lijevo, u predratnoj odori) također je poginuo

32.	Golubić, Stanko	Sin Milana i Olge, rođen u Natkrižovljalu 1927. Civil, stradao u logoru Lepoglavu 4. listopada 1944.
33.	Gomionik, Stanko	Rođen u Otok Virju 9. prosinca 1919., sin Andrije i Marije, rođene Poharc. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran, poginuo u borbi kod Karlovca 15. siječnja 1945.
34.	Grmec, Antun	Sin Ivana i Helene, rođene Rodeš, rođen u Babincu 3. svibnja 1923. Pripadnik njemačke vojske ubijen u Baljevcu 20. siječnja 1945.
35.	Hegedić, Rudolf	Sin Miroslava i Barbare, rođene Hegedić, rođen u Selcima Križovljanskim 1. listopada 1926. Pripadnik njemačke vojske poginuo u Bosni 1945.
36.	Hip, Stjepan	Sin Marije Hip, rođen u Gornjem Vratnu 8. listopada 1920. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo 24. listopada 1942.
37.	Horvat, Antun	Sin Antuna i Elizabete, rođene Vincetić, rođen u Križovljalu Radovečkom 9. siječnja 1925. Pripadnik njemačke vojske, hrvatska legija, stradao u njemačkom logoru 1945.
38.	Horvat, Antun	Sin Josipa i Kate, rođene Leskovar, rođen u Gornjem Vratnu 30. prosinca 1872. Civil, ubijen od njemačke vojske 10. travnja 1941.

39.	Horvat, Franjo	Sin Antuna i Terezije, rođene Premuž, rođen u Gornjem Vratnu 9. kolovoza 196. Civil, ubijen od strane njemačke vojske 10. travnja 1941. u Gornjem Vratnu.
40.	Horvat, Ivan	Sin Đure i Sofije, rođene Dugi, rođen 9. svibnja 1895. u Gornjem Vratnu. Civil umro u logoru u Beču 30. siječnja 1945.
41.	Horvat, Martin	Sin Matije i Terezije, rođene Majhen, rođen u Križovljalu Radovečkom (danas naselje Cestica, op F. T.), 8. studenoga 1907. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran, stradao, poginuo od strane partizana na Križnom putu kod Bjelovara 1945.
42.	Hrnčić, Stanko	Rođen 11. kolovoza 1927. u Lovrečanu, župa Križovljana, sin Franje i Marije, rođene Turščak. Civil, ubijen od vlasti Jugoslavije, ustrijeljen od strane Ozne u Lovrečanu 10. rujna 1946.
43.	Humek, Antonija	Rođena 8. lipnja 1927. u Gornjem Vratnu, kći Mije i Helene, rođene Obadić. Dijete, civil, ubijena od strane njemačke vojske 10. travnja 1941. u Gornjem Vratnu.
44.	Humek, Ivan "Hrgar"	Rođen 25. siječnja 1923. u selu Cestica 11, sin Antuna i Marije, rođene Majhen. Pripadnik hrvatske vojske domobran, poginuo 1944.
45.	Ivančić, Franjo	Rođen 25. studenoga 1909. u Gornjem Vratnu, sin Jurja i Helene, rođene Horvatić. Civil, mučen od strane Udbe i ubijen u Vinici 1947.
46.	Ivančić, Josip	Sin Antuna i Marije, rođene Kralj, rođen 17. veljače 1924. u Cestici 26. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo u borbi s partizanima 1943.
47.	Ivančić, Stjepan	Sin Antuna i Marije, rođene Kralj, rođen 21. rujna 1917. u Cestici 26. Pripadnik hrvatske vojske domobran, poginuo u borbi kod Travnika 1944.
48.	Ivančić, Stjepan	Rođen 26. studenoga 1919. u Gornjem Vratnu, sin Josipa i Marije, rođene Tušek. Pripadnik njemačke vojske, Hrvatska legija, nestao u ratu 1945.
49.	Ivančić, Stjepan	Sin Antuna i Elizabete, rođene Kelemenić, rođen u Gornjem Vratnu 8. svibnja 1952. Dijete, poginuo 3. travnja 1955. u 10 sati od eksplozije zaostale mine iz Drugog svjetskog rata
50.	Ivančić, Štefica	Kći Stjepana i Marije, rođene Vunderl, rođene u Gornjem Vratnu 14. listopada 1947. Dijete, poginula 3. travnja 1955. u 10 sati od zaostale bombe iz Drugoga svjetskog rata.
51.	Jamnik, Ivan (Johann)	Sin Ivana i Marije rođen Bedenšek, rođen 16. prosinca 1902. u mjestu Sveti Lenart, općina Hrastnik, Slovenija, živio u Otok Virju (gostioničar). Za vrijeme rata pripadnik njemačke vojske. Nakon rata odveden u zatvor, na robiju, od posljedica zlostavljanja i premlaćivanja umro 16. rujna 1956. (nakon puštanja iz zatvora).
52.	Juričinec, Andrija	Rođen u Kolarovcu kbr. 36 od oca Imbre i Terezije, rođene Kotolenko, rođen 5. studenoga 1925. Pripadnik njemačke vojske, posljednji put se javio 1943.
53.	Juričinec, Franjo "Štific"	Rođen 1. listopada 1918. u Brezju Dravskom na kbr. 32, sin Elizabete Juričinec. Pripadnik njemačke vojske, poginuo u Besarabiji 1943.
54.	Kaufman, Aleksandar "Šani"	Sin Augusta i Malvine, rođen u Radovcu 1921. Civil, odveden od strane vlasti Nezavisne Države Hrvatske 1941.

55.	Kaufman, August	Rođen u Vinici, trgovac u Radovcu odveden 1941. od ustaša.
56.	Kaufman, Dragi	Sin Augusta i Malvine, rođen 1920. u Radovcu. Civil, odveden od strane ustaša 1941.
57.	Kaufman, Đurđa	Kći Augusta i Malvine. rođena u Radovcu 1925. Civil, odvedena od strane ustaša 1941.
58.	Kaufman, Josip	Sin Augusta i Malvine, rođen u Radovcu 1919. Civil, odveden zajedno sa cijelom obitelji od strane ustaša 1941.
59.	Kaufman, Malvina	Žena trgovca Augusta, odveden a 1941. zajedno s cijelom obitelju od strane ustaša.
60.	Kaufman, Rado	Sin Augusta i Malvine, rođen 1927. u Radovcu. Civil, dijete odveli ga ustaše 1941.
61.	Kelnerić, Amalija rođena Obran	Udovica, rođena u Radovcu, općina Cestica, 1881. Civil, stradala u Varaždinu 19. ožujka 1945. od bombardiranja savezničke avijacije.
62.	Kerežija, Stjepan	Sin Kate Banfić, rođen u Strmci Podravskom 25. studenoga 1929. Civil, dijete, stradao nesretnim slučajem kod Radovec Polja 15. listopada 1943.
63.	Ketonja, Mijo	Sin Ane, rođen u Selcima Križovljanskima 1919. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, nestao u tijeku rata.
64.	Klasić, Antun	Rođen 5. siječnja 1914. u Cestici 6, sin Antuna i Marije, rođene Velečić. Rimokatolički svećenik, vojni kapelan, nakon zatvora u Bjelovaru ubijen od strane vlasti Jugoslavije u šumi Lug 1945.
65.	Kolar, Antun	Rođen 31. prosinca 1926. u Brezju Dravskome na kbr. 27 od oca Ivana i majke Mare, rođene Županić. Pripadnik njemačke vojske, nestao u tijeku Drugoga svjetskog rata.
66.	Kolar, Rudolf "Gimac"	Sin Jurja i Ane, rođene Kokot, rođen u Babincu 5. travnja 1920. Pripadnik njemačke vojske, legionar, poginuo u borbi kod Stolca 1943.
67.	Komes, Tomo	Rođen u Vinici 10. prosinca 1912., vjenčan 28. siječnja 1940. Civil ubijen 1941. (proglašen mrtvim 2. listopada 1944.)
68.	Korotaj, Antun	Rođen 15. lipnja 1923. u Gornjem Vratnu, sin Franje i Verone, rođene Humek. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, nestao za vrijeme obuke u Austriji 1945.
69.	Korotaj, Franjo	Sin Ivana i Lize, rođene Pavlović, rođen u Križovljantu Radovečkom 27. travnja 1923. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo od strane partizana na Križnom putu u Sloveniji 1945.
70.	Korotaj, Jakob	Sin Alojza i Ane, rođene Šestanj, rođen u Križanču, općina Cestica, 5. srpnja 1921. Pripadnik hrvatske vojske poginuo u Pakracu 1942.
71.	Korotaj, Josip	Rođen 27. srpnja 1894. u Cestici 34, sin Jakoba i Kate, rođene Kuhec. Civil, simpatizer partizana, ubijen od vlasti Nezavisne Države Hrvatske u Lepoglavi 1944.
72.	Korotaj, Rudolf	Sin Alojza i Hedvige, rođene Zorko, rođen u Dubravi Križovljanskoj 17. prosinca 1929. Pripadnik partizanskog pokreta, poginuo u borbi protiv njemačke vojske u ožujku mjesecu 1945. u Čazmi.
73.	Korotaj, Vilim	Rođen u Lovrečanu, župa Križovljan, 15. prosinca 1920., sin Stjepana i Julijane, rođene Hutinski. Pripadnik njemačke vojske, poginuo u Češkoj 1945.

Domobran Josip Ivančić poginuo je u Koprivnici 1945.

74.	Kostanjevec, Lovro	Sin Antuna i Helene rođen u Križanču, općina Cestica 6. kolovoza 1923. Pripadnik hrvatske vojske poginuo, nestao 1943.
75.	Kotolenko, Franjo "Bratuš"	Rođen 1. travnja 1909. u Kolarovcu na kbr. 29, sin Antuna i Franciske, rođene Juričinec. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, ustaša, poginuo u borbi s četnicima u Bosni, kod Brčkog, 28. prosinca 1941.
76.	Kovačić, Feliks	Rođen 9. siječnja 1922. u Gornjem Vratnu, sin Stjepana i Dore, rođene Humek. Pripadnik njemačke vojske, Hrvatska legija, poginuo od bombe 1943.
77.	Kralj, Josip	Rođen 4. veljače 1921. u Cestici 24, sin Ivana i Marije, rođene Hutinski. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, ranjen u tijeku borbe te je od posljedica ranjavanja umro.
78.	Kralj, Stjepan	Rođen u Cestici (Križovljangradu), 15. studenoga 1926., sin Josipa i Marije, rođene Golub. Pripadnik njemačke vojske poginuo u borbi u tijeku rata.
79.	Križanić, Josip "Bucak"	Sin Matije i Marije, rođene Hutinski, rođen u Falinić bregu 8. ožujka 1925. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo 18. veljače 1945. kod Senja.
80.	Kumek, Ivan	Rođen 19. lipnja 1922. u Lovrečanu, župa Križovljan, nezakoniti sin Ane Vidrač. Pripadnik njemačke vojske, poginuo u ratu 1943.
81.	Lazar, Antun "Židor"	Sin Jakoba i Josipe, rođene Kralj, rođen u Babincu 18. ožujka 1922. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, stradao od partizana na Križnom putu 1945.

Ratna ženidba Andđele Parlović i hrvatskog časnika Josipa Slunjskog (1943.)

82.	Lazar, Franjo	Sin Antuna i France, rođene Pavlović, rođen u Virju Križovljanskome 30. kolovoza 1924. Pripadnik njemačke vojske, poginuo u Rusiji 1943.
83.	Lazar, Josip "Tovarnik"	Sin Valenta i Amalije, rođene Cestar, rođen u Natkrižovljalu 14. veljače 1920. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran, za vrijeme Križnog puta stradao u logoru Požega 1945.
84.	Lazar, Mirko	Sin Ljudevita i Josipe, rođene Sambolec, rođen u Natkrižovljalu 25. listopada 1924. Pripadnik hrvatske vojske, stradao od partizana na Križnom putu 1945.
85.	Lazar, Stjepan	Sin Vilka i Katarine, rođene Kokot, rođen u Križanču 14. studenoga 1923. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, strado kod Pakraca 1942.
86.	Lazar, Stjepan	Sin Stjepana i Amalije, rođene Spevan, rođen 31. ožujka 1921. u Jarkima, općina Cestica. Pripadnik partizanskog pokreta, nestao 1944.
87.	Lazar, Stjepan	Sin Ljudevita i Josipe, rođene Sambolec, rođen u Natkrižovljalu 5. kolovoza 1931. Civil, dijete, stradao od eksplozije mine 1941.
88.	Lazar, Stjepan ??? "Čučar"	Sin Antuna i Josipe, rođenu Babincu 1922. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo u borbi u tijeku rata.
89.	Leskovar, Josip	Rođen 13. ožujka 1913. u Gornjem Vratnu, sin Franje i Milke, rođene Pebek. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran, poginuo u Bosni 1943.
90.	Leskovar, Josip	Rođen 7. ožujka 1916. u Gornjem Vratnu, sin Antuna i Marije, rođene Rukelj. Civil, od posljedica rata i zatvora umro u Varaždinu 19. ožujka 1950.
91.	Leskovar, Marija	Rođena 18. siječnja 1920. u Gornjem Vratnu, kći Antuna i Marije, rođene Rukelj. Civil, poginula od strane njemačke vojske 10. travnja 1941.
92.	Liplin, Ivan	Sin Mirka i Terezije, rođene Daljavec, rođen u Babincu 12. studenoga 1909. Pripadnik hrvatske vojske, kao ustaški tabornik ubijen od partizana 23. prosinca 1944.
93.	Lukaček, Blaž	Rođen u Virju Križovljanskome, općina Cestica 16. siječnja 1913., sin Josipa Lukaček i Roze, rođene Talan. Pripadnik njemačke vojske, ubijen, strijeljan od partizana u Mozirju 1945.

94.	Mađarić, Ivan, župnik	Rođen 10. ožujka 1910. u Vratišincu, župa Gornji Kraljevec. Kao župnik župe Uzvišenja svetoga Križa Križovljani stanovao je u župnoj kući u Radovcu. Ubijen od strane njemačke vojske 10. travnja 1941. u Križovljani.
95.	Majcen, Stanislav	Rođen u Cestici (Križovljangradu) 14. studenoga 1920., sin Ivana i Helene, rođene Jamnik. Pripadnik partizanskog pokreta, poginuo u borbi 14. kolovoza 1944.
96.	Majcenović, Antun	Rođen u Radovcu 1934., sin Ljudevita i Jule, rođene Mumlek. Civil, dijete stradao od bombe 1. veljače 1944.
97.	Majer, Imbro "Kovačov"	Sin Stjepana i Dore, rođene Šincek, rođen 2. listopada 1920. u Radovcu. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, prošao Križni put, te je ubijen od strane partizana na "Pancerici" u Otok Virju u lipnju mjesecu 1945.
98.	Majhen, Antun	Rođen u Natkrižovljalu 1919. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske poginuo 1943.
99.	Majhen, Antun	Rođen u Virje Otijeku kbr 47 (ili 86),, rođene 22. siječnja 1926., sin Stjepana i Marije, rođene Hlebec. Pripadnik njemačke vojske, Hrvatska legija, poginuo u Bosni 1943.
100.	Majhen, Franjo "Duvičin"	Sin Mirka i Marije, rođene Humek, rođen u Križovljalu Radovečkom kbr. 33, 15. veljače 1925. Pripadnik njemačke vojske, hrvatska legija, nestao u tijeku rata 1945.
101.	Majhen, Franjo "Francek"	Sin Ivana i Treze, rođene Petovar, rođen u Križovljalu Radovečkom kbr. 26, 20. ožujka 1923. Civil, optužen za suradnju s partizanima i odveden u Lepoglavlju gdje je stradao od vlasti Nezavisne Države Hrvatske, 1944.
102.	Majhen, Imbro	Sin Stjepana i Magde, rođene Šcuric, rođen u Gornjem Vratnu 16. listopada 1925. Pripadnik njemačke vojske, Hrvatska legija, poginuo u Bosni 1944.
103.	Majhen, Ivan	Rođen 9. travnja 1922. u Brezju Dravskom na kbr. 8, sin Franje i Ane, rođene Vincetić. Osumnjičen za suradnju s partizanima, stradao u logoru Lepoglava 1944.
104.	Majhen, Marija rođena Kokot	Kći Đure i Terezije, rođene Rodeš, rođena u Babincu 8. ožujka 1900. Kao civil ubijena od strane Čerkeza u Babincu 7. svibnja 1945.
105.	Majhen, Mirko	Sin Ivana i Treze, rođene Petovar, rođen u Križovljalu Radovečkom, kbr. 26, 2. studenoga 1915. Pripadnik hrvatske vojske, domobran. Ustrijeljen u raciji od vlasti Nezavisne Države Hrvatske (od žandara) u Radovec Polju 12. studenoga 1944.
106.	Marčec, Vlatko	Sin Ivana i Jelke, rođene Sekulić, rođen u Cestici 19. travnja 1914. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran-časnik, nestao u ratu kod Tuzle.
107.	Meider, Artur	Sin Hinka i Regine, rođene Bluvajs, rođen u Dubravi Križovljanskoj 20. srpnja 1896. Civil, ubijen od vlasti Nezavisne Države Hrvatske, u logoru Jasenovac 1943.

108.	Mihin, Tomo	Rođen 4. listopada 1919. u Gornjem Vratnu, sin Franje i France, rođene Mumlek. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo od strane partizana na Križnom putu, stradao u Pancerici u Otok Virju.
109.	Mikec, Marija "Marica"	Kći Stjepana i Eve, rođene Kunštek,, rođene u Lovrečanu, župa Križovljani. Civil, ubijena od vlasti Jugoslavije u travnju mjesecu 1947. u Varaždinu, odnosno nakon povratka prema kući iz Varaždina.
110.	Milec, Franjo	Sin Franje i Marije, rođene Spevan, rođen u Natkrižovljani 1924. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo kod Pakraca 24. svibnja 1944.
111.	Milec, Stjepan	Sin Josipa i Marije, rođene Bednjanić, rođen u Križovljani Radovečkom 11. kolovoza 1920. Za vrijeme rata pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, ustaša, ranjen i kamenovan, ubijen, od vlasti Jugoslavije, (kod Borla u susjednoj Sloveniji), u srpnju mjesecu 1945.
112.	Mislović, Franjo	Rođen 22. listopada 1925. u Gornjem Vratnu, sin Stjepana i Verone, rođene Liplin. Pripadnik njemačke vojske, hrvatska legija, poginuo u Bosni 15. svibnja 1944.
113.	Obadić, Antun	Rođen 13. siječnja 199. u Gornjem Vratnu, sin Stjepana i Lize, rođene Mihin. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran, poginuo od strane partizana na Križnom putu 1945.
114.	Obadić, Ivan	Rođen 18. ožujka 1920. u Gornjem Vratnu, sin Josipa i Mare, rođene Kramarić. Časnik hrvatske vojske, domobran, ubijen od partizana kod Borla u susjednoj Sloveniji 1945.
115.	Obadić, Josip	Rođen 13. veljače 1893. u Gornjem Vratnu, sin Izidora i Marije, rođene Kreč. Civil, ubijen od strane partizana 5. studenoga 1944. u Gornjem Vratnu.
116.	Obadić, Stjepan	Rođen 17. kolovoza 1867. u Gornjem Vratnu, sin Jakob i Marije, rođene Humek. Civil, ubijen od strane njemačke vojske 18. travnja 1945.
117.	Obran, Matija	Sin Franje i Doroteje, rođene Škrinjar, rođen u Radovcu 27. rujna 1889. Poginuo u tijeku rata.
118.	Oković, Ivan	Sin Ivana i Ane, rođene Ivančić, rođen u Radovcu 3. travnja 1924. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, nestao u tijeku rata.
119.	Pavlović, Franjo	Sin Mirka i Marije, rođene Rugani, rođen 15. studenoga 1920. u Virju, općina Cestica. Pripadnik njemačke vojske poginuo u Rusiji 1943.
120.	Pavlović, Tomo	Sin Josipa i France, rođene Pavlović, rođen 17. listopada 1925. u Virju, općina Cestica. Pripadnik njemačke vojske poginuo od bombardiranja u Austriji 1. travnja 1944.
121.	Pavlović, Vinko	Sin Mirka i Marije, rođene Rugani, rođen 15. siječnja 1923. u Virju, općina Križovljan Cestica. Pripadnik njemačke vojske poginuo u Rusiji.
122.	Petek, Stjepan	Sin Franje i Katice, rođene Dombaj, rođen u Natkrižovljani 27. kolovoza 1925. Pripadnik hrvatske vojske, ubijen 8. svibnja 1945.
123.	Pongrac, Martin	Sin Antuna i Dore, rođene Vidrač, rođen 28. listopada 1921. u Lovrečanu, župa Križovljan. Pripadnik njemačke vojske, poginuo u borbi 1942., u Rusiji kod Kijeva.
124.	Pongračić, Franjo	Sin Josipa i Ane rođen u Jarkima, općina Cestica 1920. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, poginuo iza 1943.

Supružnici Jakob i Antonija Štuhec poginuli su od savezničke bombe 8. srpnja 1944.

125.	Pongračić, Josip (Jožef)	U spomenici župe Zavrč („Župnija Zavrč in njenih 550 let“ – izdano 1980. – Tisak Zrinski – Čakovec – op. F. T.), vlč Ivan Pucko navodi, u poglavljju o Drugome svjetskom ratu, str. 11. - Od nasilne smrti je pod okupatorom umrlo 7 ljudi, spominju se i Pongračić Jožef i Hinko Meider iz Dubrave.
126.	Posavec, Ivan	Sin Stjepana i Kate, rođene Bednjanić, rođen u Radovcu 4. svibnja 1920. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, ubijen na kraju rata od strane partizana na Gornjoj Voći, na povratku kući.
127.	Posavec, Ivan	Sin Stjepana i Marte, rođene Težak, rođen u Radovcu 10. rujna 1936. Civil, stradao do mine i umro 18. svibnja 1956. u Ptuju.
128.	Posavec, Josip	Rođen u Gornjem Vratnu kbr. 146 (Radovec 43) 9. ožujka 1923., sin Josipa i Helene, rođene Šcuric. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo 1944. kod Bihaća.
129.	Posavec, Mirko	Rođen u Gornjem Vratnu kbr 146 (danasa Radovec 43) 30. listopada 1931., sin Ivana i Roze, rođene Kralj. Civil, dijete, poginuo na granici između Nezavisne Države Hrvatske i Njemačke kod Radovec Polja 1945.
130.	Premuž, Slavica	Kći Stjepana i Marije, rođene Štehec,, rođene u Gornjem Vratnu 11. prosinca 1924. Civil, poginula u Gornjem Vratnu od bombardiranja savezničke avijacije. 8. srpnja 1944.
131.	Pšag, Franjo	Sin Stjepana i Magde, rođene Talan, rođen u Križovljani Radovečkom 18. siječnja 1926. Za vrijeme rata pripadnik hrvatske vojske, domobran. Nakon rata služio jugoslavensku vojsku gdje je ustrijeljen 20 srpnja 1946. i bačen u Moravu.
132.	Pšag, Ivan	Sin Josipa i Antonije, rođene Mislović, rođen 4. ožujka 1921. u Križovljani Radovečkom kućni broj 2. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, nakon Križnog puta ubijen od strane partizana u Pancerici kod Otok Virja u lipnju mjesecu 1945.

Granični kamen između NDH i Trećeg Reicha

133.	Pšag, Ivan	Sin Josipa i Terezije, rođene Šoštarić, rođen 18. svibnja 1926. u Križovljanu Radovečkom. Služio jugoslavensku vojsku, a pripadnici Ozne ubili su ga u rođnoj kući, u Križovljanu, 31. prosinca 1946.
134.	Pucko, Franjo	Rođen 9. studenoga 1919. u Cestici, Križovljangradu, sin Antuna i Marije, rođene Vučak. Pripadnik njemačke vojske.
135.	Rodeš, Josip	Sin Ivana i Ane, rođene Petek, rođen u Babincu 1924. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, umro od ratnih posljedica 1945.
136.	Roškar, Franjo	Sin Andrije i Kate, rođene Kukec, rođen u Gornjem Vratnu 9. lipnja 1907. Civil ubijen u Gornjem Vratnu od strane njemačke vojske 10. travnja 1941.
137.	Sambolec, Ivan	Rođen 1892. u Vratno Otijeku. Civil, ubijen od strane njemačke vojske u Koprivnici 4. svibnja 1945.
138.	Smotar, Andrija	Rođen 10. listopada 1922. u Brezju Dravskome na kbr. 39, sin Matije i Elize, rođene Korotaj. Pripadnik njemačke vojske, posljednji put se javio 1943.
139.	Spevan, Ivan	Rođen 31. siječnja 1918. u Brezju Dravskome na kbr. 19, sin Antuna i Marije, rođene Rugani. Pripadnik njemačke vojske, nestao potkraj rata.
140.	Strelec, Konrad	Sin Franje i Ane, rođene Kokot, rođen u Križanču 15. listopada 1923. Pripadnik hrvatske vojske stradao, nestao na Križnom putu 1945.
141.	Šćuric, Antun	Sin Franje i Marije, rođene Posavec, rođen u Radovcu 2. siječnja 1914. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, stradao nesretnim slučajem kod Bosanskog Novog.
142.	Šinjur, Dragutin	Rođen u Cestici 1. kolovoza 1926., sin Antuna i Josipe, rođene Alt. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, stradao od strane partizana na Križnom putu 1945.
143.	Šoštarić, Mijo	Sin Marka i Ane, rođene Cesar, rođen u Natkrižovljanu 10. kolovoza 1925. Pripadnik hrvatske vojske, poginuo u okolini Zagreba.
144.	Špernjak, Antonija	Kći Mije i Barbare, rođena u Gornjem Vratnu 7. svibnja 1927. Civil, ubijena od strane njemačke vojske u Gornjem Vratnu 10. travnja 1941.
145.	Štager, Lovro	Rođen u Brezju Dravskome kbr. 11, dana 6. kolovoza 1918., sin Jakova i Julijane, rođene Borak. Za vrijeme II svjetskog rata pripadnik njemačke vojske. Kao pripadnik JA poginuo u 25. 11. 1945. (bačen u more)
146.	Štehec, Antonija rod. Vočanec	Kći Jurja i Josipe, rođene Klasić, rođena u Gornjem Vratnu 13. lipnja 195. Civil, poginula od bombardiranja savezničke vojske 8. srpnja 1944. u Gornjem Vratnu.
147.	Štehec, Jakob	Rođen u Gornjem Vratnu 17. srpnja 197., sin Stjepana i Antonije, rođene Lamprecht. Civil, umire 30. srpnja 1944. od zadobivenih rana dobivenih nakon bombardiranja savezničke avijacije (8. srpnja 1944.) u Gornjem Vratnu – zajedno sa suprugom Antonijom.
148.	Talan, Franjo	Sin Franje i Josipe, rođene Horvat, rođen u Gornjem Vratnu 23. listopada 1921. Pripadnik njemačke vojske, hrvatska legija, stradao od strane partizana na Križnom putu 1945., završio u "Pancerici" kod Otok Virja.
149.	Talan, Ivan	Sin Antuna i Josipe, rođene Bistrović, rođen 30. travnja 1923. u Cestici 2. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, stradao kod Bihaća 2. travnja 1944.
150.	Talan, Konrad	Sin Stjepana i Josipe, rođene Zebec-Ožvatić, rođen 11. veljače 1923. u Lovrečanu, župa Križovljan. Pripadnik njemačke vojske, stradao na Križnom putu od strane partizana.
151.	Talan, Matija	Sin Marka i Roze, rođene Golubić, rođen u Gornjem Vratnu 25. veljače 1924. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran, poginuo kod Velike Gorice 24. srpnja 1944.
152.	Težak, Franjo	Sin Stjepana i Terezije, rođene Ponudić, rođen u Brezju Dravskome potkraj 1946. Dijete, Udba je 15. kolovoza zatvorila Tereziju Težak koja je bila u sedmome mjesecu trudnoće, uz Udbina maltretiranja žena je puštena kući da roditi, no dijete je od svih tih posljedica umrlo nakon Nove godine 1947. netom što mu je otac Stjepan došao iz varždinskog zatvora.
153.	Težak, Jakob	Rođen u Brezje Otijeku 3. srpnja 1921., sin Stjepana i Marije, rođene Vidrač. Pripadnik njemačke vojske, poginuo u Rusiji 1944.
154.	Težak, Josip "Pep"	Sin Valenta i Marije, rođene Klobučar, rođen 23. veljače 1908. u Babincu kbr. 8. Za vrijeme Drugog svjetskog rata pripadnik njemačke vojske, ubijen u Beču 1. travnja 1944.
155.	Težak, Lovro "Tobijaš"	Sin Blaža i Amalije, rođen u Natkrižovljanu 1920. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo, ubijen na Križnom putu u logoru Požega.
156.	Težak, Pavao	Sin Franje i Amalije, rođene Vori, rođen 29. svibnja 1909. u Cestici 13. Pripadnik njemačke vojske, stradao od partizana na Križnom putu 1945.
157.	Težak, Stanko	Rođen 4. svibnja 1922. u Babincu. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo u borbi 2. listopada 1943.
158.	Težak, Stjepan	Rođen 16. prosinca 1892. u Babincu kbr 60. Civil, ubijen od strane ustaša 21. ožujka 1943.
159.	Uranić, Danica	Rođena 1. svibnja 1928. u Lovrečanu, župa Križovljan, kći Andrije i Marije, rođene Kusternbajn. Civil, ubijena od vlasti Jugoslavije u srpnju mjesecu 1948., od Ozne (Udbe).

160.	Velečić, Antun	Sin Marije, rođen u Gornjem Vratnu 30. prosinca 1926. Pripadnik njemačke vojske, hrvatska legija, poginuo u Bosni 1944.
161.	Veršić, Stanko	Rođen 4. rujna 1922. u Babincu kbr. 39, sin Marka i Vjekoslave, rođene Težak. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo 2. listopada 1943.
162.	Vidrač, Ivan	Rođen 19. lipnja 1922. u Lovrečanu, župa Križovljani, nezakoniti sin Ane Vidrač i Josipa Kumek. Pripadnik njemačke vojske poginuo u ratu 1943.
163.	Vincek, Mijo	Rođen 1918. u Dubravi Križovljanskoj. Pripadnik njemačke vojske, nestao u tijeku rata, 28. ožujka 1943.
164.	Vnuk, Antun	Rođen 13. lipnja 1924. u Brezju Dravskome, kbr 29, sin Stjepana i Lujze, rođene Prprović. Pripadnik njemačke vojske poginuo u Francuskoj 1944.
165.	Vočanec, Ivan	Rođen 23. lipnja 1921. u Babincu kbr. 42, sin Antuna Vočanec i Magde, rođene Klasić. Od 1943. pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, stradao od strane partizana na Križnom putu 1945. u Varaždinu
166.	Vočanec, Josip	Rođen 5. ožujka 1915. u Babincu kbr. 41, sin Mirka i Marije, rođene Kralj. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo kod Prijedora 7. travnja 1944.
167.	Vočanec, Mijo	Rođen 10. rujna 1918. u Cestici na kbr. 38, sin Andrije i Sofije, rođene Majhen. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo u borbi s partizanima kod Komina 1. svibnja 1945.
168.	Vočanec, Mirko	Rođen u Križovljangradu, kao civil poginuo od eksplozije savezničke bombe bačene u polju u Virje Otijeku, pokopan na groblju u Ormožu.
169.	Vočanec, Mirko	Rođen 3. studenoga 1916. u Cestici kbr 38, sin Andrije i Sofijs, rođene Majhen. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran, poginuo u borbi 1. ožujka 1945.
170.	Vočanec, Stjepan (nema karton)	Rođen 3. kolovoza 1915. u Babincu na kbr. 40, sin Đure i Jule, rođene Knezoci. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran, poginuo u zračnom napadu 8. srpnja 1944.
171.	Vočanec, Stjepan	Sin Andrije i Ane, rođene Furjan, rođen 22. prosinca 1925. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo u borbi kod Pakracu 1944.
172.	Vori, Eva rođena Lazar	Kći France, rođena 30. studenoga 1889. Civil, ubijena u Cestici od Čerkeza 8. svibnja 1945.
173.	Vorih, Ivan "Vajč"	Rođen 21. rujna 1919. u Virju, općina Križovljani Cestica, sin Stjepana i Alojzije, rođene Pšag. Pripadnik njemačke vojske poginuo u Rusiji 1944.
174.	Weisfeld, Elza	Kći Hinka Meider i Regine, rođene Bluvajs (Bleiweis?), rođene u Dubravi Križovljanskoj 27. svibnja 1892. Civil, umorena u logoru od vlasti Nezavisne Države Hrvatske.
175.	Zagorec, Stjepan	Sin Filipa i Roze, rođene Strelec, rođen 10. kolovoza 1918. u Virju, općina Križovljani Cestica. Pripadnik njemačke vojske poginuo u Rusiji.
176.	Zebec, Josip	Sin Franje i Roze, rođene Vinter, rođen u Lovrečanu, župa Križovljani, 13. siječnja 1925. Pripadnik njemačke vojske poginuo u ratu.

Braća Ivan, Mijo i Antun Bregović
stradali su od jugoslavenske ruke

177.	Zebec, Stjepan	Sin Matije i Dore, rođene Humeck, rođen u Gornjem Vratnu 11. studenoga 199. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, domobran, poginuo od strane partizana na Križnom putu 1945. u Požegi, proglašen umrlim 9. srpnja 1945.
178.	Zebec, Vladimir	Sin Marije, rođen 31. siječnja 1920. u Križovljani Radovečkom. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, ustaša, poginuo u borbi 30. siječnja 1942.
179.	Žmegač, Andrija	Sin Amalije, rođen u Križanču 6. studenoga 1922. Pripadnik partizanskog pokreta, ubijen izvan borbe u Ludbregu 1944.
180.	Žmegač, Antun	Sin Florijana i Roze, rođene Leskovar, rođen u Gornjem Vratnu 13. svibnja 199. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, poginuo od eksplozije mine u Gornjem Vratnu 28. rujna 1944.
181.	Žmegač, Josip	Sin Alojza i Marije, rođene Majhen, rođen u Križanču 14. ožujka 1924. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, nestao u Pakracu 1944.
182.	Županić, Ivan	Rođen 2. srpnja 1929. u Brezju Dravskome od oca Ivana i majke Marije, rođene Kunštek. Civil stradao nesretnim slučajem 7. svibnja 1945. u minskom polju kod Križovljana Radovečkog.
183.	Županić, Jakov	Rođen 1911. u Brezju Dravskome, sin Helene Županić. Pripadnik hrvatske vojske, domobran, umoren u zatvoru u Varaždinu od strane partizana 1945.

Grobišta i stratišta poratnoga državnog terora na području općine Cestica

Osim brojnih žitelja općine Cestica poginulih na raznim stranama i pod različitim okolnostima, u tijeku rata i nakon njegova završetka na području općine život su izgubili i mnogi mladići koji su se ni krivi ni dužni zatekli na području općine Cestica. Tu se nalaze i dva grobišta nastala u poratnim danima Drugog svjetskog rata, a kroz središnja naselja općine Cestica prolazile su i kolone „križnoga puta“.

(nastavit će se)

O “KRIKU IZ FOJBE”

Knjigu Giacoma Scottija "Krik iz fojbe" u izdanju "Adamić" (Rijeka, 2008) pročitao sam u jednom dahu. I to iz najmanje dva razloga. Prvi je što je, kako je u uvodu navedeno, to prvo djelo u nas koje tretira temu koja je sve dosad bila... tabu-tema. Drugi je što sam Istranin i pripadnik naroda koga s druge strane Jadra već desetljećima poistovjećuju s "infojbantima"*, onima koji da su Talijane ubijali i bacali masovno u kraške jame zvane "fojbe". A s druge strane, na sam spomen "fojbi" naši bivši partizani skaču kao opareni i dižu zaglusujuću galamu, tvrdeći da su u jame bačeni..."sve sami zločinci". I to po presudi "narodnih sudova". A za slučajevе kad to nisu bili zločinci, da su to bile žrtve nekontroliranog, neobuzdanog bijesa onih koji su desetljećima trpjeli zlo i poniženja fašističkih vlasti u Istri. Isto kao što je bilo i sa žrtvama Bleiburga i kržnih puteva.

Pa kao što je iz neke druge priče, iz neke druge jame izašla na svijet istina o tome da su u cara Trojana kozje uši, tako se i u ovoj kozjoj "Istri – državi" nisu mogle ni zatajiti ni zanemariti "fojbe".

Ono što je posebno zanimljivo, jest činjenica da o tome doista, po mom sudu, vrlo objektivno piše jedan Talijan. Dakle pripadnik naroda čiji su pripadnici najvećma bili "infojbirani", dakle žrtve "fojbi". Čovjek koji je zbog svojih uvjerenja, iako rođen u Italiji, došao živjeti u Jugoslaviju. I napisao knjigu o zlu vremenu i zlim djelima zlih ljudi. Ponavljam, zadržao je objektivnost, potpuno stranu onim krugovima u Italiji koji svake godine obilježavaju spomen na žrtve partizanske osvete, a pri tom stalno uvećavaju broj žrtava. I onim krugovima u nas koji su sve do danas sebi zatvarali uši, a donedavno i drugima usta kad se htjelo o "fojbima" progovoriti. Tragikomičan je slučaj kad su negdje podno Učke gore, Ćićarije, u jednoj jami pronađene kosti. Pa, iako je u novinama koje

Piše:

Vlado JURCAN

su vijest objavile bilo napomenuto da se još ne zna je li riječ o ljudskim ili životinjskim kostima, jedan naš "drug" koji se je već po svojoj funkciji, a i po prošlosti, osjetio i prozvan i pozvan odgovoriti, odmah skočio tvrdeći da su to bili..."sve sami zločinci"!

Giacomo Scotti s knjigom "Krik iz fojbe"

Koga svrbi, taj se ćeše, kaže onaj isti narod na koga se vade naši "drugovi". Ali se ćešanjem mrlje sa savjesti ne mogu skinuti. Giacomo Scotti služi se argumentima, brojkama, koje su ili točne ili barem vjerojatne. A koje kažu da je u "fojbama", kraškim jamama i napuštenim iskopima boksita, pa i na morskome dnu, u jednom kratkom periodu kaosa i bezvlašća, nakon kapitulacije Italije i prije nailaska njemačke vojske, završilo oko 400 - 700

većim dijelom, iako ne isključivo, Talijana, uglavnom fašista. Ali isto tako kaže i da su nakon upada njemačke soldateske u Istru u "restrelamentima" koje su predvodili preživjeli fašisti bez suda i kriterija, za odmazdu ubijani redom žene, djeca i starci. Njih oko 5000. Dakle oko deset puta više! O tome, o tim uvjetno rečeno "hrvatskim" žrtvama, u Italiji ni riječi! Čemu navodnici? Iščita li se ma i površno popis "talijanskih" i "hrvatskih" žrtava očito je da su i na jednoj i na drugoj strani, dakle i žrtve partizanske i fašističke osvete, bili i Talijani i Hrvati. I dakako "Talijani", potalijančeni Hrvati. Koji su to postali milom ili silom, jer talijanska fašistička država nije ni poznavala ni priznavala nacionalne manjine.

Svi krvnici imaju stereotipno opravdanje za svoje zločine: "Pa bio je rat!" Dakako, takvo opravdanje ne priznaju drugoj strani. A žrtve? Naše su uvijek samo nevine, a njihove uvijek sva sami krivci! Banditi, "ribeli" su tako za faštiste bili i starci i žene i djeca. Pa i trudnice i invalidi. Koji su nemilice bacani u zapaljene im kuće! Kao što ni u "fojbama" nisu završili samo odrasli muškarci, samo faštisti.

No, svidalo se to nekome ili ne, znak jednakosti između partizanskih i fašističkih zlodjela ne može se postaviti. To uostalom jasno kaže i autor "Krika iz fojbe". Ne samo zbog brojki i zbog posljedica. Nego prije svega zbog ciljeva, namjera, planova. Nikakve sumnje nema o tome da je talijanska vlast u Istri, čak i prije dolaska faštista na vlast, imala za cilj potpuno iskorjenjivanje Slovenaca i Hrvata kao naroda. Brisanje jedne kulture, jezika, imena, prezimena, topónima, njihove prošlosti i budućnosti. To je bio školski primjer genocida. Zasnovanog na zakonima jedne totalitarne, fašističke države. S druge strane, iako je i na partizanskoj strani bilo "nacionalističkih skretanja", pa i diskriminacije prema Talijanima, čak i onima iz partizan-

skih redova, to nikad nije bila službena politika partizanskog pokreta. Uostalom, da im je izgon Talijana bio cilj, zašto bi granicu s Italijom učinili gotovo "željeznom zavjesom". A, koliko se ja sjećam, svaka škola u Puli imala je i hrvatsko i talijansko krilo, talijanska su kulturna društva nesmetano radila uz potporu tadašnje države Jugoslavije.

No, kako stvari stoje, prijepori oko fojbi koji do danas traju, trajat će i dalje. Dokle? Dokle god o toj temi neki objektivni povjesničari ne budu dali svoj sud. Dokle god se i s jedne i druge strane Jadrana ne kaže prava istina i o svojim i o tuđim i žrtvama i krvnicima. Danas demokratska Italija još uvijek slavi svoje fašističke bojovnike i mučenike. Osobno sam to vidio, doživio, kad sam kao član jednog pjevačkog društva iz Pule sudjelovao na jednoj lokalnoj fešti u jednom talijanskom gradiću. Među inim zborovima počasno je mjesto imao zbor talijanskih "alpinaca", vojnika. Kao počasni gosti, na pozornici su dovedeni i starčići, bivši pripadnici "alpinaca" iz talijanske fašističke vojske. Koji su ratovali na ruskoj fronti! I doživjeli burne ovacije. Ne za pjesmu, jer nisu pjevali!

I, naravno! Dokle god bivši istarski partizani, i njihovi sljedbenici budu pokušavali opravdavati ono što se opravdati ne može. Ne može se, ne smije se, pa bili to i fašisti, nikoga bodljikavom žicom vezati pa ga, često i živoga, u jamu bacati.

Sam autor knjige pokušava objasniti te užasne događaje time što su se dobrim djelom zbili pred prijetećom najezdom njemačke kaznene ekspedicije, takozvane "Romelove ofenzive". Htijući se na brzini osloboditi pritvorenika, dobrim dijelom fašista, za koje su s razlogom mogli pretpostaviti da će se, budu li pušteni premetnuti u osvetnike, jednostavno su ih pobili i pobacali u jame, jer ni za suđenje, ni za pokope nije bilo vremena. A preživjeli su fašisti doista tijekom njemačkog divljanja Istrom i bili u prvim redovima egzekutora.

Ali! Opće je poznata stvar i bila je i onda poznata, da su mnogi Istrani, kako Talijani, tako i dio Hrvata stupili u fašističku stranku samo iz nužde. Jer se tada nikakav posao u državnim poduzećima nije mogao dobiti ako nisi član "fašija". Pokojni otac mogao je dobrog prijatelja, koga se sjećam kao izuzetno dobroćudnog, čak plahog čovjeka, bio je "fašist" samo zato da bi se mogao zaposliti... kao konduktor u grad-

"E, a sjećaš li se kad sam te došao moliti da me zaposliš? Pa si me odbio jer nisam u "Fašiju"!"

"A što sam mogao, takva su bila vremena!"

"E, vidiš, a sada su... takva!"

Je li osvetnički bijes Istrana, gaženih i tlačenih desetljećima od fašizma bio neopravdan? Ne, bio je i opravdan i razumljiv. Ali se ne može ničim i nikako opravdavati, na primjer, slučaj Norme Cossetto. Seoske učiteljice, studentice koja je prije nego što je ubijena brutalno višekratno silovana, mučena i zlostavljava i bačena u jamu. Postala je talijanska heroina i mučenica. Da, bila je članica fašističkog studentskog pokreta. Ali zločinac sasvim sigurno nije bila. Kao što su, sasvim sigurno to bili njeni mučitelji i ubojice, koji uostalom i nisu bili partizani, nego lokalni nasilnici pod partizanskom krimkom. Ali, kad su već partizani svoje znali strijeljati i zbog ukrađenog... crvenog šala, zašto ih odmah nije stigla stroga ruka partizanske pravde. Nego su ih tek kasnije njih šestoricu, ubili fašisti.

Na kraju, jesu li partizani "izumili" "fojbe"? Ne, nisu! Jer u jame su svoje žrtve bacali i fašisti. A prijetili su bacanjem u "fojbe" čim su na vlast došli svima koji se budu opirali njihovoj vlasti.

No, "fojbe", jame, kao grobnice, pa i masovne grobnice u Istri su još mnogo starije. Sjećam se strašne priče koju mi je moja baka pričala. A njoj njena baka. Kako su se Istrom povlačili pripadnici razbijene, poražene Napoleonove vojske. Pa su ih u tom i tom selu hvatali seljaci...."pak su ih...hitali u jame"!

Istrani! "Istrijani"! Mirni, tolerantni! Sve sam suživot, fratelanca, konvivenca! Ili pak narod, kao i svaki drugi? Čiji se neki pripadnici u zlim vremenima mogu u zlotvore pretvoriti!

* (odnosno "infojbatorima") •

Fojba u Bazovici

skom autobusu! Je li i takvog čovjeka trebalo maltretirati? Za vjerovati je da, kao ni njega, ni neke druge, doista nitko nije ni taknuo.

Sjećam se jednog razgovora s jednim bivšim partizanom. Koji mi je za **Mussoliniju** rekao: "Ma, je..m mu mater, zbilja je bija govornik! Kad biš ga bija sluša, biš bija reka da je sve istina ča govori! Isti mi je taj čovjek pričao sasvim hladnokrvno (do kraja života smatrajući da je bio u pravu) ...kako je sudjelovao u bacanju živih fašista, vezanih jednog za drugog bodljikavom žicom u jamu! Među žrtvama je bio i njegov znanac. Šef nekog gradilišta. Koji ga je zamolio da ga poštedi.

ČETRDESETA OBLJETNICA ORGANIZIRANJA POLITIČKIH UZNIKA U ČEŠKOJ I USLOVAČKOJ

«Komunizam s ljudskim licem je neos-tvariva besmislenost, jer se komunistička ideologija ne može ni reformirati ni demokratizirati.» (dr. Hubert Procházka)

Nakon smjene generalnog sekretara komunističke partije **Antonina Novotnoga** a dolaska na čelo partije **Alexandra Dubčeka** u siječnju 1968., priznao je CK javno, da su u razdoblju tzv. „Izgradnje i učvršćenja socijalizma“ nakon komunističkog puča u veljači 1948. bila porušena zakonita demokratska prava i slobode. Politički su se uznici prvi put sastali javno 27. ožujka, a već 31. ožujka 1968. odazvalo se 2000 bivših političkih uznika, koji na sastanku na Slavenskom otoku u Pragu, u povijesnom Žofinu organiziraju udrugu pod nazivom Klub 231. Ime su si uzeli po članku 231. Zakona o zaštiti Republike, po kojem su komunisti nakon puča u veljači 1948. likvidirali protivnike komunizma. Organizacijski komitet predao je ministru unutarnjih poslova 9. travnja zahtjev za registracijom, a Klub 231 se deklarirao kao nepolitička organizacija. U zahtjevu se jamčilo da će članovi poštovati ustav, a ministar ga je proslijedio CK, međutim, umjesto registracije, dočekao je ulazak „priateljskih armija“ u Čeho-Slovačku.

Prema tadašnjim procjenama, za vrijeme antikomunističkog otpora bilo je osuđeno preko 128.000 osoba. Osuđeni su na oduzimanje slobode i na prisilni rad kao izdajice države, špijuni ili protivnici socijalizma, a umoreno ih je oko 300. Mnogi su osuđeni na dugogodišnje tamnovanje a pušteni su početkom 60-tih godina, gdje se njih i njihove obitelji u civilnom društvu smatralo manje vrijednim građanima. Osim ovih osuđenika, bilo je još oko 300.000 onih koje je, kao kulake, neprijateljske ili strane elemente oštetio komunistički režim. Oni su slani u tzv. PTP (tehničke pomoćne trupe) na od-

Pišu:

**mr. Renata KNEZOVIĆ &
doc.dr.sc. Vojtech OZOROVSKÝ**

ređeno vrijeme, većinom na teške fizičke poslove ili u pogranična područja koje je Benešova vlada očistila od Sudetskih Ni-jemaca. O rehabilitaciji žrtava komunistički se režim nije brinuo. Na početku 60-tih rehabilitirani su samo neki partijski funkcioneri.

U tijeku sljedećeg razdoblja, od travnja do lipnja 1968, proglašeni „Akcijski program“ reformiranih komunista biva od strane bivših staljinista, a posebno **Lenárta, Kapeka, Bilaka, Koldera, Riga, Indre i Švestka**, malo-pomalo revi-diran. Posljedica je bila medijalna dis-kreditacija K 231. Tako je direktor partijkog glasila „Rude pravo“ (Crvena pravda) K 231 javno napao citiravši ideologa KP **Zdeněka Mlynářa**, da je K 231 „udruga osoba koje su djelomično osuđivane, ali se osjećaju nevino osuđenima“. Po-

seban pritisak dolazio je sa strane **Brežnjeva, Gomulke i Ulbrichta**, da se ta udruga zabrani, jer je kontrarevolucio-narna snaga koja hoće likvidirati socijalistički sustav u Čeho-Slovačkoj.

K 231 prestrašio je komuniste posebno zbog broja članova, jer se nakon dva mjeseca broj antikomunističkih članova popeo na 80.000. Osim toga, u to vrijeme javljale su se i druge organizacije kao npr. KAN (Klub angažiranih antikomunista) ili pripremni komitet za restauraciju bivše socijal-demokratske stranke.

Zabrana i likvidacija K 231

U Moskovskom protokolu, koji su 26. kolovoza 1968. nevoljko potpisali predstavnici reformista, stoji pasus: „Zab-rana skupina i organizacija, koje si stajale na antisocijalističkim pozicijama.“, a 5. rujna novi ministar unutarnjih poslova **Jan Pelnář** odbija statut K 231 i naređuje da klupske aktivnosti imaju u roku od 14 dana prestati. Budući da se takav konac i očekivao, uspjelo se na vrijeme uništiti člansku dokumentaciju, a aktivisti su s

dr. Nadežda Kavalírová, predsjednica KPV ČR

važnijim dokumentima otišli u emigraciju. Za vrijeme „normalizacije“ (1969. – 1989.) komunistička promičba nazivala je K 231 simbolom antisocijalističke kontrarevolucije, a najveću pohvalu dobio je K 231 upravo od Brežnjeva, koji je K 231 nazvao „oružanim bijelim terorom“.

Na temelju postojećih dokumenata osnovana je u siječnju 1990. današnja Konfederacija bivših političkih uznika Češke republike, kao izravna slijednica K 231. Njena ideja je ostala, samo se broj članova iz bioloških razloga smanjio za 80 posto.

Pokrovitelji jubilarnom sastanku, koji je upriličen 30. ožujka 2008. u povjesnom Žofinu, bili su premijer vlade Češke Republike **Mirek Topolánek** i gradonačelnik grada Praga **Pavel Bém**. Svečanim koncertom orkestra Narodnog kazališta, na kojem su izvođena djela B. Smetane i A. Dvořáka, ravnog je dirigent **Robert Jindra**, a sudjelovali solisti: sopranistica **Jitka Svobodová**, mezzosopranička **Yvona Škvárová** i bariton **Roman Janál**, okončana je proslava 40. obljetnice osnutka K 231.

Trajno pravo na slobodu i demokraciju

Završno slovo, koje je na svečanom skupu održala predsjednica KPV ČR **dr. Naděžda Kavalírova**, bilo je važno ne samo za češke političke zatvorenike nego i šire, te ga radi toga donosimo u hrvatskom prijevodu:

„Poštovani gosti, dragi prijatelji, braće i sestre. Pripala mi je, kao predsjednici KPV ČR, mila obveza okončati ovo današnje ugodno druženje i svečano obilježavanje prigodom obljetnice K 231, te Vam zahvaliti na sudjelovanju da smo se opet sreli u ovako velikom broju.

Moja je dužnost istaknuti, da K 231 nije, ulaskom «prijateljskih» sovjetskih vojska u ČSR, prestao svojim djelovanjem, nego su se na njegovu misao nadovezivali aktivnosti cijelih skupina protukomunističkih uznika, a naročito pak skupine protukomunističkih izbjeglica kojih su živjele u demokratskom svijetu.

Nije, dakle između K 231 i KPV ČR nikakva razlika. Radi se o zajedničkom

djelu čehoslovačkih građana, koji su svim sredstvima ustali protiv komunističke diktature, a na tom stavu se ništa nije promjenilo. Upravo zbog toga ono je jamstvo sigurnosti slobode i demokracije u našoj državi. Zato Vas, kao predsjednica KPV ČR, pozivam da neprestano u svojim odlikama njegujete slobodu i demokraciju i to u svim oblastima, pa sviđalo se to nekome ili ne!

Vi, koji ste stupili u otpor, imate trajno pravo tražiti da se te zasade poštuju, a od strane političkih predstavnika naše države respektiraju i to bez obzira na idejne nakane tih predstavnika.

Na koncu predstave bilo je osobno uručivanje glasila HDPZ-a, *Politički zatvorenik*, aktivnim sudionicima, koji su u punoj mjeri sudjelovali na programu i scenariju festivala Mene Tekel. Naš časopis dobit će institucije kao napr. tajništvo gradonačelnika glavnog grada Praga i to konkretno zastupnica gradonačelnika **ing. Maria Kousalíková**, redatelj festivala Mene Tekel **mr. Jan Řeřicha** i **mr. Michal Kuchta**. Nakon pregleda *Političkog zatvorenika* konstatirali su, da je to časopis na visokoj stručnoj razini, unatoč tomu što je svojim sadržajem vrlo specifičan, jer se bavi temama koje do danas nisu po čudi nekim političkim strankama i pojedincima u našem društvu, odgovoran je i pravedan.

O konkretnom članku o Mene Tekelu izjasnili su se da je obrađen na visini, a istodobno ističe být Mene Tekla, te govori o stvarnim aktivnostima ljudi, koji i u današnje doba bojuju za to da se komunistički režim ne bi opet vratio.

Mr. Jan Řeřicha je zamolio **Juru Knezovića** za još nekoliko primjeraka, koje bi ih htio upotrijebiti kao kvalitetni promičbeni materijal i kao dokaz, da se europske države počinju pripremati na međunarodnu suradnju u borbi za zabranu povratka k totalitarnom režimu kao što je bio jedan od njih i to komunizam. •

POZIV- ZATVOR U SAVSKOJ ULICI

Gospodin **Stipo Tadić** piše knjigu svojih uzničkih uspomena. U tu svrhu se obratio našem uredništvu, moleći da objavimo njegovu molbu, da mu netko od čitatelja ustupi fotografiju zatvora u zagrebačkoj Savskoj ulici. Molim stoga sve oni koji takvu fotografiju imaju, da ju dostave uredništvu, koje će ju nakon presnimavanja vratiti. Zahvaljujemo unaprijed. (Ur.)

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom ožujka i travnja 2008. svojim su dragovoljnim prilozima daljnje izlaženje Političkog zatvorenika omogućili:

Samostan službenica milosrdja		Dubrovnik	300,00
Tonči	Marinković	Zagreb	200,00
Marija	Pučaj	Zagreb	500,00
Omer	Stunić	Zagreb	300,00
Borislav	Pleić	Zagreb	1.000,00

ukupno 2.300,00 Kn

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

HRVATSKI DOMOLJUB, SLIKAR I GRKOKATOLIČKI SVEĆENIK ZLATKO LATKOVIĆ

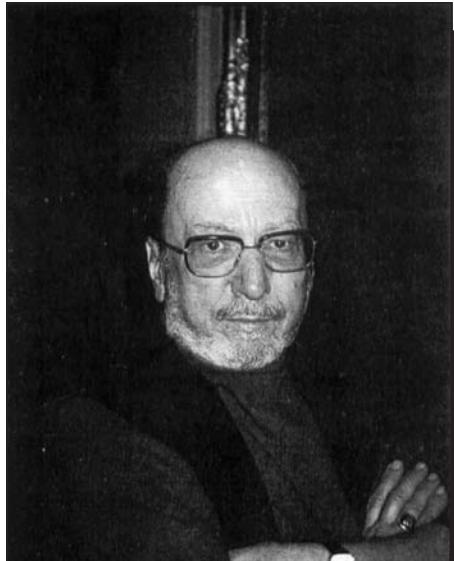
Zlatko Latković rođen je 18. ožujka 1928. u Berkasovu kraj Šida, u obitelji grkokatoličkog svećenika **Frane i Olge Latković**, rođene **Segedi**. Osnovnu školu sv. Vinka Paulskog pohađa u Banjoj Luci. Ondje 1945. završava i gimnaziju. Još za vrijeme školskih dana, redarstvenici Nezavisne Države Hrvatske Latkovića uhićuju i zatvaraju. Godine 1945. utamničuje ga i komunistička vlast. Nakon otpuštanja iz zatvora i radnog logora, vraća se u Banja Luku, gdje mu *omladinski sud časti* zabranjuje pohađanje svih škola u zemlji. Uskoro je ponovo uhićen, pod optužbom da je «vođa i organizator ustaško-križarske diverzantske terorističke organizacije u Banja Luci» i osuđen na sedam godina zatvora i gubitak građanskih prava. Pušten je 1950. godine, pod uvjetom da do 1952. radi u građevinskom poduzeću «Konstruktör» u Zenici, izvan koje mu je zabranjeno kretanje.

Nakon jedne godine dopušten mu je povratak u Banja Luku, koju također do daljnog ne smije napuštati. Iako 1952. prolazi prijamni ispit na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti, studij mu nije dopušten. Tijekom petogodišnjeg robijanja, Zlatko Latković se odlučuje postati svećenikom, prezivi li. Stoga upisuje studij na Visokoj filozofsko – teološkoj školi u Đakovu, koji završava nakon četiri godine, 1956. U međuvremenu mu istječe i uvjetna zatvorska kazna 5. srpnja 1956. Zlatko Latković biva zaređen u konkatedralnoj grkokatoličkoj crkvi sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu. Nakon što njegova molba za nastavak studija na zagrebačkome Katoličkom bogoslovnom fakultetu biva odbijena, Latković ponovno pristupa prijamnom ispitnu na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Upisuje desetosemestralni studij slikarstva u klasi **prof. Ljube Babića**, koji završava u lipnju 1961. godine.

Piše:

Milan RADIĆ-ILAS

Od 1957. do 1962. Latković upravlja grkokatoličkom župom sv. Jurja u Stojdragi. Posljednje godine službovanja teško stradava u prometnoj nesreći, pa odlazi na liječenje u SR Njemačku, u kojoj odlučuje ostati. Nakon života u Kölnu i Bambergenu, 1963. postaje du-

Zlatko Latković

sobrižnik grkokatolika Zapadnog Berlina, gdje je 1967. godine izabran za župnika Župe sv. Nikole Čudotvorca. Za njegovoga stolovanja župa doživljava duhovnu i materijalnu obnovu i dobiva pjevački zbor. Sveta Stolica 6. prosinca 1970. imenuje Zlatka Latkovića prototjerejem stavroforom za zasluge na polju crkvene umjetnosti i izgradnje berlinske župe.

Latković se 1981. godine vraća u Zagreb, gdje do 1990. godine djeluje kao liturg i propovjednik Konkatedralne župe crkve sv. Ćirila i Metoda. Godine 1984. Latković u svojoj župi obnavlja grkokatoličko pjevanje: osniva Muški pjevački zbor grkokatoličke

župe sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu, pod ravnjanjem svoga nećaka **Branka Heraka**. Za zbor sklada pjesmaricu Božanstvena liturgija.

Uz svećenički poziv, Zlatko Latković je trajno posvećen i slikarstvu. Njegove ikone do danas rese ikonostase žumberačkih grkokatoličkih crkava u Grabru, Mrzlotom Polju, Pećnu i Stojdragi te ikonostas Kapelle za istočno bogoslužje Bazilike sv. Nikole Čudotvorca u Bariju. Osim tradicionalističkih izvedenih sakralnih sadržaja, Latković stvara grafike i slike profane naravi, često enformalističke fakture. Godine 1980. Accademia Italia delle Arti e del Lavoro prima ga u svoje članstvo i dodjeljuje mu zlatnu medalju. Zlatko Latković je desetljećima proučavao bizantsku ikonografiju, a učinke svojih istraživanja objedinio je u opsežnom rukopisu *Ikonografija ikone*.

Veliki dio svoga života Latković je posvetio sakupljanju umjetnina. Ono je urodilo iznimno vrijednom zbirkom grafika, slika i ikona, dio koje je obradila i postavila kustosica **Margita Šimat Banov** 1998. godine u Kabinetu grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Zlatko Latković umro je u Zagrebu 10. veljače 1999., oporučno dodijelivši svoju ostavštinu za namirenje troškova izgradnje grkokatoličke crkve i pastoralnog središta u Samoboru. Pokojni Zlatko Latković uvijek je rado isticao da je ponosan na to što je uskok i Hrvat grkokatolik iz Žumberka.

U Uskočkoj ulici u Samoboru iz ostavštine Zlatka Latkovića izgrađen je grkokatolički centar, za Hrvate grkokatolike i njihove prijatelje. Centar je otvoren od 2003. godine i posvećen praoču naševjere Abrahamu, a prvi svećenik koji je upravljao bio je **Mile Vranešić**. Danas centrom upravlja njego sin Daniel, a centar okuplja više od tisuću grkokatolika iz Samobora. •

S KRIŽEM KROZ PAKAO

Ovo je kratka priča o hrvatskom domoljubu **Božidaru Ćuku**, koji potječe iz Krašića, rodnog mjesta kardinala Stepinca.

Još dok je bio dijete, u osnovnoj su školi pojedini učitelji imali prigovora na njega i na njegove vršnjake i to samo zato jer su vjerovali u Božju riječ i bili sljedbenici kardinala Stepinca. Često je «milicija» dolazila na premetačinu u Božinu kuću, jer su on i njegova obitelj bili pobožni i pjevali su «hrvatske pjesme». U više navrata ga je takozvana narodna milicija tukla i vodila na razgovore u Jastrebarsko, u tadašnju miliciju,

Piše:

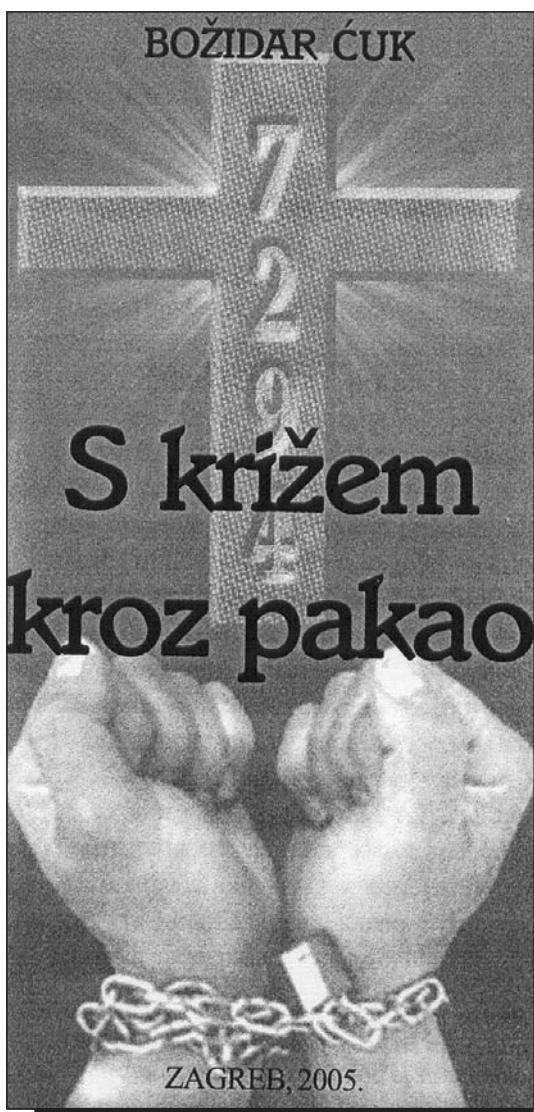
Milan RADIĆ-ILAS

zbog sumnji da njegov pošten i marljiv otac ima oružje. Kad je krenuo u srednju školu kao mlađi iz Krašića, bio je pod prisomotrom i često svjesno izrugivan od kolega i učitelja iz škole. Ubzro napušta školu i počinje raditi kao građevinski radnik u svome rodom Krašiću. Po odsluženju vojnoga roka vraća se u rodni kraj gdje i počinje raditi. Zbog svoje velike ljubavi prema Hrvatskoj stalno je bio pod paskom «drugova».

Zajedno sa svojim susjednom Stjepanom Cipurićem minira dalekovod kod Lulića, te 10. travnja 1983. godine na ogradi kod crkve u Krašiću stavlja natpis «Živio 10. travanj». U lipnju 1983. počinje mu suđenje, te je osuđen na šest i pol godina robije, a susjed Cipurić biva osuđen na osam i pol godina robije. Hrvatski sin Božidar Ćuk svoju kaznu odslužuje na Golom otoku, pod uzničkim brojem 7294. Nakon mučenja i ponizanja vraća se u svoje rodno mjesto, gdje i danas živi. Godine 1989. ženi se te u sretnom braku dobiva četiri kćeri.

Dočekao je konačno i slobodnu Hrvatsku za koju je prošao svoj križni put. Božo se danas bavi soboslikarstvom i ima muzej s puno vrijednih predmeta te velikim brojem povijesnih knjiga.

Njegov stariji brat **Franjo** je svećenik i ugledni katolički djelatnik. Gospodin Ćuk član je Hrvatske stranke prava i da-

Božidar Ćuk - S križem kroz pakao

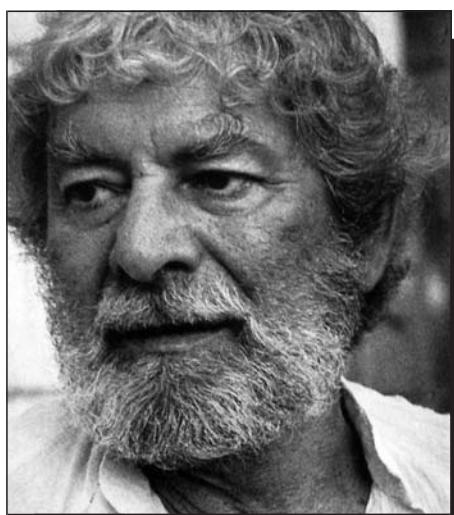
nas je predsjednik mjesnog odbora u Krašiću te dopredsjednik općinskog Vijeća. Svojevremeno bio je dopredsjednik Hrvatske čiste stranke prava. Svoj životni put gospodin Božo Ćuk opisao je u knjizi **«S križem kroz pakao»** koja je izšla 2005. godine.

Njegov prijatelj Stjepan Cipurić nakon zatvora živi i radi u Krašiću, te je ugledni obrtnik i omiljen član svoje zajednice i šire. Ćuk, Cipurić i njima slični bili su osuđivani samo zato jer su «drugovi» mrzili sve što je crkveno i hrvatsko.

U vjeri Božjoj Božo Ćuk prošao je pakao i dočekao «Lijepu našu».

NAPUSTIO NAS JE NAŠ UZNIK-SLIKAR GAŠPAR BOLKOVIĆ - PIK

Nakon mnogih dobivenih bitaka s bolešinama i operacijama, izgubio je 13. ožujka 2008. svoju presudnu bitku naš vrlji prijatelj, nepokolebljivi hrvatski rodoljub, veliki umjetnik **Gašpar Bolković - Pik**. Rođen i odgojen u uzornoj obitelji, poučavan od oca starčevičanca imao je

Gašpar Bolković - Pik

uzor u starijem bratu, koji je nažalost poginuo već 1943. kao hrvatski časnik. U rano ljeto 1945. zajedno s našim nezaboravnim **Željkom Đukićem** osniva Tajnu organizaciju hrvatske mladeži (TOHM) i u njoj bude predano aktivno sve dok nas nije netko, sve do danas neotkriven, izdalo. Studio nam je krvoslijednik slavne partije **Žarko Vimpulšek**.

U zatvoru i na torturama Gašpar je ostao postojan, u popravilištu se nije dao preodgojiti. Već u ćeliji, a i kasnije u popravilištu, pokazao je svoj slikarski talent na komadićima papira, te je nakon izdržane kazne završio studij slikarstva. Uz rad kao nastavnik slikarstva i povijesti umjetnosti u Petrinji, Čakovcu i naposljetku u Varaždinu, marljivo je slikao i izlagao. Varaždin mu je osvojio dušu gotovo jednako kao rodni Rab. Kao ekonomski emigrant odlazi u njemački Ravensburg, gdje ostaje do kraja života i gdje stječe priznanja i poštovanje, redovito priređuje izložbe po europskim zemljama.

Piše:

Dr. Marijan KEREKOVIĆ

ma, biva pokretačem kulturnog života toga grada, postaje štoviše i počasnim građaninom, osniva Društvo njemačko-hrvatskog prijateljstva, što na kraju dovodi i do bratimljenja Ravensburga i Varaždina. U Domovinskom ratu Gašpar iz Ravensburga dovozi kamione pomoći i prati ih osobno do odredišta unatoč svomu krhkemu zdravlju, te putem često zarađi upale pluća i ostaje u našim bolnicama na liječenju. Duboko potresen patnjama Hrvatske u ratu, stvara impozantan ciklus slika na temu našega rata i stradanja.

Za njegove zasluge odlikovao ga je predsjednik **Tuđman**. Prijatelji iz Varaždina upriličili su mu retrospektivnu izložbu, čime je bio osobito počašćen, ali je, osjećajući urušavanje svoga zdravlja, izgarao od želje da se predstavi domovini u njezinu glavnom gradu i da na kraju svoga vijeka nakon svih priznanja u svijetu napokon, kako je znao reći, postane hrvatski

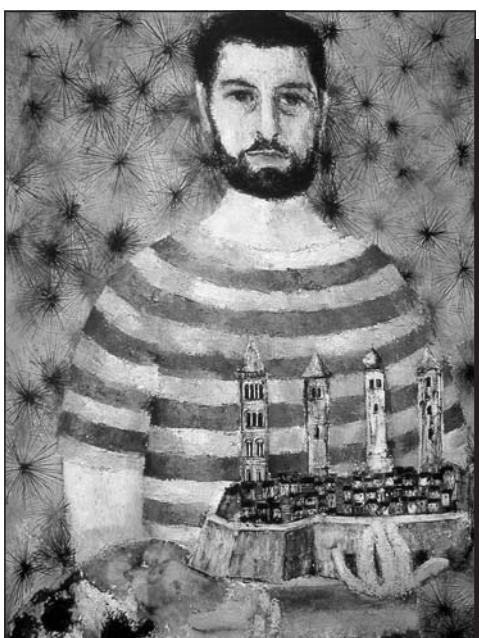
slikar. Nastojanjem nas nekoliko još živih članova TOHM-a i velikim trudom suprige našeg člana, eminentne povjesničarke umjetnosti **Ivanke Reberski**, Gašpar je u proljeće prošle godine za svoj sedamdesetosmi rođendan dobio najlepši dar: sjajnu izložbu svojih izabralih rada u zagrebačkim Klovićevim dvorima.

Bio je beskrajno sretan. I bilo je to u zadnji trenutak. Živnuo je neko vrijeme, no tada mu se zdravlje sve brže krunjilo, dišao je samo uz pomoć kisika, da bi u siječnju obolio, valjda po dvadeseti put u životu, od upale pluća, ovaj puta obostранe, kobne.

Rodni njegov grad Rab ispunio je svomu počasnom građaninu želju za počinkom u rodnoj grudi, pa smo na Veliku subotu mi, preživjeli "politički", došli na Rab na posljednji ispraćaj. Od nekada brojne skupine, trojica smo se našli uz odar: **Omer Stunić**, **Marijan Kereković** i **Vlado Reberski**. **Tefko Saračević**, uz najbolju volju, zbog bolesti u obitelji nije stigao iz Chicaga, a **Milan Novaković**,

TOHM – 60 godina poslije, pred Klovićevim dvorima: Omer Stunić, Vlado Reberski, Marijan Kereković, Gašpar Bolković Pik i Tefko Saračević

G. Bolković - Pik: Autoportret

teško pokretan, nije mogao ni iz Crikvenice do Raba.

U nazočnosti obitelji i brojnih prijatelja od Gašpara se prvo oprostio gradonačelnik Raba **Željko Barčić**. Iza toga je u ime Varaždina Gašparove zasluge iznio **dr. Damir Mamuzić**. Zatim su jedna djevojka i jedan mladić recitirali tri pjesme i epitaf Gašparova prijatelja iz djetinjstva, akademika **Slobodana Novaka**. Mi smo u ime HDPZ sročili i izgovorili riječi oproštaja, koje prilažemo ovom prikazu. Kao posljednje, Gašparov rapski prijatelj Ugo Belamarić pročitao je nekrolog Slobodana Novaka. On sam, vidljivo dirnut, nije smogao snage osobno pročitati riječi rastanka.

Ovim smo se riječima mi, njegovi supatnici, oprostili od Pika:

«Sretan je grad, dragi naš Gašparin, koji rađa takve sinove i sretan je grad, koji ih prima u svoju grudu nakon plodonosnog života na vječni odmor. Sretan si bio ti, što je čarolija ovoga otoka usadila u tvoju mladu dušu žarko hrvatsko domoljublje, ucijepljeno već i samim poukama tvoga čestitog oca. Žar tvoga srca nije mogao podnijeti da oris tvoga otoka i naše Domovine, za koju je tvoj voljeni brat **Vjeko** položio svoj život, bude ucrtan u zemljovid mrske nam tvorevine. S našim prijateljem Željkom ustrojio si Tajnu organizaciju hrvatske mladeži već kratko vrijeme nakon ulaska zle sile u Zagreb,

novačio još članova, smisljao i raspačavao letke, pisao parole po zidovima i skupljao promidžbeni materijal. Kad je naša skupina premašila okvir konspiracije, OZNA nam je ušla u trag i svi smo dopali zatvora. Postojano si izdržao torturu i bio osuđen na zatvor i prisilni preodgoj.

Nisu te preodgojili. Naprotiv, izašao si moralno još čvršći, ali, nažalost, doživotno narušena zdravlja pošto si dijelio ležaj s čovjekom otvorenih tuberkuloznih kaverna. U celiji si nam podizao duh svojim crtežima batrljkom olovke na komadićima papira ili pak svojim pjesmama, često na temu mora i Raba. Većina crteža i napisa se izgubila, ali koliko te je bodrilo sjećanje na otok tvoga djetinjstva, neka rekne stih što sam ga čudom zapamlio: "...sam šal na Farakanj, sel sam na jednu kam i gledal vanj". I čitavoga si života "gledal vanj" i prenosi ga na svoja platna s njegovim obrisima, njegovim odsjajima u noćnoj bonaci, njegovim bljeskom u zlatnome sunčanom plamu, ponekad toliko nadnaravno, da se sa platna gotovo mogla čuti podnevna pjesma zvona ili glasanje čuka.

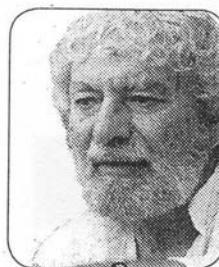
Patriot po nasljeđu, patriot kao politički zatvorenik, ostao si patriot i u iseljeništvu.

U Ravensburgu, gdje si se skrasio i stekao poštovanje i kao značaj i kao umjetnik i intelektualac, od prvoga si dana predano radio na korist Hrvatske. Osnovao si Društvo njemačko-hrvatskoga prijateljstva, zbratimio gradove Ravensburg i Varaždin. U vrijeme Domovinskog rata si osobno nabavio i dopratio više pošiljaka pomoći, nekoliko puta završivši u našim bolnicama s upalama pluća ili zatajenjem srca, a jednom si čak stradao u prometnoj nesreći.

Bio si počašćen i iskreno se radovao do bivenom odlikovanju. Ipak, poslije svih priznanja po svijetu, svjestan svojega zdravstvenog stanja i svoje dobi, očajnički si nastojao svoje djelo prikazati i u glavnom gradu Domovine i time, kako si govorio, postati hrvatski slikar. Nije išlo lako, no uz pomoć nekolicine prijatelja dobio si zadovoljštinu sjajnom retrospektivnom izložbom u Klovićevim dvorima. Mislim, da te nikada nismo vidjeli sretnijega. Postao si toga dana hrvatski slikar. Veliki hrvatski slikar. Slikar-uznik, kako je stajalo u časopisu "Politički zatvorenik" u najavi izložbe.

Danas, i zauvijek, možemo reći: slikar Gašpar Bolković Pik, slobodni Hrvat. Slava mu!»•

OBAVIJEŠT O SMRTI

U dubokoj болиjavljamo rodbini, prijateljima i znancima
tužnu vijest da je u četvrtak, 13. III. 2008. u 79. godini
života preminuo

prof. GAŠPAR BOLKOVIĆ
- PIK
akademski slikar

Posljednji ispraćaj dragog nam pokojnika bit će u subotu,
22. III. 2008. godine u 14,30 sati na groblju u Rabu.

Počivao u miru Božjem!

Tugujući: supruga Biserka, sin Marko, unuka Nina, unuk Amadeo, sestra Darinka i svi iz obitelji Lednicki i Marin

U SPOMEN NA IVANA SPAHIJU

U utorak, 18. ožujka 2008. oprostili so se od našega Ivana Spahije na mjesnome groblju Borik. Ivan je rođen 30. ožujka 1925. na Vojnoviću, svega tristotinjak metara od mjesta pokopa. Završio je osnovnu i dva razreda srednje obrtničke škole. Kako je bio bistar i radin, zaposlio se u odvjetničkoj pisarnici dr. Laksara i kao blagajnik u Hrvatskome radničkom savezu.

Kad je došao Drugi svjetski rat i bila proglašena Nezavisna Država Hrvatska, Ivan se dragovoljno javio u Kavternikovu gardu («Crvenkapice») i studiо u Prvu jurišnu bojnu. U prvoj ratnom okršaju kod Drvara, u prosincu 1941. ranjen je u nogu. Nakon operativ-

nog zahvata i oporavka u bolnici na Svetome Duhu, vraćen je u postrojbu u kojoj je sudjelovao do kraja rata, postigavši čin vodnika.

Kao i većina pripadnika Hrvatskih oružanih snaga, u svibnju 1945. krenuo je na povlačenje prema Austriji. prošao je križni put, te je nakon amnestije izišao iz logora i u rujnu 1946. otisao na dosluženje vojnog roka u Kragujevac. Tamo je uhićen i osuđen na 20 godina prisilnog rada i deset godina gubitka građanskih i političkih prava. Upućen je u zatvor u Srijemskoj Mitrovici. Izišao je 1958., nakon izdržanih dvanaest godina.

Odmah nakon proglašenja suvremene hrvatske države, uključio se u obnovu, te je sudjelovao u radu HDPZ-a i Hrvatskog domobrana.

Naš je Ivan bio pravi vojnik i častan građanin, te je bio višekratno odlikovan: spomen-znakom 1941, vojničkom kolajnom, malom srebrnom kolajnom za hrabrost, a nakon 1990. dobio je vojnički red trolista s križem kneza Višeslava, zlatni znak Hrvatskoj vjerni sinovi, oznaku sudionika Bleiburga i križnog puta. Neka mu je laka hrvatska zemlja za koju je živio i borio se!

Zvonimir ŽAGI

U SPOMEN MIRKO BREKALO

Rođen u Jajcu 22. rujna 1927., preminuo 14. travnja 2008.

Godine 1943.-1945. bio pitomac Časničke škole Hrvatskih oružanih snaga.

Krenuo na povlačenje i završio u kolonama križnog puta. Osuđen. Robijao u Lepoglavi i na raznim radilištima. Uspio pobjeći u Belgiju. Godine 1991. vratio se konačno u Hrvatsku. Član HDPZ-a, udruge Hrvatski domobran i Časničkoga kluba 242. Počasni poručnik HV.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Zagreb

U SPOMEN BRANKO RAKARIĆ

preminuo 14. ožujka 2008. u 87. godini života.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

IN DIESEM HEFT

In diesem Heft veröffentlichen wir umfassendes Interview mit dem **Prof. Dr. Zdravko Tomac**. Tomac ist Universitätslehrer und als Politiker nimmt er an dem kroatischen politischen Leben schon vier Jahrzehnte teil. Er wuchs im Schoß der Kommunistischen Partei Jugoslawiens auf und lange Zeit war ihr erhabener Funktionär. Auch nach den ersten freien Wahlen blieb er in der Spalte der neokommunistischen Partei, als Vizepräsident der Sozialdemokratischen Partei Kroatiens (SDP). Als Vertreter dieser Partei trat er 1991 in die Regierung der demokratischen Einheit, die zur Zeit der großserbischen Aggression auf Kroatien im Sommer 1991 formiert wurde, ein.

Allmählich beginnt sich Tomac von seinen Parteigenossen zu entfernen und sie immer öfter, wegen der Sympathie zu Jugoslawien und wegen der Versuche der Erneuerung des kommunistischen Geistes in den unabhängigen Kroatien, öffentlich zu benennen. Zum Ausdruck kommt das besonders nach dem Jahr 2000, nach dem in Kroatien die SDP an die Spitze der Koalitionsregierung kam. Der Streit Tomac mit seinen gestrigen Parteigenossen war so scharf, dass er die Partei verließ und wählte absichtlich die politische Marginalisation.

In dem Gespräch für unsere Zeitschrift, beschreibt er wie es zu seinem „Bekehrung“ kam, d.h. wie wird von einem Atheisten, überzeugten Kommunisten und Angehörigen einer jugoslawischen Partei, ein gläubiger Christ, Antikommunist und – wie seine politische Gegner behaupten – ein kroatischer Nationalist.

Das Gespräch ist interessant nicht nur um die Bekehrung eines ehemaligen Kommunisten zu begreifen, sondern für das Verständnis der Seelischen Prozesse in der Menschen denen in den Jahren 1989/90 das ganze Welt zusammenbrach und vor ihnen gänzlich neue Probleme, neue Menschen und neue Fragen standen.

* * *

Der April ist der Monat in dem (am 10. April) 1941 in Zagreb der Unabhängige Staat Kroatien ausgerufen wurde. Ob-

wohl zu dieser Zeit die kroatische Unabhängigkeit nur im unerwünschten Bündnis mit Achsenmächten möglich war, belasten schon Jahrzehnte die Hypotheken des Hitlers Dritten Reiches und Mussolinis faschistischen Italiens das politische Leben in Kroatien.

In dem sind interessanter und wichtiger die neusten Forschungen, die zum ersten Mal den Aufstand der kroatischen Soldaten und Zivilisten in Nordwestkroatien erhellen. Diese Geschehnisse von 7. bis 10. April 1941, bekannt als Bjelovarer Aufstand, verdienen unsere besondere Aufmerksamkeit, da man heute einige sehr wesentliche Tatsachen argumentieren und beweisen kann.

Zum ersten, der ganze Aufstand begann und siegreich endete noch bevor die deutschen Truppen Bjelovar erreichten. Zum zweiten, unabhängigen Staat Kroatien wurde spontan bereits am 8. April in Novi Grđevac und in Bjelovar ausgerufen. Zum dritten, an dem Aufstand nahmen wenigstens zehn Tausend kroatischen Angehörigen der damaligen jugoslawischen Armee und ungefähr soviel Zivilisten teil. Daraus ist die Folgerung über die wahre Stimmung des kroatischen Volkes ersichtlich,

denn im Gegensatz, niemand könnte in diesen ungewissen und in so kurzen Zeit fast 20.000 Menschen mobilisieren und in das bewaffnete Aufstand führen. Zusätzlich soll man daran denken, dass diese kroatischen Soldaten und Zivilisten alle Aufrufe der Führung der Kroatischen Bauernpartei, sich der jugoslawischen Armee unterwerfen und dem jugoslawischen Staat Loyalität zu erweisen, resolut ablehnten. Obwohl sie mehrheitlich vor dem Kriege Anhänger dieser Partei und ihrer Leader Dr. Vladko Maček waren, zeigten kroatische Soldaten und Bauern, dass ihnen in erste Linie die kroatische staatliche Unabhängigkeit und nicht Loyalität zu Maček und seine Partei war.

Und am Ende, heute zugängliche Dokumente beweisen wie wurden von 7. bis 25. April 1941 in Bjelovar und Umgebung mehr als 90 Kroaten umgebracht. Nicht nur in Bjelovar sondern auf dem ganzen Gebiet des Unabhängigen Staates Kroatien fiel in dieser Zeit von der kroatischen Hand nicht ein einziger Serbe. Erst nach diesem Massaker an Kroaten, folgten leider, Repressalien und blutige Auseinandersetzungen in denen große Zahl der Opfer auf beiden Seiten fallen wird. •

Burnum (bei Kistanje, Südkroatien)

IN THIS ISSUE

In this issue we are publishing a detailed interview with **Prof. Dr. Zdravko Tomac**. Tomac is a university teacher; as a politician, he has participated in Croatia's public life for four decades. He has developed within the Communist Party of Yugoslavia and was its prominent official for many years. After the first democratic elections he remained one of the top people of the neo-communist party, as a vice-president of the Social-Democrat Party of Croatia (SDP). As a representative of that party, in 1991 he became a member of the Government of democratic unity, which was formed in summer 1991 at the time of the Greater-Serbian aggression on Croatia.

Gradually, Tomac started distancing himself from his party colleagues, and criticizing them more and more often for their sympathies for Yugoslavia and attempts to restore the communist spirit in the independent Croatia. That became especially expressed when SDP started leading the coalition government after the 2000 elections in Croatia. Tomac's conflict with his until recently party colleagues became so serious that he left the party, thus consciously opting for political marginalisation.

In the interview for our magazine, he describes what led to his "conversion", that is, how he as an atheist, a convinced communist and a member of a Yugoslav party, became a practicing Christian, anti-communist and – according to his political opponents – a Croatian nationalist.

The interview is interesting not only to understand a conversion of a former communist but also to understand the spiritual processes in people whose world collapsed in 1989/90, and who were then faced with new problems, new people and new questions.

* * *

April is the month in which in 1941 (10 April) in Zagreb the Independent State of Croatia was proclaimed. Although at that time Croatia's independence was only

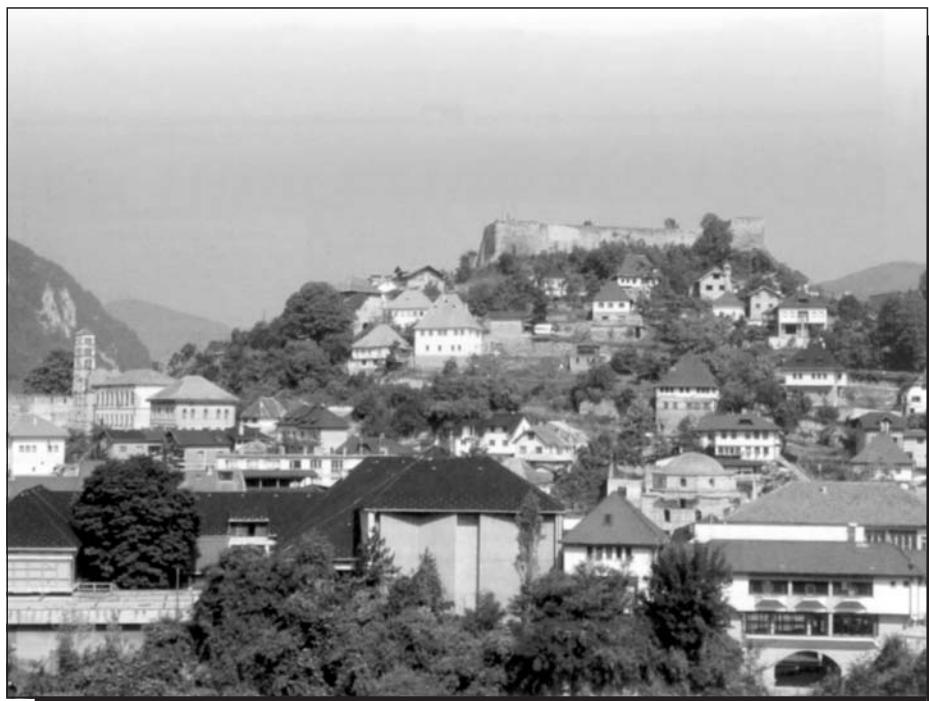
possible in the unwanted alliance with the Axis forces, the mortgage of Hitler's Third Reich and Mussolini's Italy have been burdening Croatia's political life for decades.

Even more so are interesting and important the latest researches, which for the first time shed light on the uprising of Croatian soldiers and civilians in northwest Croatia. Those events from 7 to 10 April 1941 that are known as the Bjelovar Uprising deserve special attention because they can be documented today and some very important facts can be proven.

First of all, the uprising started and ended with success before German forces reached Bjelovar. Second, the independent Croatian state had already been spontaneously proclaimed on 8 April in Veliki Grđevac and Bjelovar. Third, at least ten thousand Croatian members of the then Yugoslav army took part in the uprising, and approximately the same number of civilians. This clearly leads to the conclusion about the actual mood of the Croatian nation, because otherwise, at that uncertain moment no one would be able to mobilise in such short time and lead the up-

rising of almost 20,000 people. One should also bear in mind that those Croatian soldiers and civilians resolutely rejected all calls of the Croatian Peasant Party, to surrender to the Yugoslav army and express loyalty to the Yugoslav state. Although that party and its leader Dr. Vladko Maček had been supported by the majority of them before the war, those Croatian soldiers and peasants showed that their priority was independence of the Croatian state, rather than loyalty to Maček and his party.

And finally, the documents available today show that from 7 to 25 April 1941 in Bjelovar and the surrounding area more than 90 Croats were killed. In that period not a single Serb was killed by Croats, not only in Bjelovar, but in the entire territory of the Independent State of Croatia. It was only after that slaughter of Croats that repressions and bloody conflicts started, with a large number of victims on both sides. •

Jajce (BiH)

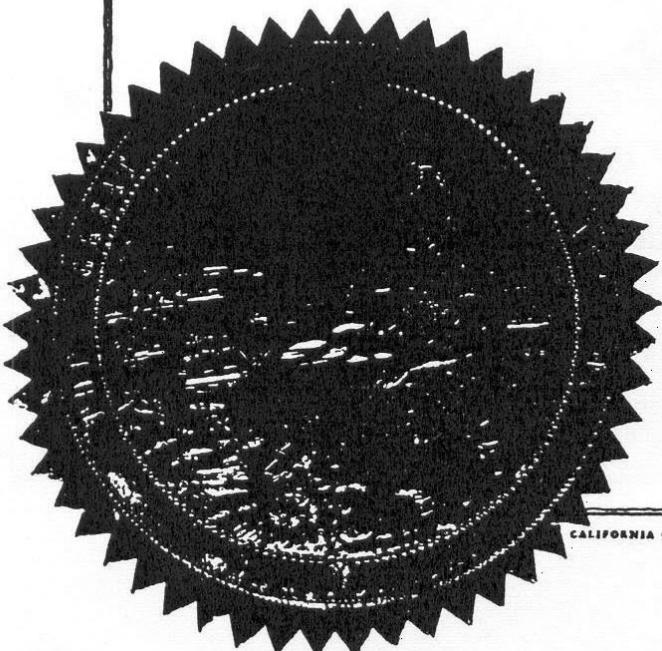
Executive Department
State of California

PROCLAMATION

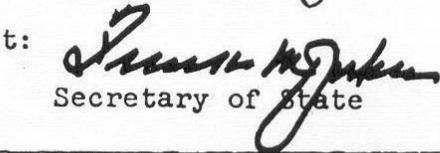
- WHEREAS The Croatian nation, ever since its early beginning in the seventh century, has had to fight to preserve freedom and independence, and in the pursuit of democratic processes created, more than a thousand years ago, one of the oldest elected parliamentary bodies, the Sabor; and
- WHEREAS Croatia is presently subjected to force and terror exerted by Yugoslavia which has prevented the election of representatives to the Sabor and has deprived Croatians of the basic human rights of self-determination, free elections, economy, culture, religion, and even language; and
- WHEREAS More than 150,000 Americans of Croatian descent live in California, participating in economic, cultural, and political developments of the Golden State and always maintaining their vigilance against Communist aggression by sharing their knowledge and experience;

NOW THEREFORE, I, RONALD REAGAN, GOVERNOR OF CALIFORNIA, do hereby proclaim April 10th as CROATIAN INDEPENDENCE DAY to honor these Californians and invite all citizens to give renewed devotion to the just aspirations of all people for national independence and human liberty.

IN WITNESS WHEREOF, I have hereunto set my hand and caused the Great Seal of the State of California to be affixed here this 4th day of April One Thousand Nine Hundred Sixty Eight.

Ronald Reagan
Governor

Attest:

George W. Jones
Secretary of State

Assembly, California Legislature, 1968 Regular Session

Assembly Concurrent Resolution

Relative to proclaiming April 10th as Croatian Independence Day

By Honorable Earl P. Crandall of the Twenty-fifth District
(Cosponsored by Senator Clark L. Bradley of the Fourteenth Senatorial District)

WHEREAS, The United States stands as the hope for the enslaved nations in today's divided world; and

WHEREAS, Those nations look to the United States, as the citadel of human freedom, for leadership in achieving their liberation and independence on the basis of the right of self-determination guaranteed in the Charter of the United Nations; and

WHEREAS, Croatia, one of the enslaved nations, is presently subjected to force and terror exerted by the Yugoslav Communists; and

WHEREAS, Communist Yugoslavia has recently assisted the Soviet Union in establishing a naval power in the Mediterranean to promote the spread of Communism; and

WHEREAS, The Croatian nation, ever since its early beginning in the seventh century, has had to fight to preserve freedom and independence, and in the pursuit of democratic processes created, more than a thousand years ago, one of the oldest elected parliamentary bodies, the Sabor; and

WHEREAS, Several hundred thousand Croatians died defending their state, re-established by the Croatian people on April 10, 1941, against foreign aggressors including the Yugoslav Communists helped by the Red Army; and

WHEREAS, Communist Yugoslavia has prevented the election of representatives to the Sabor, and the Croatian nation has been deprived of the basic human rights of self-determination, free elections, economy, culture, religion, and even language; and

WHEREAS, More than 150,000 Americans of Croatian descent live in California, participating in economic, cultural, and political developments of this Golden State and always maintaining their vigilance against Communist aggression by sharing their knowledge and experience; and

WHEREAS, The desire for liberty and independence by the overwhelming majority of the people of the submerged nations constitutes a powerful deterrent to war and one of the best hopes for a just and lasting peace together with these prospective American allies; and

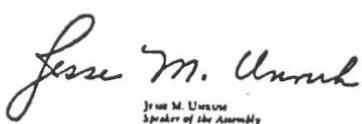
WHEREAS, It is fitting that we clearly manifest to such peoples through an appropriate and official means the historic fact that the people of the State of California share with them aspirations for the recovery of their freedom and independence; now, therefore, be it

Resolved by the Assembly of the State of California, the Senate thereto concurring,
That the members urge Governor Ronald Reagan to proclaim April 10th as Croatian Independence Day throughout this state, and invite all citizens to give renewed devotion to the just aspirations of all people for national independence and human liberty; and be it further

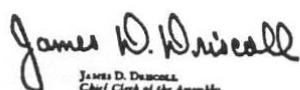
Resolved, That the Chief Clerk of the Assembly transmit a copy of this resolution to the Governor.

Assembly Concurrent Resolution No. 64, adopted in Assembly March 14, 1968.

¶ SIGNED:

Jesse M. Unruh
Speaker of the Assembly

¶ ATTEST:

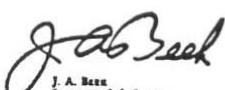

James D. Driscoll
Chief Clerk of the Assembly

Assembly Concurrent Resolution No. 64, adopted in Senate March 18, 1968.

¶ SIGNED:

Robert H. Poach
President of the Senate

¶ ATTEST:

J. A. Beck
Secretary of the Senate